

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa

Ad Mentem Præcipuorum Theologorum & Canonistarum, insertis suo loco
Propositionibus à S. Sede Apostolica novissimè damnatis concinnata. Et
Per Casus Practicos exposita

Complectens LXXV. Casus Materiam de Conscientia, Legibus, Peccatis,
Fide, Spe, Charitate, Jure, Justitia, Restitutione, Contractibus, Judiciis &
Religione &c.

Jansen, Leonhard

Coloniæ Agrippinæ, 1744

Ex Tractatu De Contractibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39867

E X
T R A C T A T U
D E C O N T R A C T I B U S,
C A S U S XLVIII.

De Natura Contractuum in genere
& Conditionibus iis apponi
solicis,

Albanus varios inuit contractus, querit, an iis stare teneatur. 1. Quia non habuit voluntatem se obligandi, 2. Vel contractum implendi. 3. 4. Saltem deliberatam, 5, 6. Quia contraxit sub onere non impleto, 7. Sub conditione non purificata, 8. Sub conditione necessario futurâ, ibid. impossibili, 9. Turpi. 10. Vel dubitat, an habuerit intentionem se obligandi, 11. Vel obligavit se solum sub pena, 12. 13. Quia catena aurea sorori legata in testamento vocatur deaurata. 14. Tribus sororibus legati sunt mille aurei, & non constat, an simul omnibus, vel singulis. 15. Item disjunctivè domus vel pecunia, 16. Uni sub conditione virginitatis non subsistente, 17. Alteri sub conditione, si nupserit, qua Religionem ingreditur, 18. Tertia si nupserit consanguineo testatoris, qui renuit?
Pro resolutione

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit Contractus? R. Imò: Contractus est consensus liber, & legitimus, quo duo vel plures se invicem vel saltem una pars se alteri acceptanti obligat,

Dicitur 1. consensus, id est, voluntas ex - vel implicita se obligandi; explicitè se obligat, qui id verbis, signis vel scripturâ exprimit; implicitè se obligat, qui vult aliquid cum tali obligatione connexum; sic assumens officium Medici hoc ipso se obligat ad remedia tutiora, quia ejusmodi obligatio scitur cum officio Medici esse connexa. Dixi, *voluntas obligandi*, nam voluntas implendi contractum non requiritur ad valorem contractûs, quia potest quis validè vendere equum & se obligare ad eum tradendum, quamvis non intendat tradere, sicut Clericus validè vovet castitatem, etsi nolit dimittere concubinam: quòd si quis velit contrahere, & tamen se nolit obligare, habet voluntates repugnantes; si primariò velit se non obligare, contractus est nullus; si primariò velit contrahere, secundariò se non obligare, valet contractus, si utrumque æqualiter velit, nec valet contractus, nec inducitur obligatio, quia neutra voluntas prævalet.

Dicitur 2. consensus liber, id est, deliberatus deliberatione sufficiente ad mortale peccatum, ac excludente errorem & ignorantiam saltem quoad substantiam, ut dicitur *Cas. seq.*

Dicitur 3. legitimus, id est, à Legibus non reprobatus, ut consensus pupilli sinè autoritate Tutoris &c.

Dicitur 4. quo plures, vel una saltem pars se obligat, nam alius est contractus onerosus, quo utrique contrahentium onus, seu obligatio imponitur, v. g. venditio, in qua unus obligatur tradere mercem, alter pretium; alius lucrativus, in quo una tantùm pars obligatur, veluti donatio, promissio gratuita.

§. 2. Contractus dividitur 1. In lucrativum, 4. & onerosum, ut jam dictum est; 2. In nominatum, qui proprium nomen in jure habet, ut emptio, venditio, depositum &c. & innominatum, qui non habet determinatum nomen, cujusmodi quatuor recensentur; *do ut des, do ut facias, facio ut facias, facio ut des.* 3. In pactum nudum, & vestitum; Pactum nudum est, quod quidem in conscientia obligat, in foro tamen externo ei non conceditur actio, quales sunt contractus innominati, nisi vestiantur stipulatione, juramento, traditione, &c. pactum vestitum vocatur, quod à Legibus confirmatur, eique actio conceditur, ut contractus nominati &c. 4. In absolutum, & conditionatum, de quibus Quæst. seq.

QUÆR. II. Quid circa contractus conditionatos & modificatos?

§. I. Contractui persæpè additur conditio, causa, modus vel demonstratio:

Conditio propriè dicta est dispositio adjecta contractui ejus obligationem suspendens in futurum, & communiter exprimitur per particulam *si*, v. g. *si cras ad me veneris, dabo tibi novum pileum*; dixi, *conditio propriè dicta*, nam concepta in tempus præsens vel præteritum non est strictè conditio, neque suspendit valorem actûs, sed eum vel statim annullat, si sit falsa, vel statim facit validum, si sit vera:

Causa est ratio propter quam initur contractus:

Modus est onus adjectum contractui, quod si sit honestum & possibile, statim contractus valebit etiam onere nondum impleto, & ordinariè exprimitur per *tò ut* v. g. *do tibi equum, ut*

6. pro me eas Romam; si tamen executio oneris sit causa principalis & motiva, tunc onere non præstito contractus revocari poterit, secus si tantum sit causa impulsiva: *Causa motiva* est, ob quam hic & nunc ponitur contractus, aliàs non ponendus, *causa impulsiva* est, quæ de se non erat sufficiens ad hic & nunc obtinendum contractum, attamen voluntatem aliundè motam magis impellit, ut si ad Religionem assumitur, qui creditur esse dives, ubi divitiæ nec sunt, nec esse debent causa finalis seu motiva, sunt tamen impulsiva, quia faciunt, ut libentiùs fiat. Utrum verò modus sit causa motiva vel impulsiva, colligi debet ex verbis disponentis, vel attendi debet, an modus adjiciatur in favorem disponentis vel non, si primum, tunc modus censetur esse causa motiva & principalis v. g. lego Titia 100. ut nubat filio meo; si modus tantum sit in favorem accipientis, ut dono Titia 100. ut emat sibi togam, modus est accidentalis, & valet donatio, etiamsi Titia togam non emat.

Demonstratio est qualitas in contractu expressa, per quam determinatur vel demonstratur res, de qua, vel persona, cum qua contrahitur, v. g. vendo tibi equum, qui est luscus, dono tibi prædium, quod est 20. jugerum, lego 100. Petro catechumeno &c.

7. R. II. *Conditio adjecta* potest esse multiplex: 1. De futuro possibili & honesto, & tunc quidem suspendit obligationem contractus, uterque tamen contrahens ordinariè tenetur expectare eventum conditionis, purificatâ autem conditione contractus fit completus, quamvis consensus non renovetur, nisi in contractu, qui tradi-

traditione perficitur, pendente conditione consensus fuisset revocatus. *Sanch. Lug. d. 22. à num. 384. Dicast. l. 2. de just. tr. 3. d. 1. num. 233.*

2. Si conditio sit necessariò futura, v. g. dabo tibi equum, si Anti-Christus nascatur, non suspendit contractum, sed præsumitur frustrà adjecta, nisi contrahens de adventu dubitasset, tunc enim sortiretur effectum conditionis contingentis; Item non suspenditur valor, si conditio non adjiciatur ut conditio, sed ut temporis designatio, v. g. ducam te, si Pater mortuus fuerit, *S. Th. in 4. d. 29. q. unic. a. 3. Molin. d. 206. Sanch. de matr. lib. 5. d. 2. num. 1.*

3. Si conditio (idem est de modo) sit impossibilis, & contrahentes consensum suum illi ferò alligârint, contractus est nullus; quia voluntas non potest efficaciter velle obligationem sub conditione, quam novit esse impossibilem; quia verò non constat, quòd contrahentes intentionem suam alligârint conditioni impossibili, hinc ex præsumptione Juris in Matrimonio & ultimis voluntatibus conditio impossibilis habetur pro non adjecta, ideòque nec valorem contractûs in foro externo impedit, *communis DD. V. Cas. 105. q. 3.*

4. Conditio turpis, id est, inducens ad peccatum invalidat contractum, ut: dabo tibi 100. aureos, si occidas inimicum. *Ratio* est, quòd non possit esse obligatio ad illicitum: at conditione inhonestâ jam impletâ, dummodo ob laborem, periculum, commodum, delectationem &c. sit pretio æstimabilis, reconvalescit contractus, & obligat ad implendum promissum;

excipe contractum Simoniacum; ex quo etiã impleto nulla nascitur obligatio: Jure sic statuente in odium Simoniæ. *Covarr. Medina. Less. Lug. num. 368*: Est enim hîc quasi duplex contractus; unus; quo alium obligas ad factum turpe; & hic semper est nullus; titpote de objecto illicito; secundus; quo te præsupposito turpi facto obligas ad dandum 100. aureos; quod ex objecto malum non est; ideoque valet; sicut valet votum; quo te obligas ad statim pœnitendum; si hoc vel illud peccatum admisseris; hoc enim votum non obligat ad peccandum; sed ad pœnitendum supposito peccato. In Matrimonio & ultimis voluntatibus conditio turpis; quæ non est contra substantiam Matrimonii; in jure habetur pro non adjecta; quare; si probari non possit; quod fuerit seria voluntas non dandi consensum; nisi sub conditione turpi; Matrimonium & testamentum reputatur validum. *Sanch. Lug. l. cit.* Ex his præmissis.

10. *Ad Casum R. I.* Titium non excusat, quod non habuerit voluntatem implendi contractum; sufficit enim ad valorem voluntas se obligandi; & quamvis non sciat, aut fortè dubitet; vel non recordetur; an voluntatem se obligandi habuerit; si tamen verba, vel alia signa externa obligationem significantia adfuerint; præsumitur voluntas interna adfuisse; nisi doceatur contrarium.

2. De contractibus conditionatis satis dictum est *num. 5.*

11. 3. Contractibus ex consensu contrahentium sæpè apponitur pœna, quæ ideo vocatur conventionalis, & solvi debet ab illo, qui culpabiliter non servat contractum; culpa autem & mora

morā debet esse notabilis, ut incurratur pœna gravis debeturque ante sententiam Judicis, si exigatur; si non exigitur, censetur remitti. *Covarr. Suar. l. 5. de leg. c. 6. num. 8. Lugo num. 406.* contra *Nav. Vasq. Sanch.* qui probabiliter dicunt, pœnam non deberi ante Judicis sententiam etiam parte petente. *Ratio* nostra est: quod hæc videatur esse mens contrahentium; ut talis pœna non ex arbitrio Judicis, qui sine molestia & sumptibus plerumque adiri non potest, sed ad petitionem compartis exsolvatur. An verò & qualiter in mutuo & sponsalibus pœna apponi possit, dicetur suis locis.

4. Si demonstratio contractui adjecta erret 12. circa substantiam, vel motivum principale, contractus est nullus; v. g. dono centum aureos Titio consanguineo meo; lego Joanni centum aureos, quos mihi debet; si Titius non sit consanguineus, & Joannes nihil debeat, non valet donatio vel legatum; si verò demonstratio erret circa accidens, v. g. do Titio annulum aureum, qui est in scrinio A, cum tamen sit in scrinio B, vel alibi, lego catenam inauratam, hunc agrum, qui est 100. jugerum, valet donatio & legatum, quamvis catena sit aurea, & ager habeat jugera 150. colligitur ex *L. falsa 33. L. quibus diebus, §. qui dotalem de condit. & demorst. Vasq. Molin. d. 211. Gomez. 1. var. c. 12. num. 74. Rebell. lib. 18. num. 2. Reiffenst. l. 3. decret. t. 26. à num. 660.* Ratio est, quod testator demonstrans & donans rem ipsam, præsumatur etiam illum excessum donare voluisse, quamdiu de opposita ejus voluntate constare non potest; voluit enim donatario vel

legatario favere, & favores sunt ampliandi; quare Titius tutâ conscientiam annulum, catenam & agrum retinere potest; aliud est in contractibus onerosis, ubi ob notabilem inæqualitatem pretii contractus vitaretur, quia præsumi non posset, quod quis v. g. vendere voluerit catenam auream pro deaurata, 150. jugera pro 100.

13. *Dices:* In casu posito est error in substantia, nam testator putat & dicit se legare catenam deauratam, & verè legat auream; *Conf.* Si Petro dedi gemmam putans esse crystallum, item pauperi nummum aureum, putans esse cupreum, error vitiat contractum, & datum repetere possum, ergo & hic à pari. *R. N. Aff.* Nam error hunc contractum non afficit, quia testator præsumitur efficaciter velle dare rem, quam demonstrat, quamvis fortè sit pretiosior, quàm ipse judicet. *Ad Conf. N. C.* Nam certus sum de intentione mea, quod nunquam intenderim dare gemmam aut nummum aureum; econtrà post mortem testatoris de ejus intentione certò constare non potest, & tamen rem ipsam designavit; ideo jura in materia favorabili præsumunt, quod rem simpliciter legare voluerit, qualiscunque esset, nisi aliundè contrarium monstratur; idem est in aliis contractibus gratuitis, in quibus res ipsa designata est, & de voluntate contraria constare non potest.

14. §. Si tribus sororibus mille Imperiales legati sint, & non constet ex circumstantiis, an singulis mille, an mille in tres partes dividendi, magis favendum est debitori seu hæredi quam creditori seu legatario; nam *in obscuris quod minimum est, sequimur.* *R. 7. 30. in 6.* quare hæ-

res

res satisfaciet dando unum mille in toto pro tribus.

6. Si legetur disjunctivè domus vel pecunia, 15.
sorores, in quarum favorem legatum fit, habent electionem, & si unum periit, debetur illis alterum, quia hæc videtur esse voluntas testatoris, qui in majorem securitatem utrumque disjunctivè legavit.

7. Si Cajæ quid legetur sub conditione virginitatis, 16.
Caja poterit legatum acceptare, si communiter habeatur pro virgine, quamvis occultè sit corrupta: *Ratio est*; quod mens legantis non sit, eam obligare ad manifestandum crimen occultum, repudiando legatum.

8. Si quis sic disponat: relinquo Cajæ, si 17.
nupserit, mille; valet legatum, & Cajæ debentur mille, etiamsi religionem ingrediatur, quia Religio æquivalet nuptiis, neque debet propterea excludi, alioquin foret conditio turpis; quæ habetur pro non adjecta; sed de his latius infra.

9. Si mille relinquuntur puellæ, ut nubat con- 18.
sanguineo relinquentis, modus videtur esse causa finalis, ideòque nolenti consanguineo nubere, nihil solvendum est, si verò non per ipsam steterit, sed per illum, cui nubere debebat, habetur modus pro impleto. *Molin. d. 228. & 206. ubi idem docet de legato, & hæreditate sub conditione. Sa V. legatum n. 37. Robell. q. 12. n. 6. In dubio, an causa vel demonstratio sit circa accidens, an circa substantiam, præsumitur esse circa accidens, nisi ex circumstantiis aliud colligi possit; quia in dubio standum est pro valore actûs. Gometz. sup. n. 73. Dicast. n. 196.*

CASUS XLIX.

De Contractu inito ex errore
& metu.

CAjus emit siceram & vinum Rhenanum putans esse Mosellanum. 13. Causam suam committit Advocato, quem falso putat esset peritum. 14. Metu perdenda litis ei filiam suam promittit. ib. Titium existimans esse suum cognatum & filiam suam contra stupratorem defendisse, in filium adoptat. 15. Qui cum filia in flagitio deprehensus timens è domo ejici, vel diffamari ei promittit Matrimonium, 16. Theologus super his consultus dicit omnes hos contractus valere, tum quia error, si quis intercurrit, fuit vincibilis, 17. Et quamvis contractus absente errore forte non fuisset initus, tamen error non fuit circa substantiam, 18. Tum, quia metus, qui adfuit, fuit levis. 9. Vel à tertio, & non in ordine ad contractum incussus, 6. 7. Et in dubio standum est pro valore actus. 10. Pro Resolutione.

I. QUÆR. I. Quid circa Contractus ex errore initos?

R. *Sequent.* 1. Error in contractu potest esse vel circa substantiam, ut si emas vitrum putans esse gemmam; vel circa accidens, si emas equum decennem, quem putabas esse quinquennem; si error oriatur ex propria errantis opinione, vocatur propriè error, si ex alterius inductione, dicitur dolus; uterque potest esse antecedens vel tantum concomitans seu incidens; antecedens est, qui dat causam contractui, concomitans vel incidens, qui non dat causam contractui,
ed

sed quod sine ipso contractus initus fuisset.

2. Error vel dolus circa substantiam, id est, 2.
circa materiam, causam vel motivum primario
intentum, sive antecedens sit, sive concomitans,
invalidat contractum, ut si pro vino tibi quis
vendar siceram, pro auro cuprum, *est comm. &*
constat ex L. labeo 45. ff. de contrah. empt. ubi
dicitur nullam esse venditionem, si vendatur au-
richalcum pro auro: *Ratio est; quia error circa*
substantiam facit non cognosci substantiam, per
consequens impedit consensum in substantiam, qui
est de essentia contractus.

3. Error circa accidens, etsi sit antecedens, & 3.
causatus ex malitia alterius contrahentis, non ob-
stat valori contractus, neque ex jure naturæ, quia
non impedit cognitionem & consensum in sub-
stantiam, neque ex jure positivo, quia decepto
ex tali contractu conceditur jus & actio contra de-
ceptorem, quâ compelli potest ad servandum
contractum damno compensato, si innocens ve-
lit. §. 1. *Instit. de except. Sotus, Molin, Sanch,*
Laym. hic c. 5. num. 6. Et si quæ jura dicant, 4.
ejusmodi contractum esse irritum, volunt esse
irritum quoad effectum, hoc est, ab innocente
rescindibilem; non quoad substantiam; Unde
valet, si emas equum decennem putans esse
quinquennem, vinum Rhenanum putans esse
Mosellanum; si tamen accidens vel qualitas te-
neat se ex parte motivi vel materiæ primario in-
tentæ, tunc accidens transit in substantiam, v.g.
color respectu panni est accidens, si tamen emas
pannum nigrum ad luctum, & substituatur ru-
ber, accidens transibit in substantiam, & annul-
labit contractum, quia primario intendebatur

pan-

pannus aptus ad luctum, qualis non est pannus ruber; item si dem eleemosynam Petro diviti, putans me dare Paulo pauperi, error afficit substantiam, quia motivum principale erat sublevare pauperem, qualis non erat Petrus, *Sanch. Molin. Nav. Laym. n. 3.*

5. 4. Dolus antecedens circa accidens causatus ab altero contrahente, quamvis non invalideq; contractum, facit tamen eum pro libitu illius, qui dolum passus est, rescindibilem, *L. si dolo 5. c. de rescind. vendit. Less. l. 2. c. 17. d. 5. num. 25. Palao de contr. d. 2. punct. 5. num. 19. Ratio est*, quod per contractum dolo obrentum comparti fiat injuria, quæ in specie reparari non potest, nisi injuriatus reponatur ad statum, in quo erat ante dolum; atque hoc fieri non potest sine rescissione contractûs; ergo. Quod si error accidentalis non sit ex culpa compartis, sed ex dolo tertii, vel ex propria contrahentis ignorantia, ut si ex tua imperitia, vel ex doloso Petri consilio à Paulo emas vinum novum putans esse vetus, contractus non erit rescindibilis, sed habes actionem quanti minoris contra venditorem, hoc est, potes perere, ut contractus reducatur ad æqualitatem; item potes convenire Petrum ratione doli mali, si talis intervenerit, *cit. L. si dolo. Ratio est*; quod sit consensus in substantiam, & venditor tibi non fecerit injuriam, ergo non est, cur contractum rescindere possis.

6. *Si dicas* 1. Per errorem à tertio causatum notabiliter mutatur, & vitatur materia contractûs, v. g. in casu posito vinum, ergo damnum passus potest contractum rescindere, sicut potest rescindere sponsalia, si notabiliter vitetur

rietur

rietur sponsa, quamvis non ex dolo sponsa.

2. Metus injustus etiam à tertio in ordine ad contractum incussus facit contractum rescindibilem, ut infra dicitur, ergo & dolus.

R. Ad 1. N. C. illud damnum sufficienter reparari potest per actionem quanti minoris, quod non semper tenet in sponsalibus, in quibus etiam major libertas requiritur propter difficultatem, & indissolubilitatem matrimonii.

Ad 2. iterum N. C. leges ita statuunt de dolo, non de metu, nec Legum semper petenda est ratio L. 20. § 2. de leg. Ratio congruentiae esse potest, quod dolus per circumspeditionem caveri possit, non ita metus.

QUÆR. II. Quid sit metus & qualiter vitiet contractum? R. Metus est animi trepidatio ob apprehensum instans malum, si oriatur ex causa naturali, v. g. timeo mortem à morbo, à bestia, à tempestate, vocatur metus intrinsecus; si incurriatur ab homine, vel causâ liberâ, vocatur extrinsecus: duas hîc accipe regulas, ex quibus cætera facillè deduces.

Prima: nullus metus intrinsecus vel extrinsecus justè incussus invalidat contractum, aut facit rescindibilem: Ratio est; quia metus relinquit actum simpliciter voluntarium, & in metu intrinsecò vel extrinsecò justo nulla intervenit injuria, ergo non est ratio, cur contractus ex tali metu initus sit invalidus aut rescindibilis; sic valent vota metu naufragii, lethalis morbi, vel alterius mali facta, item valent sponsalia à stupratore inita ex metu, ne denuntietur judici.

Regula 2da: metus injustus gravis in ordine ad extorquendum contractum incussus non quidem
inva-

invalidat contractum (si matrimonium, Professionem Religiosam, & paucos alios excipias) facit tamen eum rescindibilem ob injuriam, quæ per talem metum causatur: prima pars est contra Molin. Rebell. Spor. &c. qui dicunt ejusmodi contractus esse ex jure naturæ nullos, quia ex actione injuriosa non potest quis sibi acquirere jus; sed contra est: metus non facit contractum simpliciter involuntarium, ergo non tollit consensum vel aliquid aliud de jure naturæ ad valorem contractus requisitum, neque metum incutiens acquirit jus ex iniqua sua coactione, sed ex voluntario alterius consensu. Sylvius, Gabriel, Nav. Vasq. Sotus, Suar. Less. Lopez. Sanchez de matr. lib. 4. d. 8. num. 4. Laym, hic num. 2. Lug. d. 22. num. 115. Metzg. tr. 13. d. 41. a. 3. Herman, thes. 20. Viva opusc. 1. q. 6. a. 2. secunda pars etiam probatur, quia jura de his contractibus loquuntur ut validis, qui irritatione seu rescissione indigeant. *L. si mulier 21. ff. de eo quod metus causa instit. de except.* Sanch. Less. Lug. loc. cit.

Dixi 1. metus gravis, id est talis, qui vehementer conturbat, nec facile superari potest, idque vel simpliciter respectu omnium personarum, ut si instet grave malum etiam viro forti merito timendum, v. g. mutilatio, incarceration, mors &c. vel saltem gravis respectu talis personæ v. g. pueri, mulierculæ, aut senis.

2. Quod si metus injustè incussus in ordine ad contractum tantum sit levis, contractus in foro externo nequidem erit rescindibilis, quia jura metum levem pro nihilo reputant; idem pro foro interno conscientiae docet Medina, Pontius, Tambur, &c. quia metus levis facile repelli potest,

test,

est, ideòque, qui non repellit, voluntariè me-
um patitur, volenti autem non fit injuria, nec
contractus censetur factus ex metu, sed ex pro-
pria voluntate, quã noluit metum levem repel-
lere, oppositum tamen videtur probabilius cum
Less. Sanch. c. 10. num. 3. Nav. c. 17. num. 15.
Laym. num. 4. Dicast. l. 2. de just. t. 3. d. 1. num.
110. Spor. tr. 5. c. 12. n. 124. Metzger n. 7. Vi-
va a. 3. consentit Lugo num. 138. si metus sit
unicum motivum, vel causa principalis consen-
sûs. *Ratio est;* quòd ille metus sit injuriosus com-
parti; iniuria autem hæc reparari non potest, nisi
injuriatus per rescissionem contractûs ponatur ad
statum pristinum libertatis, ad quem jus habet.
Nec obstat 1. quòd metus in ratione merûs dica-
tur levis, nam in ratione injuriæ & damni illa-
ti potest esse peccatum grave, sicut si levi verbe-
re frangas vitrum pretiosum; *nec obstat 2.* quòd
metus levis facilè possit repelli, nam patiens non
obligatur repellere, sed permittere potest cum
reservatione sui juris; quis enim dicit calum-
niatores, detractores à culpa & onere restituen-
di honoris & tamæ esse liberos ex hoc, quòd
Christus Dominus, vel homo sanctus suam de-
honoracionem facilè impedire potuerit, & ta-
men noluerit. Jam dicta intellige de contractu
ex natura rescindibili; nam in sententia, quòd
matrimonium ex metu levi initum valeat, rescin-
di non poterit, quia semel validum ex natura sua
est indissolubile; an autem reipsâ tunc valeat, di-
cam suo loco.

Dixi 2. incussus in ordine ad extorquendum
contractum, sive metus incutiat ab altero con-
trahentium, sive à tertio, semper ab eo, qui

M m metum

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. I.

metum passus est, rescindi poterit. *L. item 14. §. 3. ff. quod metus causa*; si verò metus est quidem injustè incussus, non autem in ordine ad contractum, sed ad alium finem v. g. sumendam vindictam & metum pariens eligit contractum-tanquam medium, quo intentatum malum evadere possit, alii affirmant, alii negant contractum esse rescindibilem, videtur autem distinguendum: si contractus ineatur cum eo, qui metum injustè incussit, etsi non in ordine ad contractum, rescindi poterit, secus si cum alio innocente, sic si hosti me occidere volenti metu mortis offeram 100. aureos, donatio rescindi poterit, quia hostis tenetur ad omne damnum emergens ex injusto metu, inter alia autem damna est donatio 100. aureorum: si autem tertio promittam centum, ut me in tali periculo defendat, utique valebit promissio nec rescindi poterit, etsi facta sit ex metu, quia hic nullam mihi fecit injuriam, sed præstitit operam mercede dignam. Ex eodem principio valida est emptio armorum vel annonæ facta metu hostium; validum est mutuuum, quod Respublica suscipit ad dandum litrum hosti pro comminato incendio; validum est matrimonium, quod eligitur tanquam medium ad conciliandum potentem adversarium, vel quod eligit captivus cum filia custodis carceris, ut ex eo dimittatur. *Sanch. Lug. Less. l. c.*

12. Nunc *ad Casum* 2. 1. Emptio siceræ loco vini est invalida, quia est error in substantia, quod tenet, etiamsi Cajus æquè libenter & eodem pretio emisset siceram, si eam cognovisset; *Ratio est*, quòd ad contractum absolutum requiratur consensus præsens in hanc materiam, qui jam existat,

existat, sed hic consensus non existit, sed existeret, si Cajus errorem cognovisset.

2. Quòd Cajus emat vinum Rhenanum putans esse Mosellanum, non invalidat contractum, imò nec facit rescindibilem, nisi dolo venditoris id contigerit, sed tantùm habet actionem quanti minoris, quia solùm est error circà accidens; excipe, nisi ratio Mosellanici sit primariò ab emente intenta; ut si aliud vinum in patria sua vendere non posset, tunc enim accidens transiret in substantiam.

3. Conductio Advocati, quem Cajus falsò putabat esse peritum, est nulla; quia primariò hìc non intenditur persona, sed ejus peritia, quæ non est: quòd verò Cajus metu perdendæ litis Advocato promittat filiam, vel ità intelligitur, ut Advocatus hunc metum per suam desiciam vel tardiozem operam Cajo injustè incusserit, etsi non in ordine ad hanc promissionem, tunc promissio rescindi poterit juxtà dicta n. 11. vel Cajus spontè hanc promissionem concepit ad acuendam Advocati diligentiam, & firma erit promissio.

4. Adoptio Titii in filium, qui falsò creditur esse cognatus, est nulla, si cognatio est ratio primaria adoptandi, si verò primatia ratio adoptandi est, quia eripuit filiam à stupro, & hæc ratio vera sit, adoptio subsistit; si utrumque motivum de se erat sufficiens & adæquatum, ità ut quodlibet movisset altero absente, valet adoptio, dummodò unum è duobus, qualecunque illud sit, existat.

5. Titius iniens sponsalia ex metu, nè ob crimen è domo ejiciatur, validè init, quia est metus justus; quòd ad timorem infamiæ distinguendum

dum est: vel enim ille à Cajo aut alio injustè incurritur in ordine ad extorquenda à Titio sponsalia, tunc infirma erunt sponsalia, vel infamia timetur ab ipso crimine, & valebunt sponsalia, quia metus est intrinsecus.

37. 6. Error circa substantiam, quamvis sit vincibilis, invalidat contractum; nam quamvis potuerit quis cognoscere, si tamen de facto non cognovit substantiam, etiam non consensit in substantiam, sine tali autem consensu contractus est nullus.

Dices: ignorantia vincibilis non excusat à peccato, ergo nec ab obligatione contractûs. *Conf.* quia sic dabitur ansa innumeris mendaciis & litibus; nam facillè quis dicet, se ignorasse substantiam contractûs. *Re. N. C.* ignorantia vincibilis excusat à peccato, cujus malitia ignoratur, non autem à peccato ignorantiae affectatae vel neglectae scientiae; simili modo excusat ignorantia ab obligatione contractûs, cujus substantia non cognoscitur. *ad Conf. Re.* Tali asserto in foro externo non creditur, nisi proberur.

38. 7. Non obstat valori contractûs, quòd non fuisset initus, si qualitas fuisset cognita; nam inde tantum sequitur, quòd positâ cognitione qualitatis futura fuisset volitio, quæ impedivisset obligationem, non autem, quòd nunc fuerit, aut nunc impediatur, nisi qualitas redundet in substantiam. *Vasq. Valent. Sanch. l. 4. in Decal. c. 2. à n. 6.*

8. De metu facti dixi à n. 7. quibus adde: si Titium in crimine deprehensum fictè mineris accusare, & hic det aliquid eo fine, ut non accuses, datum retinere potes, quia metus est justus. *Nec obstat:* quòd det ex errore, certò non daturus,

rus,

rus, si sciret tibi non esse serium; nam error non est circa substantiam vel causam finalem, ideo enim dat, ut resignes juri ad accusandum, atque hoc verè facis, etsi serio non intenderis accusare, ergo. *Sanch. Less. Dicast. n. 119.*

9. In dubio, an error fuerit substantialis, an causa, quæ nunc cessat, fuerit principaliter motiva, jura volunt, præsumi pro valore actûs, & videtur pro eo esse possessio, quia scitur esse factus, & ignoratur ejus invaliditas. *Sanch. nu. 13. 34. & 52.* Idem à potiori est dicendum, si dubitetur, an intervenerit dolus, error vel merus, quia facta & delicta non præsumuntur; in dubio, an verè consenseris in obligationem, si tenebaris consentire, aut verba tua significarunt obligationem, præsumeris verè consensisse, quia nemo censetur consensum injustè subtrahere, aut loqui aliter, quàm sentiat.

C A S U S . L.

De iis, qui contrahere possunt, item de materia contractuum & juramento contractibus apponi solito.

CAmillus in infantia. 2. 4. Ante, & post pubertatem sine autoritate Tutoris, 5. Quem agnoscere non vult, 3. Varios celebrat contractus, ex post cum licentia Tutoris omnes, etiam rerum alienativos, ratificat. Ibid. Et cum ipso Tutore init. 6. Onerosos, etsi juratos 13. Implere non vult petens restitutionem in integrum 8. Et re-

laxationem juramenti à suo Episcopo, vel Principe.

17. & seqq. Pro resol.

1. QUÆR. I. Quænam sint personæ habiles ad contrahendum? R. 1. De jure naturæ contrahere possunt omnes, quotquot habent plenum rationis usum & materiam, de qua contrahant; defectu rationis invalidè contrahunt ebrii, dormientes, fatui, furiosi &c. *Ratio est*; quòd ad contractum utpote actum humanum in conscientia obligantem requiratur consensus liber, qualem recensiti habere non possunt.
2. R. 2. Jure positivo contrahere prohibentur infantes, impuberes, minores, filii familias, prodigi juxtà sequentes explanationes:
 1. In jure tam fæmellæ, quàm masculi usque ad septimum annum dicuntur infantes; abhinc masculi usque ad 14. fæmellæ ad 12. dicuntur impuberes, quòd si impuberes per mortem patris vel emancipationem desierint esse sub patria potestate, vocantur pupilli, si utroque parente careant, vocantur orphani: deinde illud tempus, quod ab anno septimo currit usque ad pubertatem, à Juristis dividitur in duas partes, in quarum prima dicuntur infantia proximi, in secunda pubertati proximi, & ita masculus ante completum decimum cum dimidio, & fæmellæ ante completum nonum cum dimidio dicuntur infantia proximi; abindè usque ad annum pubertatis pubertati proximi; quâ completâ vocantur puberes, & tunc usque ad 25. minores: Pupillis etiam invitis datur Tutor, minoribus volentibus Curator, quandòque etiam nolentibus in ordine ad lites, qui Curator semel acceptatus
3. repudiari non potest usque ad annum 25. completum, nisi veniam ætatis, id est liberam rerum
sua

pe. ad ere io- fe- en- on- tia em
suarum administrationem à legitimo Superiore obtinuerint; prodigo etiam invito datur curator, prodigus autem dicitur, qui profusè dat, seu ut ait *Ulpian. l. 1. ff. de curat. furios.* qui neque tempus, neque finem expensarum habet, sed bona sua dilacerando profundit.

2. Contractus ab infante, vel infantia proximo initus est planè nullus, adeò ut nec obligationem civilem in foro externo, seu actionem in iudicio, nec obligationem naturalem in foro conscientiaë pariat. *L. pupillus ff. de condict. indebiti Laym. hic c. 9. num. 8. Onnate d. 4. num. 18. Lug. d. 22. num. 283.* Ratio est, quòd ius positivum illorum consensum irritet, infans enim & infantia proximus non multum à furioso distant. §. 10. *inst. de inut. stipul. Si dicas: Leges hæ fundantur in præsumptione, quòd infans & infantia proximus careant pleno usu rationis; ergo si à parte rei hoc usu non careant, sed malitia suppleat ætatem, saltem tunc obligabuntur in conscientia, quia si præsumptio sit falsa, lex in ea fundata cessat. R. Hæ Leges non fundantur in præsumptione defectûs rationis in hoc vel illo particulari casu; sed ideo irritant eiusmodi contractus, quia plerumque solet contingere, quòd in tali ætate soleat deficere perfecta ratio, quod verum est, nec ideo cessat lex universalis, si ratio legis deficiat in particulari casu.*

3. Pupillus pubertati proximus sine autoritate Tutoris contrahens non obligatur civiliter, bene tamen naturaliter *L. 25. §. 1. ff. quando dies legati, & L. 1. ff. de novat. Less. Regin. Sanch. de matr. d. 38. num. 3.* Excipe contractus majoris momenti, quibus alienantur immobilia,

- vel mobilia pretiosa, quæ servando servari, id est per triennium conservari possant; tunc enim, quamvis adsit consensus Tutoris, pupillus nequidem naturaliter, seu in conscientia obligabitur, quia jura utriusque, & Tutoris & pupilli consensum annullant. *L. 7. 11. 15. Cod. de praediis. Rebell. Less. Molin. to. 1. d. 224. Dicast. num. 277.* idem est, si pupillus contrahat cum Tutore, tunc enim ad nihil tenebitur, nisi in quantum factus est ditior, aut si dolum commiserit; *dixi*: pupillus sine autoritate Tutoris contrahens non obligatur civiliter; nam si contractus sit in suum commodum, alterum contrahentem (nisi etiam hic sit pupillus) & civiliter, & naturaliter sibi obligat, ita statuitur in favorem pupilli *L. Julianus 13. ff. de act. empt. in rebus* tamen, quæ sunt in quotidiano usu, si pupillus quid expendat, donet, &c. saltem ex consuetudine obligabitur etiam civiliter stare contractui.
7. 4. Filii-familias impuberes non obligantur civiliter ullo contractu circa quæcunque bona, etiam si contrahant cum consensu Patris. *§. quod 10. inst. de inut. stip.* pupillus tamen cum autoritate Tutoris contrahens obligatur naturaliter & civiliter, si alienationem rerum pretiosarum excipias; *Ratio Legum est*; quod pupillo contra Tutorem detur actio, non autem filio contra patrem propter reverentiam.
8. 5. Si pupillus vel minorennis per contractum læsus aut incommodum passus fuerit, gaudet beneficio restitutionis in integrum intra quatuor annos ab anno 25to completo, vel si veniam ætatis obtinuerit per quatuor annos à die obtentæ veniæ, ita ut possit repetere rem vel pretium de

efficaciter se obligare non intendunt, si non sciant, erit error in substantia.

12. QUÆR. III. Qualiter contractus firmentur juramento? *Responsio constabit ex seqq.*

1. Contractibus licitè adjici posse juramentum, patet ex propos. Wicleff, 43. damnatâ in Concilio constantiensi: *Juramenta illicita sunt, quæ fiunt ad corroborandos contractus & commercia civilia.*

2. Contractum firmari juramento est, contractum è juris dispositione in foro conscientie vel saltem in foro externo nullum, per accessionem juramenti reconvalescere, ita ut non tantum obliget ex motivo Religionis, sed etiam ex justitia: si contractus jam erat validus, propriè non dicitur firmari juramento, sed ei tantum superadditur nova obligatio ex virtute Religionis.

13. 3. Omnes contractus puberum, sive sint minores, sive majores, si matrimonium & paucos alios excipias, firmantur juramento, qui ex jure positivo habent, quod sint nulli, & servari possunt absque peccato jurantis vel exigentis juramentum. *Sanch. Haun. Lugo d. 22. num. 226. Laym. l. 4. t. 3. c. 8. Onnate d. 11. num. 98. Herman. thes. 24. Metzger t. 13. d. 41. a. 5. num. 10. Pirh. lib. 2. Decret. tit. 24. num. 132. & ibid. Schmalzg. num. 86. Viva opusc. 1. q. 7. a. 2. contra Merenda, Perez, Wiestner & alios, qui volunt contractus invalidos non validari per juramentum, sed tantum addi obligationem Religionis. At assertum probatur ex cap. cum contingat de jurej. c. licet 2. eod. in 6. c. quamvis 2. de pactis in 6. ubi Pontifex disertè ait: pactum juramento nec vi*
nec

nec dolo prestito firmatum fuisse, & servandum esse, quæ conditio frustra adderetur, si pacta jurata ex sola religione obligarent; nam juramenta etiam vi vel dolo extorta obligationem Religionis inducunt, quoties sine peccato servari possunt. Contractus verò, qui juramento firmantur, sunt contractus minorennium, quibus bona etiam immobilia sine autoritate Tutoris alienant; nam quamvis hi contractus aliàs nequidem naturaliter obligent, accedente tamen juramento naturaliter & civiliter obligant; similiter juramento firmatur donatio inter patrem & filium, renuntiatio paternæ hæreditatis, alienatio fundi dotalis &c. *Schmaltzg. num. 92. 14.* Contractus impuberum probabiliùs non firmantur juramento, nisi juramentum accesserit post pubertatem. *Bald. Sanch. Lugo. n. 214.* neque firmantur juramento contractus irriti jure naturali vel ob defectum consensùs, velut contractus infantum, ebriorum, amentium, vel quia sunt de materia jure naturali vel divino prohibita; nam jus positivum non valet supplere consensum, aut reddere licita, quæ jure naturæ aut divino sunt illicita: neque firmantur contractus injusto metu, vi vel dolo extorti, quia servari non possunt sine peccato juramentum exigentis. *Jura cit. Onnate n. 129. Schmaltzg. n. 91.*

4. Juramentum, etsi non firmet contractum, 15. semper tamen servandum est, quoties sine peccato servari potest, non ex justitia, sed in reverentiam divini nominis; ut si metu mortis aliquid juratò promissisti latroni vel usurario promissisti solvere usuras, teneris solvere vel petere relaxationem juramenti à latrone vel usurario, qui eam ex justitia dare tenentur, vel, si nolint,

lunt, ab Episcopo. *Molin. Less. Suar. Haun. Metzg. l. c. Onnate num. 55. Viva opusc. 1. q. 7. a. 3. & clarè habetur c. 6. 18. 26. de jurej.*

16. 5. Contractus juramento firmati habent omnes effectus civiles & naturales, quos habent alii contractus jurati nunquam invalidi; hinc pariunt actionem in judicio, obligant ex justitia & Religione, ita ut relaxato juramento ab alio, quàm à creditore, maneat obligatio justitiæ, quæ etiam ad hæredes transit. *Suar. Palao, Schmaltzg. à num. 94.* quòd verò juramentum firmet & validet contractum, non habet ex se, sed ex jure positivo, ex se tantùm superaddit obligationem religionis.

QUÆR. IV. A quo juramentum hoc relaxari possit? R. imò. Juramentum firmans contractum à solo eo, cui præstitum est, relaxari potest, quia hic ex tali contractu habet jus quæsitum, quo invitus privari non potest, idèoque nequit illud relaxare Episcopus, imò nec Papa, nisi ex causa gravissima, & ob bonum publicum. *Suar. l. 2. de jure c. 41. num. 2. Sanch. l. 3. mor. c. 21. num. 2. Haun. to. 5. t. 4. n. 89+. Pirh. num. 154.*

17. 2. Relaxatio juramenti non confirmantis contractum pro solo foro conscientiæ à Religiosis Mendicantibus obtineri potest, ut dicam *Casu 71. num. 5.* aliàs ab Episcopo jurantis peti debet, ut si usurario usuras, vel alteri per dolum aut metum injustum aliquid juratò promissit, & promissarius tibi obligationem juramenti remittere nolit, in conscientia tutus es relaxatione tui Episcopi, si verò res deduci debeat ad forum externum & Reus citari, debes

bes

bes relaxationem perere ab Episcopo creditoris, quia Actor debet sequi forum Rei, nisi Reus se spontè subjiciat Episcopo jurantis, vel extra suam Diocesin contraxerit, tunc enim cognitio causæ spectabit ad Episcopum loci, in quo contractus celebratus est. *Suar. num. 10. Sanch. num. 35. Gonz. in c. 1. de jurej. n. 14. Pirh. num. 156.*

3. Judex sæcularis non quidem directè, sed indirectè poterit relaxare juramentum non confirmatorium, illud remittendo nomine sui subditi id injustè renuentis, vel annullando omnem acceptionem rei juratò promissæ; si enim ipse promissarius juramentum in sui favorem factum remittere possit & debeat, cur non ipso renuente ejus superior. *Hann. num. 905. Gonz. n. 12. Zoes. de jurej. n. 80. Pirh. n. 159.* Ex his per se patet Resolutio Casûs.

C A S U S L I.

De Promissione.

DONATUS multa promittit, sed non implet, 1. Quia promissit semi-deliberatè, ex motu levi sed juratò, 2. Sub sola fidelitate, vel sub dubio, 3. Ad rem ex parte illicitam vel impossibilem, 4. Aut juravit non revocare testamentum, ibid. Quia promissarius non acceptavit, vel absens acceptionem non intimavit, aut ejus nomine acceptavit alter. 5. Vel antequam promissio absentis intimaretur, est revocata. 6. Vel mortuus est promittens, aut promissarius. 7. Quia status est mutatus, & ipse indiget re promissâ, & promissarius eum graviter offendit. 8. Quia res promissa periit, vel

vel fuit aliena. 9. Aut pluribus promissa. ibid.
Resolutio constabit ex seqq.

1. QUÆR. I. Quid sit Promissio? R. Est deli-
berata, spontanea & gratuita obligatio fidei
erga alterum ad aliquid præstandum, exterius
manifestata & ab altero acceptata: est commu-
nis:

Dicitur 1. Deliberata, deliberatione sufficien-
te ad mortale peccatum, quia semi-plena deli-
beratio non sufficit ad imponendam sibi obligatio-
nem gravem, imò nec levem. *Molin. Sanch.
Dicast. l. 2. t. 4. d. 1. num. 11.* Ratio est; quia
homo semi-deliberatus non agit modo humano,
sed ut semi-homo.

Dicitur 2. Spontanea, nam promissio fraude,
vel metu injusto etiam levi extorta ab eo, qui frau-
dem vel metum passus est, pro libitu rescindi po-
test, nisi sit juramento firmata. *S. Th. q. 86. a. 7.
ad 3. Sylv. q. 66. a. 2.*

Dicitur 3. Gratuita, ut distinguatur à con-
tractibus onerosis.

Dicitur 4. Obligatio non formaliter, sed cau-
saliter, quatenus est signum practicum exercitè
declaratis voluntatem se obligandi, quo distin-
guitur à nudo proposito, quo quis significat in-
tentionem aliquid faciendi absque omni obliga-
tione.

2. *Dicitur 5. Obligatio fidei*, quo indicatur, quòd
promissio nuda probabilius obliget ex sola fide-
litate sub veniali. *S. Tho. 2. 2. q. 88. a. 3. ad 1.
Bann. Cajet. Sotus, Molin. Gorm. de just. num. 648.
Dian. p. 2. t. 17. Joann. à S. Cruce, Joann. à S.
Th. 1. 2. q. 88. d. 29. a. 9. Salmant. hic num. 82.
Onnate n. 92. Dixi, promissio nuda; nam si ve-
stiatur juramento, chyrographo, adhibitione*

Nota-

Notarii vel testium, tunc juxta omnes obligat ex justitia & sub peccato gravi, secundum quantitatem materiae, paritque actionem in judicio. *Ratio est*; quia si promissio non vestiatur, manet sub nudo debito morali fidelitatis, sola autem fidelitas obligat tantum sub veniali ad conformanda facta promissis, sicut veracitas per se tantum obligat sub veniali ad dicta conformanda menti. Potest autem promittens etiam absque memoratis solemnitatibus se obligare ex justitia & sub mortali, si velit & alter acceptet, quia potest rem suam alteri donare, ergo & dare jus ad illam; requiritur tamen major materia ad mortale injustitiae ex liberali promissione, quam ex furto, quia Dominus censetur magis invitus, ut sibi res sua auferatur, quam ut ei non detur res liberaliter promissa, idemque *Lopez in 2. p. c. 30. Regin. hic num. 84. Sanch. l. 1. de matr. d. 5. num. 24. Onnate num. 159.* requirunt materiam quadruplo majorem. Sed quid si promissor dubitet aut non cogitavit (ut promiscue fit) an se voluerit obligare ex sola fidelitate aut ex justitia, an sub veniali aut sub mortali? *Responsum cum Molin. Lugo, Sporer t. 6. c. 2. num. 69.* tunc solum obligari sub veniali, etiamsi materia promissa in se sit gravis. *Ratio est*, quia homines, quando aliquid promittunt liberaliter abstrahendo vel non determinando, an sub obligatione gravi vel levi, non intendunt nec censeri possunt se velle obligare, nisi ad id, quod requirit natura promissionis liberalis, sed haec non requirit nisi obligationem levem ex sola virtute fidelitatis, ut supra dictum est, ergo: & certe ita habet communis opinio, nam impudens haberetur, qui eo rigore exigeret liberale promissum,

missum ; quo exigit debitum justitiæ ; ex quo meritò colligunt DD. cit. in promissionibus merè liberalibus ut plurimum deesse animum se graviter aut ex justitia obligandi.

3. *Dicitur 6. Ad præstandum aliquid*, scilicet licitum & possibile; nam ad illicitum & impossibile nulla potest esse obligatio; si res promissa ex parte est licita, ex parte illicita, est obligatio ad partem licitam juxtà *Reg. Juris 37. Utile per inutile vitiari non debet*; hinc invalidæ sunt promissiones, quæ præbent occasionem absolutè aut liberiùs peccandi, ut si volenti malè agere promittam, eum non monere, non accusare; si promittam Beneficium Ecclesiasticum nondum vacans *c. ex tenore 13. de concess. præb.* si adulter adulteræ vivente conjuge promittat Matrimonium *c. si quis 8. de eo, qui ducit*; quia in his datur occasio optandi vel machinandi mortem. Item jure positivo nullæ sunt promissiones, quæ tollunt facultatem de rebus suis liberè disponendi mortis causâ, ut promissio de faciendo testamento in alicujus favorem, vel de non revocando factum.

Dicitur 7. Exteriùs manifestata; nam licèt sola interna voluntas se obligandi sufficiat ad votum, eò quòd votum fiat Deo cordium Inspectori, non tamen ad contractum; hic enim debet fieri modo humano, id est sensibili, seu perceptibili ab homine. *L. 1. ff. de V. O. D. Th. hic q. 88. a. 1.*

Dicitur 8. Acceptata; nam quamdiu promissio acceptata non est, nullam inducit obligationem, sed revocari potest. *L. de pollic. L. absentis ff. de donat.* idque tenet, etiamsi sit juramento firmata, quia juramentum sequitur naturam

con.

contractus. *Sot. Palao d. 2. num. 6. Salmant. num. 70. Lug. d. 23. num. 50.* Ratio est; quia omne pactum essentialiter constat mutuo duorum vel plurium consensu, & in omni promissione includitur: *si alter acceptet*; quandoque tamen ipsum jus acceptat pro homine, ut si promissiones fiant Reip. vel civitati. *L. 1. 3. 4. ff. de pollicit.* vel etiam, ut plures volunt, Ecclesiis & locis piis &c. Promissio presentis facta regulariter acceptari debet in continenti vel quasi continenti *L. 137. de V. O.* quia tunc non potest prudenter censei promissor dici velle suspendere suum consensum, si tamen materia sit favorabilis, ipsa taciturnitas reputabitur pro consensu juxta *Reg. J. qui tacet, consentire videtur*: secus si materia non sit favorabilis. De cætero etiam Pater pro filio, Dominus pro servo, Religiosus pro Monasterio, Uxor pro Marito, aut e contra, item omnis, qui alterius curam gerit, aut ex promissione interesse habet, eam acceptare potest.

QUÆR. II. Quid circa promissionem factam absenti? *R. seqq. 1.* Promissio (idem est de donatione) absenti facta per Nuntium vel per literas ad promissarium directas non valet, si coram alio quàm Nuntio acceptetur, quia hic & non alius ad acceptandum est deputatus. *Sanch. d. 7. num. 35. Dicast. num. 155.* Valet tamen coram Nuntio facta, etiamsi promittenti non intimetur *Lug. n. 74.*

2. Promissio vel donatio facta absenti, antequam ad eum pervenerit & acceptata fuerit, revocari potest; si revocatio non innotescat Nuntio, & hic purè in mandatis habeat promissionem,

N n

nem,

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. 1.

nem vel donationem factam intimare, adhuc valet revocatio, nec promissio validè acceptari potest, quia voluntas Domini, quam defert Nuntius, nequidem virtualiter existit; si verò Nuntius sit simul Procurator vel Commissarius, cui committitur promissio nomine Principalis faciendæ & revocatio commissionis nec Commissario, nec donatario innotescat, donatio acceptari poterit, quia de jure acta puri mandatarii revocato mandato etiam incognito statim sunt invalida, acta verò per Procuratorem, antequam de revocatione constet, valida sunt. *L. si mandassem. L. si inter causas ff. mandati L. verò ff. de sol. Gomez. Mol. Sanch. l. 1. de Matr. d. 6. num. 9.*

3. Si promissio vel donatio erat faciendæ per Procuratorem, & promittens moriatur, Procurator verò ignorans pergat promissionem vel donationem facere, promissio & donatio est nulla, quia mandatum gratiæ faciendæ regulariter expirat mortè mandantis. *L. 26. ff. & L. 15. C. mandati*: Excipe nisi mandatum sit ad causas pias, quia in harum præjudicium Leges civiles nihil disponunt, & prudenter præsumitur, quòd promittens voluerit hanc suam voluntatem etiam post mortem manere, cum maximè sit profutura animæ. *Covarr. 1. Var. c. 14. Molin. Sa, La Croix l. 3. p. 2. num. 788.* Si Nuntius sit missus, non ut faciat, sed ut purè indicet promissionem factam, & promittens interim moriatur, adhuc acceptari poterit. *Ratio* est; quòd promissio vel donatio jam facta & non revocata, sed litteris vel Nuntio insinuata, sit gratia, gratia autem facta non extinguitur mortè concedentis, *Suar. Clarus, Sanch. n. 35.*

An econtrà promissario ante acceptationem mortuo, ejus hæredes promissionem acceptare possint, incertum est, negat cum *Less. Haun. La Croix num. 787.* quia voluntas promittentis ferrebat in personam promissarii in se, quæ amplius non existit. Si tamen ex circumstantiis pateat, quòd promissio non solum in gratiam ipsius, sed simul in favorem familiæ, uxoris vel prolium facta sit, ab his omninò acceptari poterit.

QUÆR. III. Quot modis cesset obligatio 7. promissionis acceptatæ? R. Cessat 1. Ex partium consensu. 2. Si materia promissa facta est impossibilis vel illicita, ut sup. dictum est. 3. Si promissarius tuus non steterit promisso tibi facto, hæc enim videtur fuisse voluntas promittentis, ut frangenti fidem fides frangatur eidem. *Sa. Regin. Rebell. Onmate num. 185.* 4. Si promissisti amico, qui factus est inimicus, *Garc. Sylv. Mol. d. 272.* 5. Si promissor ob inopinam paupertatem ipsemet re promissâ indigeat, meritò tamen dicit *Less. Molin. l. c.* paupertatem non excusare absolutè, sed tantùm suspendere obligationem usque ad meliorem fortunam. 6. Et generaliter, si res non mansit in eodem statu, ita ut ante traditionem rei promissæ grave & novum tibi immineat incommodum, quod si tempore promissionis cognitum fuisset, cerrò non promississes. *S. Th. q. 110. a. 3 ad 5.* quia non censeris te cum tali incommodo gratis obligare voluisse, & gratuita promissio censetur facta sub conditione, nisi status antè traditionem notabiliter mutetur, quare hæc doctrina etiam locum habet in promissione jurata. *Aub. cit. Dicast. num. 125.* In dubio, an status sit notabiliter

biliter mutatus, est obligatio implendi promissum, quia promissio est in possessione, certò enim obligavit, & dubitatur, an obligatio per mutationem statùs cesset.

8. 7. Si res promissa in individuo absque culpa promittentis perierit, ad nihil tenetur promittens; si res promissa sit indeterminata, v. g. ex decem equis unum promissisti Cajo, si pereant omnes, aut pereat equus à Cajo electus, liber es; si pereat unus vel alter, debes Cajo dare unum ex residuis; idem est, si promissisti equum indeterminate, & tradas alienum, debes substituere alium, secus, si promissisti hunc determinate, qui postea probatur alienus. *Molin. to. 2. d. 262. Spor. tr. 6. in Decal. c. 2. num. 74.*
9. 8. Si eandem numero rem promissisti pluribus, debetur primo, etiamsi secunda promissio fuerit jurata; quia secunda promissio, uti & juramentum sunt de re illicita & alteri saltem ex fidelitate debita, & quamvis primus cedat juri suo, non ideo reconvalescit secunda promissio, quia *tractu temporis non firmatur, quod ab initio non subsistit.* R. J. in 6. nisi secunda promissio facta esset sub conditione? si primus cedat juri suo: ita contra *Covar. & alios Turrian. Lug. n. 107. Sanch. n. 6. Spor. 77.*

Si dicas; Valet Matrimonium contra fidem priorum sponsalium, ergo & promissio contra fidem prioris. R. N. C. Secunda promissio habet pro objecto traditionem rei alteri promissæ, ideoque est nulla utpotè de objecto illicito, Matrimonium veidò non habet pro objecto traditionem corporum, sed est ipsa traditio, & per consequens, quamvis Matrimonium contra fidem priorum sponsalium sit illicitum, non tamen est
de

de objecto illicito, ut si contra votum emam gladium, ipsa quidem emptio est illicita, non tamen de objecto illicito, ideoque valida.

CASUS LII.

De Donatione.

ERICUS varias facit donationes, sed ex post revocat 1. Quia res donata est duobus, vel dubitat, an facta sit inter vivos, vel causa mortis. 2. Quia rem dedit uxori, qua invitata ex post vendidit. 3. Aut dedit filio causa studiorum, ob nuptias vel sacros Ordines. 4. Quia dedit omnia bona, vel saltem ultra 500. solidos, etsi jurato & ad causas pias. 5. Quia donatarius eum infamavit, alimenta indigenti non praeiuit, vel aliter fuit ingratus, etsi id probare non possit. 6. Ideoque vult, ut post mortem suam heres donata repetat. 7. Item post donationem remuneratorem Ecclesiae facta nata est proles. 8. Aut donatio fuit inofficiosa, sed jurata. 9. Resolutio constabit ex seqq.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit Donatio? i.

R. I. Donatio est gratuita domini translatio. Dicitur gratuita, quia fit liberaliter absque obligatione non tantum iustitiae; sed & gratitudinis, ideoque donatio antidotalis seu remuneratoria, quae fit ex gratitudine ratione beneficii vel obsequii praestiti, non est donatio plane gratuita & strictè dicta, & in odiosis non venit nomine donationis. *Purb l. 3. decret. tit. 24. num. 1. & ibid. Reiffenst. num. 3.* Utraque donatio tam gratuita, quam antidotalis debet esse acceptata, nec non libera à metu & dolo, aliàs erit rescindibilis juxta dicta de promiss. Casu præc. Distinguitur

donatio à precario, commodato &c. quòd in donatione transferatur dominium, non verò in his; in mutuo quidem transfertur dominium, sed cum obligatione restituendi rem similem, donatio verò fit gratis absque simili obligatione.

2. *R. 2do.* Donatio dividitur 1. in realem & verbalem, realis est, quæ fit cum rei traditione; verbalis, quæ fit solo verborum officio, estque sola promissio de dando, quâ quidem alteri per verba de præsentires actu donatur, sed actu non traditur, hæc donatio est improprie talis & imperfecta, neque ei convenit definitio superius data; si eadem res uni donata est verbaliter, alteri verò realiter cum traditione, hic retinebit rem, primus tamen habebit actionem contra donantem ad restituendum valorem rei & omne interesse.

2. Dividitur donatio in absolutam, quæ fit absque ulla conditione, onere vel modo, & in conditionatam, quæ fit sub certa conditione vel onere; sed neque hæc proprie donatio dicitur *L. 1. ff. de donat.*

3. Et principaliter dividitur in donationem *inter vivos*, quæ fit sine mentione aut suspitione mortis, & donationem *mortis causâ*, quæ fit intuitu mortis, ideoque morte non secutâ revocari potest. §. 1. *Instit. de donat.* si adjiciatur pactum vel juramentum de non revocanda donatione, hoc ipso est donatio inter vivos *Illf. Onnate d. 31. sect. 7. & 8.* In dubio, an donatio sit facta inter vivos vel mortis causâ, censetur facta inter vivos, quia hæc est principalior. *Onnate n. 84.*

3. QUÆR. II. Quanam donationes à jure prohibeantur? *R. seqq. 1.* Donatio pupilli, filii-fa-
mi-

miliis, Religiosi, si fiat absque licentia Tutoris, Patris vel Superioris &c.

2. Prohibetur donatio merè liberalis & gratuita facta conjugi à conjuge, & ejusmodi donatio est ad nutum revocabilis, ità ut maritus rem donatam insciã & invitã uxore vendere vel alienare possit, toto tit. *C. de donat. inter virum & uxorem*. Ratio est, quia conjuges ex mutuo affectu vel nimium darent, aut si non darent, esset periculum discordiarum. Si tamen donatio non sit merè liberalis sed remuneratoria, aut accedat juramentum vel mors donantis, firmatur donatio, & fit irrevocabilis, *Sanch. l. 6. de Mat. d. 11. Spor. t. 6. c. 3. n. 41.*

3. Donatio à Patre facta filio infirma est & 4. revocari potest, attamen post filii emancipationem firmatur, fitque irrevocabilis, *L. 31. ff. de donat.* Item si Pater filio aliquid det ex causa studiorum, alimentorum, qualificationis, remunerationis, donatio tenet, nec obligatur filius eam mortuo Patre in divisionem hæreditatis conferre, *Nav. c. 17. Mol. to. 1. d. 240. Laym. sup. Covarr. 1. var. c. 7.* nisi ex consuetudine vel aliunde de patris voluntate constet. Sic *Tamb. in Decal. l. 5. c. 4. §. 2. num. 4.* dicit ea, quæ pater dat in dotem, ob nuptias, ob S. Ordines, pro ingressu in religionem, pro procurando officio, post mortem Patris ex consuetudine conferenda esse in divisionem cum fratribus, non item, quæ dat pro solemnì convivio in prima Missa, aut in ingressu religionis colligitur ex *L. ut liberis 17. Cod. de collat.*

4. Prohibetur donatio inter vivos omnium bonorum præsentium & futurorum, quia talis donator privat se potestate testandi, quod Leges re-

probant tanquam contrarium bonis moribus civilibus: *L. stipulatio ff. de V. O.*

§. Donatio inter vivos ultra 500. solidos de jure est invalida: *L. pen. C. de donat.* videlicet quoad illum excessum, nisi fiat cum insinuatione donationis coram Judice & tabellione eam ad acta publica referente; per solidum intelligitur ducatus aureus nostræ monetæ. *Pirh. num. 5. Reiff. num. 15.* Excipiuntur ab his legibus donationes remuneratoriæ, donationes ad causas pias, vel juramento firmatæ; & omnis donatio ad causas, v. g. studia; dotem; militiam; ad constructionem ædium dirutarum, *Cov. Less. Laym. Reiff. num. 19.* Quia hæ non sunt donationes merè gratuitæ, ideoque ad eas non extenduntur Leges prohibitoriæ. Imò in conscientia tuto retineri potest omne, quod datur etiam ultra summam à Lege præscriptam, donec à donante vel ejus hærede repetatur; aut per sententiam judicis donatio rescindatur. *Less. Laym. Pirh. num. 7. Spör. num. 55.* Ratio est, quod hujusmodi donatio jure naturæ sit valida; & à Legibus tantum invalidetur sub conditione: si à donante vel judice rescindatur.

6. QUÆR. III. Qualiter donatio revocari possit? R. Donatio facta inter vivos; quantumvis sit perfecta & per traditionem completa; ex tribus præcipue causis revocari potest.

Primo: Ex capite ingratiitudinis; quæ de jure §. casus comprehendit; ut i. Si donatarius verbo vel facto donatori injuriam atrocem inferat in honore. 2. Si talem injuriam inferat in bonis fortunæ. 3. Si per se vel per alium impias manus injecerit. 4. Si vitæ periculum; etiam morte non secutâ intulerit. 5. Denique si conditio-

nēs sibi impositas non impleverit. *L. fin. de donat.*
L. fin. cod. de revoc. donat. c. fin. de donat.
 Addunt *Clarus*, *Less.* & alii valdè probabiliter;
 si donatori valdè indigenti neget alimenta; spe-
 ctato tamen jure probabilius est; quòd præter cau-
 sas à Jure expressas nullæ aliæ; etsi majores; ad
 revocandam donationem sufficiant; quia in *L.*
fin. dicitur; ex his tantummodo causis donatio-
 nes everti concedimus. *Eng. l. 3. T. 24. num. 19.*
Zoes. 16. num. 30. Pirh. num. 35. Debet tamen
 ingratitude probari coram Judice; ante cujus sen-
 tentiam donatarius restituere non tenetur; post
 sententiam tenetur rem cum fructibus post litem
 contestatam perceptis. *Textu claro in d. L. fin.*
Dian. p. 8. T. 6. R. 53. Lug. d. 23. num. 172. Pirh.
num. 36.

Excipiuntur sequentes donationes ob ingra-
 titudinem non revocabiles. 1. Donatio facta
 Ecclesiæ vel loco pio; etiamsi Prælati vel
 Monachus foret ingratus, quia hæc donatio pri-
 mariò facta est Deo; qui ingratus esse non po-
 test. *Barbosa in c. fin. num. 15. Clarus §. donatio*
q. 21. num. 5. Pirh. num. 37. 2. Donatio re-
 muneratoria; quia in odiosis non venit no-
 mine donationis. *Barb. num. 17. Eng. l. c.*
 3. Donatio facta filix in dotem. *L. si dotem 24.*
C. de jure dot. 4. Si donatarius rem donatam
 in alium transtulit donando; vendendo; per-
 mutando. *Zoes. Eng. num. 20.* quia hæc actio
 est personalis; ideoque contra solum ingratum;
 & non contra tertium locum habet; nisi hic sci-
 enter & dolosè rem acquisisset. 5. Si donator
 scivit ingritudinem; & donationem non revo-
 cavit; censetur eam remisissè; nec hæres vel suc-
 cessor ejus revocare potest *d. L. fin. nisi donator*

lite contra ingratum contestatâ decesserit, aut morte præventus dolo, metu, vel aliter impeditus revocare non potuerit, vel ingratitudinem ignoraverit. *Dian. Lug. l. c. Reiffenst. num. 64.* contra *Zoes. num. 104.* *La Croix. l. 3. p. 2. n. 801.* Ratio ducitur à contrario, nam Leges cit. dicunt: hæredibus non competere actionem, si donator tacuit; ergo si non tacuit, competit; non autem dicitur tacere ad ingratitudinem, qui eam ignorat, aut à loquendo agendoque impeditus fuit. *c. fin. de dilat.*

8. Secundò revocari potest donatio ex capite prolis susceptæ, putà si donator carens prole magnam partem suorum bonorum donarit, & post ei improvisò proles legitima nascatur. *L. si unquam C. de revoc. donat.* Excipitur donatio remuneratoria vel facta ob causam donatori utilem, ità cum communi *Molin. d. 282. n. ult. Clarus qu. 23. num. 3.* Quia ejusmodi donatio non est liberalis, sed potiùs mercedis præstatio. Item donatio facta Ecclesiæ, quæ non revocatur ex toto, sed usque ad legitimam filiis jure debitam *L. 5. 7. de inoff. don.* meritò tamen *S. Aug. Serm. 49 de div. c. 4.* luadet, ad majorem populi ædificationem totum ab Ecclesia restitui.

9. Tertiò revocari potest donatio inofficiosa sic dicta; quòd pater vel mater contra officium pietatis uni vel pluribus filiis, aut etiam extraneis in tanta quantitate donavit, ut Libris legitima auferatur vel minuat, tunc hi per querelam apud Judicem institutam post mortem donantis possunt revocare donationem non quidem in toto, sed quantum diminuit portionem illorum legitimam, ut claret ex *L. 1. § seqq. Cod. de inoff. donat.*

donat. Nec refert, quòd parens fortè donationem juramento firmârit, cùm enim beneficium revocandæ donationis in favorem liberorum introductum fit, non potest Patris juramento tolli. *Tamb. Hann. Laym. hic num. 18. Pirh. num. 46.* Qui pariter dicunt revocari posse donationem juratam ex capite ingratitude aut natæ proliis, quia donatio & per consequens juramentum donationi adjectum ex dispositione juris habet hanc tacitam conditionem: nisi proles nata aut donatarius ingratus fuerit, &c.

C A S U S L I I I .

De Commodato, Precario, Deposito.

FAbius equum amico commodatum, 1. 2. Eò quòd ipse illo indigeat, ante tempus repetit, 3. Res precario concessas vendit statim. 4. 5. Sed hoc non obstante amicus equum alius commodat vel locat, aut ultrà tempus retinet, 6. 7. Interim equus morbo inficitur, alios inficit, ac post multas expensas moritur. 8. Rebus apud se depositis utitur. 9. Nec statim repetenti reddit, 10. Expost apud ipsum deteriorantur, permutantur, 11. Negotiationi exponuntur, 12. Et prætenu habitæ custodia, expensarum, aut debiti retinentur, 13. *Pro Resolut.*

QUÆR. I. Quid sit Commodatum & Precarium?

12. 1. Commodatum est rei alicujus pro certo tempore ad solum usum gratuita concessio. 1.

Dicitur 1. Rei alicujus sive immobilis sit, ut domus, stabulum &c. sive mobilis præsertim, quæ

quæ usu non consumitur, nam quæ usu statim consumuntur, ut pecunia, vinum, frumentum, commodari non possunt, nisi fortè ad pompam vel ostentationem. *L. fin. de commod.*

2. *Dicitur 2. Ad usum*, in quo commodatum distinguitur à pignore & deposito, quorum usus non conceditur; nam si creditor pignore, vel depositarius re depositâ utatur Domino invito, furtum committit. §. *furtum Insti. de oblig. quæ ex delicto*. Deindè differt commodatum à mutuo, quòd in hoc dominium rei mutuatae transferatur, in commodato solus usus dominio vel possessione penes commodantem remanente.

3. *Dicitur 3. Pro certo tempore ex - vel implicite* determinato: Explicitè determino, si dicam: concedo tibi equum ad 3. dies; implicite, si dicam: concedo tibi equum ad iter, hoc ipso intelligitur tantum temporis concedi, quantum requiritur ad tale iter, nec citius repeti poterit, nisi commodans pateretur inde notabile damnum non prævisum, tunc enim quamvis commodatarius æquale pateretur, repeti posset, quia in concessione gratuita subintelligitur conditio: nisi ego ipse re meâ ad evitandum damnum proprium indigero, ut in simili patet in donatione, quæ ex capite proliis improvisò natae revocari potest, idque de jure naturæ, quia gratuito donans censetur facultatem istam sibi retinuisse. *Less. c. 27. dub. 5. Molin. d. 295. apud Lug. d. 33. num. 10.*

4. *Dicitur 4. Gratuita concessio*, in quo distinguitur à locato & aliis contractibus onerosis.

§. 2. Precarium à commodato tantum in hoc distinguitur, quòd in precario ad preces alterius

terius

regius alicujus rei usus gratuito concedatur sine
ullâ temporis determinatione, usque dum preca-
riò dans voluerit revocare; non debet tamen re-
vocare statim, aliàs censeretur voluisse alteri illu-
dere. Propter hanc revocabilitatem precarium
tantum obligat ex culpa lata, quæ dolo æquipa-
ratur. *L. 1. §. ideo ff. si mensor*; commodatum ve-
rò ex culpa juris levissima, depositum si est in
solam utilitatem deponentis ex sola culpa lata, id-
que in foro fori; nam in foro poli seu conscientia
solam culpam Juridicam, si non sit conjuncta
cum culpa Theologica, non obligare ad resti-
tutionem dixi *Casu 37. num. 9.* excipe, nisi com-
modatarius se specialiter obligaverit ad quemcun-
que casum fortuitum & non culpabilem. Solvi-
tur vel revocatur precarium. 1. Expressâ vel ta-
citâ concedentis voluntate, ut si rem repetas, alte-
ri vendas vel dones; 2. Morte ejus, cui conces-
tum est, quia est veluti gratia personalis, quæ ad
hæredes non transit, *L. cum precario ff. de prec. c.*
ult. eod. 3. Si concessum est ad beneplacitum con-
cedentis, finitur morte concedentis, secus si ab-
solutè, vel usque ad revocationem; tunc enim
durabit; usque dum ab hæredibus revocetur, *d. L.*
precario.

QUÆR. II. Quæ sint obligationes commo-
datarii? R. Seqq. 1. Commodatarius non potest
re commodatâ uti ad alium usum, quàm ad eum,
ad quem est concessa; si utatur ad alium usum,
& propterea pereat, tenetur actione furti. *L. sicut*
de commod. similiter, si non restituat tempore
convento, tenetur ad omne damnum obinde
emergens, idque in conscientia ante sententiam
Judicis, si mora sit culpabilis. *c. un. de commod.*
non tamen tenetur ad casum fortuitum, nisi suâ
morâ

morâ causa sit, quòd tali casu res ista pereat, eodem modo non peritura apud Dominum. *Less. Eng. Reiffenst. l. 3. t. 15. num. 32.* quid verò juris sit, si res remissa pereat dolo vel culpâ Nuntii, dixi *Cas. 45. à n. 17.*

7. 2. Per se loquendo potest rem sibi commodatam alteri commodare & jus suum in alium transferre, nisi constaret de contraria mente commodantis, cui liberum est uni & non alteri rei suæ usum concedere.

8. 3. Qui scienter commodat alteri rem vitiosam, v. g. equum morbidum, nec vitium aperit, tenetur commodatario de omni damno, adeoque satisfacere pro equis à suo equo infectis, quia hujus damni causa est.

4. Commodatarius tenetur ad expensas ordinarias, v. g. ad pabulum, aut soleas equi reparandas; extraordinarias, quæ v. g. in curationem equi infirmi impenduntur, tenetur ferre commodans. *Lug. n. 14.*

9. QUÆR. III. Quid sit depositum?

R. Depositum est contractus, quo rei alienæ custodia gratis suscipitur, estque communiter res mobilis, v. g. pecunia, vestis, frumentum &c. *Dicitur: rei custodia,* non usus; nam si concedatur usus rei gratis, vocatur commodatum, si erga pretium erit locatio; *dixi sup. depositarium* re depositâ invito Domino uti non posse absque crimine furti; si tamen deponatur pecunia numerata non clausa nec obsignata; censetur dari mutuò, ideoque potestatem fieri eam alienandi aut cum ea negotiandi, ita ut dominium, per consequens & periculum rei transeat ad depositarium, *arg L. si sacculum ff. depositi: quod Mol. Laym. Lug. num. 4.* extendunt ad
omnes

omnes res usui consumptibiles, ita ut non peccet saltem mortaliter, dummodò certus sit, se tantundem ejusdem generis & bonitatis præstò habiturum, cum Dominus repetiverit. Species depositi est sequestrum, quo res controversa deponitur apud tertium imparialem, qui propterea sequester vocatur, eo fine, ut post sententiam Judicis inienti tradatur.

QUÆR. IV. Quæ sint obligationes depositarii?

1. Seqq. 1. Depositum debet reddi statim, ut 10
petitur, licet deponens dixisset, se deponere in
mensem, & postea mutato animo repetat in fine
hebdomadis, si tamen fuit verum depositum &
non potius locatio rei depositæ. c. *bona fides de
depos.* si res deposita sit furtiva, & fur & Domi-
nus eam repetat, si certò constet de jure Domini,
reddenda est Domino, non furi.

2. Si res deposita præter culpam depositarii in- 11
cipiat deteriorari, monendus est rei Dominus,
aut si hic conveniri non possit, neque res conser-
vari, vendenda & pecunia Domino asservan-
da est, hæc enim censetur esse voluntas Domini.
Sed quid ad hunc Casum? Civis Coloniensis emit
extrà urbem frumenta, eaque deponit apud Ti-
tium suo tempore vehenda Coloniã; Titius
cum habeat frumenta Coloniæ æquè bona vel
meliora, datâ occasione vendit frumenta deposi-
ta cum intentione dandi sua Coloniæ existentia,
ne alter novis expensis cogatur sua Coloniã ve-
here, interim frumenta Coloniæ existentia unâ
cum domo exuruntur. Quæritur: Quis teneatur
ferre damnum? *Molin. d. 523. & Lugo num. 5.*
dicunt in simili Casu damnum pertinere ad depo-
nentem, quia depositarius ex consensu rationa-
bili

biliter præsumpto ea cum suis permutavit & vendidit, & sicut consensus præsumptus sufficit ad excusandum à peccato, sic & sufficit ad validam permutationem. *Bonac.* tamen verius contradicit, quia deponens non præsimitur consentire, nisi cum obligatione, ut depositarius permutans rem similem in facto tradat, sicut & alter suam in facto occupavit & vendidit. *At dices:* si res deposita incipiat deteriorari, & depositarius ex præsumpta Domini licentia, qui pro nunc desuper moneri non potest, rem vendat, pretium autem sine culpâ ejus auferatur, ad nihil tenetur ob licentiam præsumptam; ergo & in casu priori. *R. N. C.* nam in casu priori vendens agit nomine proprio in rem & commodum proprium, hic autem agit causam deponentis, ideoque pretium rei venditâ est sub dominio deponentis, cui per consequens perit.

12 3. Si sola res deposita periit vel ablata fuit & res depositarii manserunt incolumes, in foro externo præsimitur dolus, nisi probetur depositum casu periisse. *c. 2. de commod.* in foro tamen conscientia, si culpa nulla intercesserit, vel tantum sit dubium de culpa, depositarius ad nihil obligatur, quia in dubio delictum non præsimitur.

4. Qui negotiatur pecuniis apud se depositis, etiam invito Domino, non videtur peccare graviter, dummodò maneat in statu Domino repententi pecuniam suam reddendi, sitque Dominus lucri ex negotiatione provenientis; est enim fructus industria, potestque hoc non ostante ratione custodia (si ita ab initio conventum est) aliquid exigere, sed tunc non manet purum depositum, sed alius contractus innominatus.

5. Si

5. Si depositor tibi vel alteri quid debeat, debitum ex re deposita compensare non potes, c. 2. de commod. L. si quis C. eodem, idque pro foro externo; nam in foro conscientiae, si debitum sit certum, & alia via solutionem consequi non possis, rem depositam licite retinere potes, usque dum alter satisfaciat, Reiffenst. tit. 16. n. 19. Pirh. ibid. n. 11.

CASUS LIV.

De Mutuo & Usura.

GAbrus filius-familias, minorennis dubitans, an unquam reddere possit, à fure, aliisque mutuo accipit & dat, nec reddit in eadem bonitate. 9. Accipit aliquid supra sortem titulo gratitudinis. 10. Periculi amittendae sortis, 11. Lucri cessantis, 12. Poenae conventionalis, 13. Ex contractu Legis commissoriae. 14. Quia praesens pecunia melior est, quam futura, 15. Quia obligavit se ad non repetendam sortem usque ad certum tempus. 16, 17. Quia dedit centum eâ conditione, ut si alter supervivat decem annos, reddat quadringentos, aliàs nihil, 18. Quia voluit contrahere modo sibi favorabiliore. 19. Instituit montem pietatis. 20. Iniit contractum Antichryseos, 21. Mohatra, 22. Emit res infra condignum ob anticipatam solutionem, 23. Vel carius vendit ob dilatam solutionem. 8. Vendit fundum ad creditum, reservatâ sibi annuâ pensione. 24. A suo creditore redimit chyrographum 1000. Imper. pro quingentis, 25. Item debitum liquidum 100. aureorum pro 90. 26. Aliquid exigit pro usu sua pecunia, 27.

00

Mut.

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. I.

Mutuò dat cum onere non venandi in suis agris.
 28. *Contractum usurarium alteri cedit.* 29. *U-*
suras non restituit, quia putat earum se acquisi-
visse dominium, & alii spontè aliquid obtulerunt, ne
capitale citò revocaretur. 30. *Principe in omnibus*
conveniente vel etiam cooperante. Pro Resolu-
tione.

1. QUÆR. I. Quid sit mutuum?

R. Mutuum est contractus, quo traditur do-
 minium rei fungibilis, id est, pondere, mensurâ
 vel numero constantis eâ conditione, ut post
 aliquod tempus reddatur res similis speciei & boni-
 tatis.

Dicitur 1. Traditur dominium rei, ut signifi-
cetur simul cum dominio omne periculum rei
transire ad mutuatarium, seu eum, qui rem mu-
tuò accepit, ità ut, quamvis casu pereat, ipsi
pereat, res enim regulariter perit suo Domino;
Item per hanc particulam mutuum distinguitur
à commodato, pignore & locato, in quibus tan-
tùm usus rei conceditur, quo expleto res in indi-
viduo reddenda est.

Dicitur 2. Eâ conditione, ut post aliquod tem-
pus reddatur, scilicet tempore à mutuante præ-
fixo, aut si nullum est præfixum, res relinquen-
da est mutuatario usque ad expletum usum & fi-
nem, ob quem mutuata est; & sic frumentum
agricolæ pro semente mutuatum censetur mutua-
tum usque ad messem.

Dicitur 3. Similis speciei & bonitatis; unde
vinum regulariter reddendum est pro vino, hor-
deum pro hordeo, pecunia pro pecunia &c.
nè mutuans cogatur rem suam permutare,
aut deteriorem recipere contra suam volunta-
tem.

QUÆR.

QUÆR. II. An mutuatarius teneatur rem in eadem bonitate intrinseca, vel in eadem bonitate extrinseca restituere? bonitas intrinseca est, quam habet res à se, seu ex natura sua, extrinseca, quam habet à communi æstimatione hominum vel taxatione Magistratûs.

R. I. In rebus à pecunia distinctis, v. g. in vino, frumento &c. regulariter restituenda est res in valore intrinseco, quam habebat tempore accepti mutui, pecunia verò regulariter in valore extrinseco; hinc si mutuo accipis vinum, frumentum, &c. dum valet sex, satisfacis reddendo vinum & frumentum ejusdem bonitatis intrinsecæ, quamvis tempore restitutionis fortè valeat octo vel quatuor tantum Imperiales. Quòd si tempore restitutionis vinum aut frumentum non haberes, potes emere simile, vel solvere, quanti tunc valet, quando restituendum est; intellige hæc, si periculum crescendi non fuerit prævisum, vel si est prævisum, fuerit æquale periculum crescendi & decrescendi; nam si eras quasi certus, quòd res mutuata tempore restitutionis plus erat valitura; non potes plus exigere, quam res, v. g. frumentum valuit tempore dati mutui. *Laym. Castro-palao, Spor. t. 6. c. 3. num. 16. Metzg. t. 13. d. 42. a. 1.* Ratio est, quòd res mutuata transeat in dominium mutuatarii, adeoque sicut periculum rei spectat ad ipsum, sic & major ille valor solus enim valor præiens, quem res habet, dum eam das mutuo, spectat ad te; ergo ratione valoris futuri nihil exigere potes, nisi fortè eras rem tuam usque ad majorem valorem conservaturus, tunc enim potes illum valorem ratione damni emergentis exigere, deductis tamen expensis, quas in asservatione rei eras factururus.

3. *Dices* contra jam dicta: Ergo non potero frumentum vetus mutuum dare, ut restitatur novum, quia scio, quod novum si melius vetere, *ꝛ.* Per te loquendo id fieri non posse, per accidens tamen, quia mutuuario sæpè facilius est restituere novum, quàm antiquum, id licitè fiet, etiam ideo, quia frumenta in messe, quando nova sunt, ob copiam eorum ordinariè sunt minoris pretii, quàm v. g. in Majo vel Junio.
4. *Dices* 2. Ergo si habeam antiquam monetam, cujus valorem extrinsecum certò scio post annos augendum, non potero eam dare mutuo cum obligatione, ut in eadem specie reddatur. 2. Non potero cum tali moneta emere censum eà conditione, ut redimatur eadem monetâ, *ꝛ.* Ad 1. Si eandem monetam eram servaturus & expositurus in majori illo valore, ratione damni emergentis potero petere majorem valorem vel easdem monetas, aliàs non. Ad 2. Possum emere censum cum obligatione eundem eadem monetâ redimendi, si sit æquale periculum, ut crescat vel decrescat valor, secus si sciam valorem augendum, nisi majorem valorem minori pensione compensem; nam si accipio summam pensionem, v. g. quinque in centum, & prætereà velim recipere eandem monetam, quando v. g. ejus valor crevit ad quinque, habeo duplex lucrum; nec obstat, quòd pecuniam eram servaturus usque ad majorem valorem; nam tali casu non accepissem pensionem, ergo vel unum oportet dimittere vel alterum, *Laym. Spor. l. c.*
5. 2. Si nullum tempus reddendi in mutuo præfixum sit, potes repetere rem mutuam etiam tunc, quando plus valet, dummodo absit dolus, imputet

putet sibi mutuarius, quod non citius restitu-
rit, hoc enim ei erat liberum, *Pirh. l. 5. tit. 19.*
à num. 54. Lugo d. 25. num. 122.

3. Si in utro accepisti pecuniam, v. g. pisto-
lettas, debes illas reddere in illo valore extrinse-
co, quem habuerunt tempore accepti mutui, ita
ut, si expòst valor ille diminuatur, debeas tan-
tundem superaddere, si augeatur, tantundem
possis subtrahere; nisi & hìc specialiter conven-
tum sit, ut eadem moneta in specie & in valo-
re intrinseco reddatur. Ratio horum est, quod
in contractibus ad hoc attendendum sit, quod
regulariter intendunt contrahentes, sed si sit æ-
qualis spes crescendi & decrescendi, regulariter in
pecunia attenditur valor extrinsecus, quem habe-
bat tempore dati mutui, in frumento autem & si-
milibus valor intrinsecus: Ergo, &c.

QUÆR. III. Quinam ex mutuo obligentur? 6.

1. Ex speciali juris dispositione aliqui non ob-
ligantur ad reddendum mutuum, nisi in quan-
tum mutuans probat illud in utilitatem accipientis
esse conversum; tales sunt

1. Ecclesiæ, causa pia, civitas, oppidum, *l.*
civitas 25. ff. de rebus creditis. Auth. hoc jus,
Cod. de SS. Eccl. c. 1. de solut. Idque juxta plures
tenet de Ecclesia, etiam si Prælatum cum consensu
Capituli mutuum contraxerit; unde pro cautela
suadet *Eng. l. 1. t. 35. num. 43.* ut mutuans con-
tractui faciat inferi causam, in quam mutuum
impensum; neque contentus sit solo chyrogra-
pho vel pignore, utpote quod sine solemnitatibus
constitui non potest, sed faciat sibi dari fide-jusso-
res idoneos.

2. Pupilli & minores, sive cum, sive sine tu-
torum vel curatorum licentia mutuum contraxe-
rint.

Co 3.

3. Fi-

3. Filius-familias, id est, adhuc sub patria potestate constitutus, etsi sit major viginti quinque annis, si sine consensu patris mutuum contraxerit, non obligatur civiliter, imò nec naturaliter, seu in conscientia, ut contra *Fach. Covar*, aliosque docet *Gomez. Molin. t. 2. num. 2. d. 301. Less. l. 2. c. 20. dub. 2. Wading. de cont. d. 6. dub. 4. Laym. hic c. 15. num. 5.* Sed potest se tueri exceptione Senatûs - Consulti Macedon, quod nomen habet à quodam usurario Macedonio, qui filiis-familias copiosè pecuniam mutuatam dabat, unde filii pecuniis abutentes non tantùm corruptos mores induebant, sed etiam ære alieno pressi vitæ parentum insidiabantur, ut ex hæreditate paterna possent debita solvere, quare Senatus consulto cautum fuit, ut si quis filio-familias pecuniam mutuatam dedisset, ei non daretur actio vel repetitio nequidem post mortem patris, ejusdemque Senatûs-consulti exceptio etiam filiabus-familias & parentibus & hæredibus & fide-jussoribus filiorum prodesset *L. 1.7. 9. 4. ff. ad S. C. Maced.* & cum hoc juris privilegium non tantùm sit in favorem filii, sed etiam parentum, non poterit ei filius-familias renuntiare etiam juratò, *Panorm. in c. 28. de jurej. n. 23. Wading. dub. 4. §. 1.*

Excipe varios casus, quibus filius-familias civiliter obligatur in mutuo: *Primò*, si filius habebat peculium castrense vel quasi castrense, aut fuit miles tempore accepti mutui. 2. Si mutuum sit expetitum in utilitatem patris. 3. Si publicè videbatur esse sui juris. 4. Si in aliis rebus quàm in pecuniis mutuum acceperit, nisi id fraude factum sit. 5. Si accepit causâ studiorum vel in tali necessitate, in qua pietas patris

recu-

recusare non poterat, *l. si quis, l. pen. ff. ad Macedon. l. 1. & 2. Cod. eodem.* 6. Si filius vel filia juxta consuetudinem terræ (sicut in Hispania & plerisque partibus Germaniæ) per nuptias soleant liberari à patriâ potestate, tunc mutuum, quod post contractas nuptias accipiunt, ad instar aliorum hominum, qui sui juris sunt, reddere tenentur. *Molin. l. cit.*

QUÆR IV. Quid & quotuplex sit usura?

R. 1. Usura est lucrum immediatè ex mutuo proveniens tanquam debitum; proinde omne id, quod vi contractûs mutui exigitur ultrâ sortem, seu rem mutuam tanquam ex justitia debitum, est usura jure naturali, Divino & Ecclesiastico prohibita. *Ezech. c. 18. Qui ad usuram non commo- daverit & amplius non acceperit, hic justus est. Luc. 6. Mutuum dantes, Nihil inde sperantes.* Iniquitas usuræ consistit in hoc, quòd mutuans capiat lucrum ex re non amplius sua, cum per mutuum transferatur dominium in mutuatarium, ad quem pariter spectat omnis rei ususfructus, lucrum & periculum. Deinde 100. Imperiales, quos mutuò das, non valent nisi 100. Ergo iniquè exigis aliquid plus. *Dixi 1.* Omne, quod vi contractûs mutui exigitur; nam ex alio titulo sæpè aliquid justè exigi potest, v. g. ratione lucri cessantis, damni emergentis, aut periculi fortis, ut infra explicabitur. *Dixi 2.* Aliquid suprâ sortem; nam generalis hîc regula est, quòd mutuatarîus vi mutui ad solam sortem reddendam obligetur, omne aliud pactum, onus vel gravamen mutuo extrinsecum usura est; ut si ea conditione mutues, ut terecommendet ad officium, ut pro te laboret, fide jubeat, sortem permutet, in meliori specie vel difficiliori loco solvat, usu-

rarius es. Ita communis & certa, quatenam autem pacta hic & nunc sint usuraria, in praxi judicare difficillimum est; ut constabit ex infra dicendis.

8. R. 2. Usura dividitur in realem & mentalem; mentalis est; quando quis intendit aliquod lucrum ex mutuo tanquam ex justitia debitum; quamvis id in pactum non dedicat. Realis est; quando id clarè vel obscurè pacto inseritur. Iterum usura alia est aperta; quando lucrum accipitur ratione formalis mutui; alia palliata; quando mutuum accipitur ratione alterius contractus; qui virtualiter in se includit mutuum; ut si carius vel supra pretium vendas merces præcisè ratione differenda solutionis; utraque usura ex jure naturæ obligat ad restitutionem; ut statim dicetur; nunc ad Casum.

9. R. 1. Qualiter ex mutuo obligetur filius-familias vel minorennis; constat ex n. 6. q. 3. & in qua bonitate res mutuata reddi debeat; dixi n. 2.

2. Qui scit vel prudenter dubitat; an unquam reddere possit; non potest sine injustitia mutuum accipere; nisi in extrema necessitate; dum omnia sunt communia; aliàs enim injustè alium damnificaret; vel saltem periculo damni exponeret.

3. Si à fure mutuo accepisti pecuniam furtivam nondum cum alia indiscernibiliter permixtam; non est propriè mutuum; quia non transfertur dominium; & teneris eam non furi; sed domino reddere.

10. 4. Non est usura nequidem mentalis ex sola gratitudine aut benevolentia sperare beneficium; vel officium à mutuuario; *Nav. Less. Lug. num.*

num. 28. Pyr. num. 133. Velle autem per mutuum obligare mutuatarium ad dandum beneficium ex gratitudine vel benevolentia usurarium est; ut patet ex propositione 42. ab Innoc. XI. damnata: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum; sed solum si exigitur tanquam ex iustitia debitum.* Ratio est, quod obligare ex pacto ad dandum aliquid ex gratitudine vel benevolentia est revera obligare ex iustitia, estque onus mutuo extrinsecum, ideoque juxta regulam superius datam facit contractum usurarium.

5. Ratione iusti tituli cum mutuo conjuncti *ii.* aliquid licite & sine usura exigi potest; primus ejusmodi titulus est *periculum amittenda*, vel difficulter recuperanda sortis, eo quod nemo pro sorte fidejusserit, & sit aliud deportanda, aut mutuatarium sit decoctor, non satis bonae vel ignotae fidei, &c. *Reding. q. 3. a. 3. dub. 5. Metz. a. 2. num. 5. Vva. op. 4. q. 3. a. 6.* Ratio est, quod illud periculum sit mutuo extrinsecum & pretio aestimabile. Secundus titulus est *damnum emergens* ex mutuo, v. g. mutuans indiget pecunia sua ad emenda familiae suae frumenta, quae modo potest emere vili pretio, ex eo autem, quod alteri pecunias det mutuo, & alias non habeat, cogitur postea carius emere; in hoc & simili casu potest mutuans refusionem damni in contractum deducere, ita tamen, ut mutuatarium praevie moneat, quia posset hic cum tali onere non velle habere mutuum. Ratio est, quod hujusmodi periculum vel damnum sit pretio aestimabile, & nemo illud gratis subire teneatur, ergo in pactum deduci potest; si vero

mutuans illud in pactum non deduxit, mutuatarium non tenetur nisi ad sortem, mutuans imputet sibi suam negligentiam, *S. Th. q. 13. de malo a. 4. ad. 14.* Nisi debitor solutionem injustè differendo fuerit causa damni, *Nav. Laym. Eng. l. 5. t. 19. num. 13.* Quòd si periculum damni sit tantum probabile, exigi quidem aliquid potest, sed non plus, quàm tu ipse rationabiliter velles dare alteri hujusmodi onus pro te subeunti. Dices: *S. Thom. opusc. 73. c. 6. ait: Ratio periculi etiam circa sortem non tollit rationem usurae in mutuo,* uti probatur in *c. naviganti ult. de usuris*, quod sic habet: *Naviganti vel eunti ad nundinas mutuans pecunia quantitatem, eò quòd suscepit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est.* *R. D. Th.* & allegatus textus juxta communem tantum est intelligendus de eo, qui mutuatarium cogit ad talem determinatè contractum affecutionis in se erga pretium dirivandum; nam licèt mutuator aequè ac tertius possit aliquid accipere pro securitate fortis præstanda, non potest tamen vi mutui obligare mutuatarium ad ejusmodi contractum secum ineundum, quia hoc esset novum onus mutuo extrinsecum, quod sine usura imponi non potest. Tertius titulus est *lucrum cessans*; requiritur autem, ut quis illud lucrum non tantum potuerit habere, sed reverà fuisset habiturus, saltem in præparatione animi, ut si quis centum aureos destinâret ad annum censum vel mercaturam, si det illos aureos mutuo, & alios non habeat, quos negotiationi vel censui exponat, spem lucri potest in contractum deducere, quia se in gratiam alterius private isto lucro est pretio æstimabile & indebitum, ergo

ergo

ergo pro eo aliquid accipi potest; nec contrarius est *D. Thom. Opusc. 73. c. 3.* ubi ait, spem lucri ab usura non excusare; loquitur enim de lucro remoto, quod quis poterat habere, non autem, quod reverà erat habiturus ex pecunia jam ad actum lucrosum destinata. Quartus titulus est ^{13.} *pœna conventionalis*, ad quam se mutuatarius obligat, casu quo tempore præfixo fortem non restituat; pœna autem debet esse moderata, nec debet apponi ad palliandam usuram, qualiter apponi censetur, si contrahentes convenerint ad solvendam pœnam etiam in mora inculpabili, aut si mutuum detur propter spem pœnæ, vel ponatur arctior terminus, quem mutuatarius verosimilius servare non poterit, & hoc modo intelligendi sunt Canones damnantes pœnam conventionalem in mutuo, *Less. Lug. Salmant. t. 14. c. 3. p. 8. §. 4. Viva. a. 7.*

Dices: 1. Obligatio ad pœnam conventionalem est onus mutuo extrinsecum: ergo illam exigere est usura. 2. Contractus legis commissoriae sive contractus mutui, quo in securitatem fortis debitæ datur pignus eâ conditione, ut si mutuatarius intra tempus præfixum fortem non solvat, pignus in vicem fortis cedat mutuanti, est usurarius, & ut talis reprobatur à Jure Canonico, *cap. significante de pignore*; sed contractus Legis commissoriae reverà est pœna conventionalis, quia in pœnam moræ pignus cedit mutuanti: ergo. R. Ad 1. Vi mutui obligare ad conventionem ineundam est usurarium C. si alter liberè & non in vim mutui consentit in pactum pœnale N. Sic si vi mutui velim alium obligare ad vicissim mutuandum v. g. triticum in futuro, est usura; secus si ille liberè se offerat ad

triti-

triticum mutuò dandum. *Ad 2.* In contractu Legis commissoriae vi mutui obligo alium ad dandum & perdendum pignus in casu morae. Deinde in contractu Legis commissoriae mutuans per pignus æquivalens vel plus valens est satis asscuratus de sua sorte: ergo illa pœna additur intentione usurariâ in ordine ad habendum aliquid supra sortem; econtrâ ut pœna conventionalis sit licita, non debet addi ex intentione lucranda pœnæ, sed ad securitatem sortis.

15. 6. Ab Innoc. XI. damnata est hæc Propositio

41. *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam presentem quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuario exigere & eo titulo ab usura excusari.* Ratio damnationis est, quòd spectato solo contractu mutui præscindendo ab omni lucro, damno & periculo, pecunia præsens non sit melior quàm futura, quia præsentum esset otiosa; nec obstat, quòd præsens possessoribus sæpè causet oblectationem, quam non causat absens; nam hæc oblectatio non est pecuniæ intrinseca, sed consistit in solo affectu ad pecunias, qui affectus magis odio, quàm pretio dignus est.

16. 7. Ab Alex. VII. damnata est hæc Propositio

42. *Licetum est mutuanti aliquid supra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Ratio damnationis est, quòd præscindendo à periculo, damno emergente & lucro cessante, nullum subeatur gravamen pretio æstimabile, etiamsi quis se obliget ad non repetendam sortem ad certum tempus: ergo isto titulo nihil exigi potest supra sortem. Nec refert, quòd juxta communioem licitum sit

fit

fit aliquid exigere pro obligatione mutuandi in futurum; nam obligatio mutuandi non est nautum, sed actio prævia valdè onerosa; econtrà obligatio non revocandi mutuum est mutuum continuatum, nec importat onus à mutuo distinctum: ergo quamvis ratione prioris obligationis aliquid exigi possit, non tamen ratione posterioris, *Pyrr. l. c.*

Dices: Qui rem alteri, v. g. equum dat precariò, potest aliquid accipere, ut precarium intra certum tempus non repetat. 2. Quamvis ego agrum meum non colam, si tamen me velis obligare, ut intra tres vel novem annos non colam, possum pro hoc aliquid accipere, quamvis hic non sit damnum emergens vel lucrum cessans; ergo si velis me obligare ad non repetendum mutuum, etiamsi inde non patiar damnum, vel non cesset lucrum, aliquid exigere potero, quia habeo jus repetendi, sicut alter jus colendi agrum. 3. Obligatio non repetendi mutuum ad certum tempus, v. g. tres annos, est onerosa & mutuo extrinseca, cum possit esse mutuum absque hac obligatione: ergo pro ea possum aliquid accipere, sicut pro obligatione dandi mutuum in futuro vel in loco distant. *¶ Ad 1.* Qui dedit rem precariò, si aliquid exigit eâ conditione, ut rem datam intra certum tempus non repetat, hoc ipso non precarium, sed locatum constituit, quia usum rei suæ non dat precariò, sed erga pretium elocat. 2. Precariò dans vel elocans retinet dominium rei suæ, sicut & ego dominium & usum agri mei: ergo ut obligem me ad non utendum re meâ, possum aliquid exigere. Econtrà res mutuata transit in dominium mutuatarii unâ
GUM

cum usu, carere autem re mutuata, secluso damno & lucro cessante non est onus pretio aestimabile; hinc patet R. ad 3.

18. 8. Si mutuum petenti dicas: Nolo dare mutuum, sed do ducentos eâ conditione, ut si supervivas decem annos, reddas 400. secus nihil, per se loquendo non est usura, nec mutuum, sed contractus sponsonis, qui licitus est, si utrimque sit periculum æquale perdendi & lucrandi.

19. 9. Mutuans potest aliquid accipere supra sortem, si saltem implicitè velit inire contractum censûs, vi cuius v. g. pro 100. Imperialibus emeret jus percipiendi ex alterius industria vel bonis fructiferis annuam pensionem quinque Imperialium aut vellet inire contractum societatis, in quo Titius dat pecuniam, & Cajus appromittit industriam, ut cum illa pecunia, quantum potest, pro utroque lucretur, ex hoc contractu Titius potest justè sperare lucrum, v. g. 1 l. Imper. ut autem sortem suam securam habeat, remittit Cajo 4. & ut pariter lucrum ipsi sit certum, remittit Cajo adhuc tres, & sic assecuratâ sorte habebit annuò lucrum 5. Imper. Ita Laym. Spor. Dian. Garc. Lug. hic num. 40. Ratio est, quia omnes hi contractus ex se sunt liciti, ut certum est, nec ostendi potest, quare in his circumstantiis fiant illiciti. Unde cum Sà v. usura num. 8. Tann. Dian. 1. Tom. de cont. R. 47. Tamb. hic §. 3. num. 27. aliisque inferatur, omnes modo jam insinuato contrahentes excusari ab usura, quamvis ignorent naturas dictorum contractuum, dummodo intendant contrahere omni meliori modo, quo justè cum sua utilitate fieri potest, non considerando, sed sup-

supponendo adesse justum titulum, vel alium contractum excusantem. Nec obstat Bulla *Detestabilis* Sixti V. quæ tantum prohibet ex vi contractus societatis exigere contractum assicurationis, vel tantum improbat Casus jure communi usurarios. Debet autem persona & bona mutuatarii esse fructifera; nam si nec bona mutuatarii per se, nec ipse per negotiationem fructum & lucrum afferre possit, contractus census vel societatis erit nugatorius, ideoque lucrum inde petitum palliata usura.

Dices: Ergo nullus damnandus erit usuræ, quia omnes intendunt contrahere modo sibi favorabiliore. *ꝛ. N. Aff.* Nam sæpè non intendunt tales contractus, sed formale mutuum, tunc autem aliquid exigere supra sortem erit usura. Deinde quando persona aut res alterius non est fructifera, non potest in iis constitui census, neque contractus societatis super lucro, quod nunquam sperari potest, adeoque tunc aliquid propterea exigere erit usura.

10. Licitum sunt Montes Pietatis publicâ auctoritate erecti. Pater ex Concil. Later. & Trident. *sess. 22. c. 8. 9. & 11. Viva. op. 4. q. 3. a. 1.* In his Montibus quilibet relicto pignore mutuum habere potest eâ conditione, ut intra certum tempus pignus recipiat, & mutuum restituat cum moderato auctuario supra sortem solvendo; vel si intra præfixum tempus non sit solvendo, pignus vendatur, & detractâ sorte exiguoque auctuario residuum de venditione pignoris debitori restituatur. Ratio est, quod hi montes (idem est de Lombardis publicâ auctoritate erectis, in quibus aliquando 15. dantur annuè in 100.) sint liciti, quia agunt communem

nem

nem causam, subeunt onus conservandi pignora, debent esse parati ad omnes casus, eumque in finem alunt suos ministros. Bursæ, in quibus mercatores privatâ authoritate constituunt pretia mutuorum, cambiorum, &c. à plerisque reprobantur.

21, 11. Contractus Antichriscos, quo pro assecuratione sortis mutuò datæ accipitur pignus vel hypotheca cum jure hypothecâ v. g. agro utendi fructusque percipiendi, donec summa mutuata restituatur; hic contractus dicitur Germ, ein Pfandschafft, quamvis à Jure civili toleretur, attamen tanquam usurarius reprobatur à Jure Canon. c. 1. & 2. de usuris, ubi dicitur: *Fructus pignoris sine usura non cedere lucro creditoris, sed computandos esse in exonerationem sortis.* S. Th. Cajet. Soto, Eng. num. 17. Ratio est, quia vi mutui aliquid accipere ultra sortem usurarium est; atqui hoc hic contingit: ergo. Possunt tamen adesse alii tituli, vi quorum pars fructuum exigi posset, v. g. ob lucrum cessans, damnum emergens; imò juxta communiorem, si contrahens velit inire contractum optimo modo quo potest, virtualiter inire contractum censûs vel societatis, & per consequens tantum potest accipere ex fructibus, quantum deberetur, si pecuniam formaliter posuisset ad censum vel societatem. V. Cas. 60. n. 12.

22, 12. Contractus Mohatra, quo venditur res justo sed magno pretio, cum pacto eandem minori pretio revendendi, est illicitus; v. g. vendo tibi equum ad creditum summo pretio, quod est 100. Imper. sub obligatione illum mihi statim revendendi pro infimo pretio, v. g. 90 Imper. Constat id ex Proposit. 40. ab Innoc. XI. damo

damnata : *Contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personæ cum contractu revenditionis etiam præviè inito cum intentione lucri.* Si tamen equum bonâ fide ad creditum vendidisti Cajo erga justum pretium, & Cajus indigens pecuniâ eundem tibi emendum offerat, ex communiore sententia sine usura eum emere potes minori pretio, imò eo pretio, quo emuntur res ultrò oblatae, & pro tertia parte vilescunt. Ratio est, quia vi primæ venditionis nihil exigitur, sed Cajus liberè & sine ullo pacto antecedente equum revendit tibi, qui æquè habes jus illum emendi ac alius; cavendum tamen est à scandalo & usura saltem mentali; quæ tum esset, si nolens dare mutuum eâ intentione venderes equum, ut Cajus, quem scis pecuniâ indigere, cogatur tibi minore pretio revendere. *Viva q. 4. a. 3. & alii.*

13. Non licet emere rem infra condignum 23-
propter anticipatam solutionem, v. g. nunc emo & solvo tuam lanam duobus aureis, quam habebis & trades in Augusto, quando valebit tribus aut quatuor, est enim virtuale mutuum; putat tamen Tambur. id licere, si spontè offerantur; merces enim spontè oblatae vilescunt.

14. Quid de hoc contractu: Vendo & tra- 24-
do tibi fundum pro 100. quia tamen pecuniam non habes, solves pro pensione annua quinque, usque dum reluas capitale: an hic contractus est usurarius? pro affirmativa facit, quòd videatur illa pensio exigì ob solam dilationem capitalis, ideòque ex virtuali mutuo, quod est usura. Negativa tamen, quam

Pp

te-

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. 1.

tenent *Molin. Lug.* & alii videtur in praxi tuta & probabilis, 1. quia venditor fundi non obligatur tradere fundum ante solutionem pretii, quòd ergo citius tradat, est ei liberum & pretio æstimabile propter fructus inde percipiendos. 2. Cùm non teneatur tradere fundum, posset tradere solum dominium directum reservato sibi dominio utili, & pro illo aliquid accipere.

25. 15. Quid si Rex debeat mille Cajo, qui ob difficilem Regis conventionem libenter debitum venderet pro 500. an ego, qui Regi debeo 1000. Regem rogare possim, quatenus debitum suum erga meum commutet, & sub spe talis commutationis emere prætensionem Caji pro 500. & sic extinguere 1000. ? *Re.* Si Rex commutet seu transferat suum debitum in te, postquam emisti prætensionem Caji, justè procedis; suppono enim, quòd ob difficilem Regis conventionem prætensio Caji justè emi poterit pro 500. Neque Regi facis injuriam, quia ejus debitum per simile debitum compensatur; post translatum autem in te debitum Regis non potes à Cajo prætensionem minoris emere, sed debes solvere mille, quia tota obligatio Regis in te translata est: ergo sicut ille debebat solvere mille, sic & tu. *V. Cas. seq. num. 7.*

26. 16. An debitum liquidum & certum, v. g. 100. Imper. post annum solvendum secluso periculo, damno & lucro cessante nunc emi possit pro 90. ? Affirmant multi apud *Less. Leur. l. 3. tit. 17. q. 282* Rationem dant, quia jus ad rem, v. g. pecuniam, communi æstimatione minus valet; quàm ipsa res, ergo minoris emi potest, idque non tantum à tertio, sed

sed etiam ipso debitore. Verùm opposita sententia est verior & communior, quia debitum liquidum 100. Imper. secluso omni periculo, molestiâ, damno vel lucto cessante omninò valet 100. tunc enim non est ratio, cur pecunia præsens plus valeat, quàm futura, sed illud debitum est pecunia futura. In praxi tamen debitum raro est ita liquidum, quin adsit aliquod periculum, præsertim si sponte offeratur, ideòque tunc viliùs emi poterit. *Lug. num. 96. Castrop. Lenren. l.c.*

17. Usuram admittis, si apud Cajum deponas pecuniam, datâ ei facultate eâdem pro libitu utendi sub obligatione tibi pro usu annuo dandi 6. vel 10. in 100. Ratio est, quòd hîc sit virtualiter mutuum; eo ipso enim, quo das usum pecuniæ absolutum, etiam das dominium, cum talis usus à dominio pecuniæ sit inseparabilis; sed ratione mutui aliquid accipere suprâ sortem est usurarium; ergo. Quòd si Cajo mutuum dare nolis, sed emas ab eo equum pro 100. eumque eidem eloces pro 10. per se loquendo usuram non admittis, dummodò verè in eas contractum locationis, periculumque equi in te suscipias. Ratio est, quia nihil accipitur ratione mutui, sed ratione locationis, quod licitum est; dixi, per se loquendo, nam & hîc periculum est usura mentalis & palliatæ.

18. Si Cajus habet jus saltem probabile vendendi in tua sylva, transeundi per tuum agrum, &c. si eâ conditione mutues, ut hoc jure non utatur, usuram committis; si verò jus id faciendi non habet, sed iniquè præendit, potes licitè mutuare, ut absteat, quia sic novum onus non imponis, cum absque eo obligetur abste-

re ab iniqua rei alienæ usurpatione. Quod si mutuans dicat: Nolo te obligare ad non utendum jure tuo venandi, si tamen venatus fueris, statim cessabit mutuura, *Laym. Lug. num. 53.* putant, id non esse usuram, cum sit tantum statuere terminum mutuo, quod liberum est mutuanti; sed & hic videtur esse periculum palliatæ usuræ.

29. 19. Si promisisti usuras solvere, non potes contractum alteri cedere ei tradendo summam mutuò acceptam cum obligatione solvendi usuram; cum enim tu summæ mutuatæ sis dominus, eam alteri cedendo cum obligatione usuraria novum contractum usurarium constituis. Sed quid si à me mutuò acceperis 100. & ratione damni mihi emergentis justè te obligaris ad 110. an potes sine usura hunc contractum cedere Cajo cum obligatione, ut loco tuî mihi solvat 110.? Pro affirmat. est, quòd hic contractus sit justus, & uterque juri suo cedere possit. R. Si tu deberes ex mutuo alteri cedendo etiam pati damnum in 10. potes ei hunc contractum cedere, aliàs non. Ratio est, quia cedendo tuam obligationem Cajo inis novum contractum mutui, ergo si tu damnum non patiaris & tamen accipias aliquid ultra sortem, es usurarius.

30. 20. Usurarius probabilis fit dominus usuræ, quia mutuatarius ordinariè vult absolutè & efficaciter transferre dominum; & licèt secundum quid translatio sit involuntaria, est tamen simpliciter voluntaria, veluti donatio facta ex metu injusto, qui per se non irritat contractum, sed tantum facit rescindibilem ad arbitrium illius, qui injustum metum patitur, *Scotus in 4. distinct. 15. q. 2. a. 3. Nav. Lug. num. 206.*
tene-

teneturque usurarius ad restitutionem, non ex re accepta, quia fit ejus dominus, sed ex injusta acceptione, ita ut non tantum rem ipsam, sed etiam omnes fructus, omne lucrum cessans & damnum emergens refarcire debeat. Dixi, ordinariè, nam si mutuarius absolutè non vellet transferre dominium rei usurariæ, eò quòd sciret se ad hoc non obligari, usurarius non acquireret ejus dominium, per consequens obligaretur eam restituere ex re accepta. Si aliquid datum est ex mera liberalitate vel benevolentia, etiamsi fortè acceptetur intentione usurariâ, retineri potest, quia nulla intercessit realis injuria, nec usura mentalis, nec mutuum est causa donationis, sed liberalitas animi, *Sylv. v. usura 6. Azor. Pyrrh. num. 139.* Idem probabilius dicendum, si mutuarius donet aliquid ex timore orto ab intrinseco, v. g. ne dicatur ingratus, ne capitale citò repetatur, ne mutuans aliâ vice neget mutuum, &c. Dixi, ex timore intrinseco, nam si mutuans hunc timorem incussit, tenetur restituere, quia est causa injusta donationis.

21. principes ex justa causa & ita exigente bono communi usuras permittere possunt, non quidem eas approbando, sed eas non puniendo; qui tamen compellit ad solvendam usuram vel impedit, quò minus usura soluta restituatur, peccat contra justitiam, & in defectu usurarii tenetur ad restitutionem; circa cooperatores *Lugo n. 214.* hanc tradit regulam: Omnes illi deficiente usurario tenentur restituere, qui ita ad usuram cooperantur, ut solvens usuram sit rationabiliter invitus, quia tales sunt causa efficax & injusta damni: ratione tamen quorumcunque cooperantium, v. g. deportantium aut numerantium

pecunias, dominus non videtur esse semper invitus, cum aliquorum actiones velit poni, ut sic impetret mutuum; qui vero sunt causa non præcisè, ut detur mutuum, sed ut detur sub obligatione solvendi usuras, quoad hos semper censetur invitus.

32. 22. Usurarius publicus & notorius ex dispositione Juris Civilis & Can. incurrit pœnas sequentes: 1. Fit infamis infamiâ Juris. 2. Non admittitur ad oblationes sacras faciendas, neque ad S. Synaxin aut absolutionem Sacramentalem; donec satisfecerit vel idoneam cautionem præstiterit. 3. Nec ad Ecclesiasticam sepulturam. 4. Non potest validè facere, testamentum, nisi præstitâ ante mortem sufficiente cautione, &c.

C A S U S LV.

De Emptione, & Venditione.

HEnsius Senator 1. 2. sciens valorem pecuniæ esse minuendum varia emit. 3. Quæ ante traditionem vel pereunt, 4. Vel eorum fructus à venditore sunt consumpti. 5. Res suas vendit supra pretium à Principe taxatum. 6. Vendit chyrographum Caji, quem scit non esse solvendo. 7. Redemit tuum chyrographum continens mille pro quingentis. 8. Res raras & singulares quovis pretio. 9. Ordinario pretio emit agrum, in quo scit latere venam auri, picturam, in qua scit latere raram artem. 9. Item res spontè oblatas, vel sub hasta venditas, chyrographa emit infrâ dimidium. 10. Vendit res vitiosas non manifestato vitio. 11. Res alteri jam venditas. 12. Furtivas. 13. emit res, quarum

rum

De empt. & vendit.

rum valorem vendens ignoravit. 14. Bona fide-
lium in bello injusto ab hoste capta. 15. Bona Ec-
clesia ab hæreticis occupata. 16. Cum sociis omne
frumentum emit, ut alii ab ipso cogantur carius
emerè. 17. Spargit navium submersionem, ut pre-
tium crescat, & falso jurat se carius emisse,
quam emerit. 18. Ut debita sibi commissa solvat,
munera accipit. 19. Ignoranter emit rem cui
subjectam, & Hypothecatam. 20. Mendacio im-
pedit, quominus consanguinei vendentis rem em-
ptam retrahere possint. 21. Cum Clericis negotia-
tur. Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit Emptio & Vengi-
tio?

R. Est contractus, quo emptor & venditor I.
conveniunt de danda re, seu merce erga preti-
um seu pecuniam; qui dat pretium, vocatur
Emptor, qui dat mercem, Vocatur Venditor
Hic contractus regulariter completur traditione,
ita ut emptor factâ sibi traditione statim acquirat
rei dominium. Dico, regulariter; quia mer-
catores plerumque sunt contenti promissione
solvendi; si verò non velint vendere ad credi-
tum, sed habere solutionem in præsentî, em-
ptor non fit dominus rei traditæ, antequam solve-
rit pretium, aut saltem cautionem sufficientem
præstiterit, §. venditæ Instit. de rerum divis.

QUÆR. II. Quæ sint obligationes em-
ptoris?

R. Seqq. 1. Emptor obligatur solvere preti- 2.
um æquale statuto tempore, & quidem in eo va-
lore, quem pecunia habebat tempore contra-
ctûs, ita ut, si modò valor ille sit diminutus,
emptor teneatur tantundem superaddere, quia
aliàs non servatur æqualitas pretium inter &

mercem. Quod si emptor sciat pretium mercis mox notabiliter augendum, aut monetam aliquam prohibendam, potest mercem emere, vel monetam exponere secundum aestimationem presentem. Idem est de venditore, si sciat pretium mercis esse minuendum *S. Th. 2. 2. q. 77. a. 3. § 4. Cajet. Bannes, Sotus, Dian. Covar. Reiffenst. l. 3. Decret. t. 17. num. 197. Leuren. 16. q. 286.* Probatum exemplo Joseph *Gen. 41.* qui currente pretio coemit maximam frumenti copiam, etsi certo praeviderit pretium ob sterilitatem ex post esse augendum. Et ratio est, quia pretium hoc est justum, & valor publicus pro nunc; non licet tamen Magistratui vel Principi merces suas, aut pecuniam in summo valore exponere, & postea eorum valorem studio minuere; nam hoc esset quærere bonum privatum cum damno subditorum, quod est contra officium & fidelitatem à Magistratu vel Principe subditis debitam, *Lug. disp. 26. nu. 140.*

3. 2. Periculum & commodum rei emptæ pertinet ad emptorem etiam re nondum traditâ, nisi aliter esset conventum, §. 3. *Instit. de empt. & vendit.* Hinc, si res vendita etsi necdum emptori tradita pereat, perit emptori, nisi perierit vel deterioratâ fuerit culpâ venditoris, aut venditor fuerit in mora tradendi, vel res vendita nondum fuisset determinata, ut si emas quinque boves ex toto grege, nullos determinando, aut nondum sit mensurata, v. g. ex toto acervo tritici emas quinque maldera; tunc enim ante mensurationem & determinationem periculum rei emptæ pertinet ad venditorem, *Covar. Sylves. V. Emptio num. 3. Molin. d. 366. numer. 11. Less. Pyrr.*

Pyrr. l. 3. Decret. t. 17. num. 49. Eng. 16. nu.
6. Leur. q. 308.

Dices: Res perit suo domino: ergo cum ven-
ditor ante traditionem adhuc sit rei dominus, pe-
rit venditori, nec videtur æquum, ut quis citrà
suam culpam damnum ferat in re non sua. R. Res
regulariter quidem perit suo domino abstrahendo
à dispositione juris, & quando res alteri ex
justitia non est debita; hinc autem aliter jura sta-
tuunt, & res ex justitia emptori debetur, nec in-
iquum est in re aliena ferre damnum, si simul de-
beantur ejusdem fructus & commoda, uti ea
debentur emptori. Ratio est, quòd fructus rei
sint connexi cum re, & pars rei; sicut ergo res
ipsa, sic & fructus rei à tempore emptionis de-
bentur emptori; hinc si emisti agrum tempore,
quo habebat fruges pendentes sive immaturas, sive
maturas à fundo nondum separatas, si eas vendi-
tor colligat, & exposit agrum tradat, valorem
frugum de pretio subtrahere potes; si emisti do-
mum alteri elocatum, à tempore emptionis de-
betur tibi pretium elocationis, etiam si domus
nondum sit tradita aut assècurata, *Reiffenst. à n.*
227. Lauterbach. Leuren. q. 296.

QUÆR. III. Quæ sint obligationes vendito-
ris? 5.

R. Seq. 1. Debet vendere rem pretio justo,
hoc est, vel taxato à Magistratu vel Principe,
aut à communi hominum prudentum æstimatio-
ne pensatis circumstantiis. Pretium statutum à
Principe vel Magistratu vocatur legitimum, est in-
divisibile, ac servari debet etiam à Clericis &
peregrinis ex justitia sub onere restitutionis, *Azor.*
Reiffenst. nu. 132. Nisi taxa à Magistratu facta ex
circumstantiis fieret iniqua, aut res tuæ essent no-

tabiliter meliores, quàm quæ in foro communi venduntur, aut superior permittat suprâ taxam vendi, quamvis unum vel alterum puniat volens experiri, an servetur taxa, *Tamb. Spor. t. 6. c. 5. à num. 9. Lug. hic num. 65. Metzger t. 13. d. 43. a. 2. num. 15.* Pretium, quod ex communi æstimatione & usu hominum taxatur, dicitur *vulgare*, admittitque medium, summum & infimum; ut si medium pretium sit v. g. 100 summum circiter erit 105, infimum 95, & sic proportionaliter in aliis.

6. *Dices* 1. Si debeant res emi vel vendi juxta æstimationem communem, ergo si habeam chyrographum 100. Imper. à Cajo, quem ego solus scio non esse solvendo, potero illud vendere pro 100. Imper. tantum enim valet in æstimatione communi. *R. N. C.* nam tale chyrographum est merx habens vitium intrinsecum & occultum.

Inst. Non facio injuriam venditori, si emam rem ejus, quam scio habere valorem occultum, v. g. emo agrum, quem novi habere venam auri, vel herbam, quam scio habere virtutem incognitam, nec teneor valorem illum occultum aperire, ergo nec vitium occultum. *Conf. 1.* Ideo tenerer vitium occultum aperire, quia tale vitium cognitum minuet communi æstimatione valorem; sed vena auri in agro latens, si manifestaretur, etiam communi æstimatione auget valorem, ergo, &c. 2. In emptione non attenditur valor occultus, sed publicus, sed tale chyrographum, antequam ejus defectus manifestetur, valet in publico 100. ergo. *R. N. C.* Venditor saltem implicitè cognoscit venam auri, quia vult vendere agrum cum jure ad venam auri, si fortè insit; eon-

trâ

trā emens rem vitiosam nullo modo cognoscit vitium, ergo si non aperias vitium, facis ei injuriam. Ad Conf. N. Alf. Ad 2. Dispar. est; quia chyrographum tale est res vitiosa.

Dices 2. Ergo si habeam chyrographum 1000. 7.
Imper. à Principe, quod communi æstimatione, eò quòd Princeps sit difficilis conventionis, tantum valet 500. posset etiam Princeps illud emere quingentis, quia Princeps æquè potest emere juxta communem rei valorem, quàm etiam alii; consequens autem videtur absurdum; sic enim debitum mille Imper. elueretur per 500. quod est aperta inæqualitas. *re.* Si Princeps per se vel per suos sit causa injusta, quòd pecunia difficiliùs recipiatur, & chyrographum viliùs æstimetur, non potest emere, imò si creditor propterea cogatur etiam alteri minoris vendere, tenebitur ei Princeps damnum, quod patitur, refundere; si verò Princeps non esset causa injusta, quòd chyrographum viliùs vendatur, per se loquendo emere posset, dummodo absit scandalum & injustitia mentalis, *Lug. n. 107.*

2. Potest res sine injustitia vendi summo, medio 8.
& infimo pretio, si hi fines excedantur, est obligatio restituendi excessum, quia non servatur æqualitas; Excipe, nisi sint alii tituli, de quibus emptorem moneas, ut damnum emergens, lucrum cessans, molestiæ & expensæ in tradenda re aut habendo pretio, item si res sint novæ, raræ, singulares, v. g. flores Indici, aves, feræ, gemmæ, picturæ & similia, quæ nec à foro, nec à Principe æstimationem habent, nam tales posse quocunque pretio vendi docent *Bannes, Valent. Rodriq. Spor. num. 25.* Ratio est, quia, cum res illæ non sint in commercio humano, nec
taxam

taxam habeant, non videtur venditor teneri illas alienare, nisi solvatur, quod petitur; deinde nulli fit injuria; nam emptor liberè emit rem non necessariam, ideòque censetur excessum pretii donare; probabilius tamen est oppositum, quia quamvis hæ res non habeant pretium à communi & rudi plebe, recipiunt tamen pretium & æstimationem à prudentibus & intelligentibus, & secundùm hanc, non autem juxtà vendentis avaritiam taxari vendique debent, neque emens pretium excessivum dat planè liberè, sed ex errore seu ignorantia. *Lug. num. 47. Castropalao, Metzg. num. 7. Salmantic. c. 2. p. 9. Reiffenst. num. 127. La Croix l. 3. p. 2. n. 491.*

Dices: Ergo injusti sunt, qui specula, acus, cultellos & similes reulas apud nos vilissimas Indis, Æthiopibus, Japonibus erga aurum & gemmas vendunt vel permurant. *R. N. seq.* nam in illis regionibus raritas, ideòque communis æstimatio vulgare pretium tribuit.

9. 3. Si scias in alieno fundo latere thesaurum aut etiam venam auri vel argenti, potes fundum emere pretio ordinario, nec teneris thesaurum vel auri venam vendenti revelare, *S. Th. 2. 2. q. 66. a. 5. Sotus l. 6. de just. q. 3. a. 3. Nav. c. 17. num. 175. Molin. d. 56. Less. Laym. l. 3. t. 1. c. 5. num. 53. Valent. Salon. Less. c. 5. dub. 15. quod Lugod. 6. num. 129.* extendit ad eum, qui communi pretio emit rem mobilem, v. g. concham, in qua est gemma, saccum hosti ereptum, in quo latet pecunia. Item Medicus justè emit vili pretio fasciculum herbarum, in quo scit latere herbam valdè pretiosam; item pictor picturam, in qua scit latere artem plerisque incognitam; item exiguo pretio licitè emo equum morbidum, quem

quem ex arte mihi fortè soli , vel paucis cognita curare novi. Ratio horum omnium est , quòd in justa emptione non debeat attendi qualiscunque valor etiam absconditus rei , sed valor , quem res habet ad communem usum , & in communi hominum æstimatione ; sed antequam sciatur in agro latere thesaurum aut venam auri , in sacculo lanæ pecuniam , in fasciculo herbam pretiosam , in pictura artificium , in equo curabilitatem , communi usu & iudicio tantum æstimantur pretio & valore ordinatio , ergo. Nec obstat , quòd vena metalli videatur pars agri , herba pars fasciculi , artificium pars intrinseca picturæ &c. reddens agrum , fasciculum aut picturam intrinsecè pretiosorem ; nam quamdiu hæc pretiositas communiter nescitur , non crescit communis valor & æstimatio agri , fasciculi vel picturæ ; venditio autem fieri debet juxta valorem & æstimationem communem hominum ; hinc , si tu vel etiam emptor rei tuæ nimium afficiatur , aut eam indigeat , vel tu eam carius emisti , quam reliqui mercatores , non poteris obinde carius eam vendere , quia res non valet tanti , quanti tu eam emisti , & quanti tu vel alius eam æstimat , sed quanti æstimatur communiter , *S. Thom. l. c.*

4. Res spontè oblatae vilius emi possunt , imò juxta *Lug. num. 45. Cajet. Spor. num 22. ad 9.* tertiam partem , juxta *Rebell. & alios apud Dian. p. 1. t. 8. q. 78.* ad dimidium vilescunt , quod tunc verum est , quando adest circumstantia , vi cuius vilescant , v. g. abundantia mercium , raritas emptorum , aut si merx emptori sit parum utilis vel onerosa , & tamen ematur in gratiam venditoris ; secus si nulla harum circum-

cum-

cumstantiarum adsit; sicut enim ex hoc præcise, quòd alter indigeat tuo tritico, rogétque te, ut vendas, non licet ei vendere supra summum pretium, ut cum *D. Th. a. 1. Scoto in 4. dis. 15. num. 2. Nav. Less. Laym.* docet communis & certa, ita etiam ex solo hoc capite, quòd quis in necessitate forsan constitutus rem suam emendam alteri offerat, minoris emi nequit, *Molin. Lug. num. 91. Reiffenst. num. 167. Leur. q. 282. num. 4.* quia tamen plerumque una ex recensitis circumstantiis adest, invaluit tritum illud: *Merces ultronea vilescunt.* Res, quæ sub hasta venduntur, seu foro scrutario, admittunt pretium, quodcumque sine fraude extorqueri potest; unde augetur quandoque supra summum, quandoque vilescit infra dimidium; neque per hoc committitur injustitia, quia sic longo usu & communi consensu præscriptum est, *Laym. Dian. Spor. num. 23.* Quali pretio chyrographa ab ipso debitore vel aliis emi possint, dixi à *num. 26. & Cas. præc. num. 25.* An res ob differendam solutionem supra justum pretium vendi possit, dixi *Cas. præc. num. 8.* Item an vilius emi ob anticipatam solutionem, *ibidem num. 23.*

10. 5. Venditor debet tradere rem tempore & loco in contractu im-vel explicite expresso, idque ab omni vitio liberam. Si tradat rem alienam etiam bonâ fide, debet stare de evicitione, id est, servare emptorem in omnibus indemnem; idem est de emptore respectu pretii. Si tradatur ementi res vitiosa, debet ei fieri satisfactio, quanti scilicet interfuisset rem non fuisse vitiosam. Si quis sit deceptus ultra dimidium, datur etiam actio in foro externo contra lædentem, ut vel re-

rescindatur contractus, vel reducatur ad æqualitatem; quod si vitium rei sit manifestum & omnium oculis obvium, ut si equus careat uno oculo, non est obligatio defectum manifestandi, debet tamen propterea equus minoris vendi; si verò vitium rei sit occultum, aut emptor ex naturali stupiditate illud advertere non possit, manifestari debet; quod à fortiori tenet, si res non tantum sit vitiosa, sed etiam damnosa, ut si vendantur oves morbidæ, domus ruinosa, medicina noxia, &c. aliàs venditor non tantum debet satisfacere pro vitio rei, sed & pro omni damno inde secuto, *Nav. Salon. Leuren. q. 290.* Si res non obstante vitio ementi æquè esset utilis & commoda ad finem ab emente intentum, ac propter huiusmodi vitium subtraheretur, quantum oporteret de pretio, non esset obligatio vitium manifestandi, quia nullum damnum fieret emptori, *S. Thom. q. 77. a. 3. Laym. n. 19.*

6. Si res duobus est vendita, & prior habet **II.** pactum cum venditore de re alteri non vendenda, aut primus solvit pretium, tunc secundus non acquirit dominium, etsi rem habeat; quod si prior nondum exsolverit pretium, nec res eidem sit tradita, tradatur autem secundo, secundus acquireret dominium, & primus tantum habet actionem personalem contra venditorem, ut satisfaciat pro damnis ob rem non traditam illatis; excipe, nisi res primò vendita fuerit Ecclesiæ vel Magistratui, tunc, quamvis expòst vendatur vel tradatur alteri, hic non acquirit dominium, quia Ecclesiæ, & Magistratus habent privilegium, ut ex nuda emptione, donato, legato, sine traditione acquirant dominium, *l. ult. de sacros. Eccl.* inò si secundus emptor fraudulenter egerit concius

sciis primæ venditionis, res à primo venditore intra annum, si adhuc existat, evinci poterit, *l. 1. § seqq. ff. quoin fraudem, Covar. Castro-palao, Laym. l. c.*

12. 7. De emptione rei furtivæ vel alienæ multa dixi de restitut. quibus hæc pauca adde: 1. Si emisti sive bonâ sive malâ fide rem alienam, item si vendis rem tuam erga pecuniam alienam à fure non mixtam pecuniæ suæ, in neutro casu sis dominus rei vel pecuniæ alienæ, quia res clamat suum dominum. 2. Si bonâ vel malâ fide vendas equum alienum, sis dominus pretii, etsi emens bonâ fide non fiat dominus equi; item fur alienâ pecuniâ emens merces, v. g. panem, vinum, &c. fit dominus mercium, vendens tamen non fit dominus pretii, seu pecuniæ alienæ, sed debetur ei evictio seu indemnificatio, *Molin. Spor. Laym. num. 21.* ubi id probat ex *l. si vias 48. §. ult. ff. de furtis*, aliisque juribus *Dices*: In tali casu est error in substantia, vendens enim non vult tradere dominium mercis, nisi emens tradat dominium pretii; sed non potest tradere dominium pretii alieni; ergo nec vendens intendit tradere dominium mercis; nec hinc quidquam operatur jus positivum, quia nequit supplere consensum in substantiam, qui de jure naturæ requiritur ad valorem contractûs, idque videtur clarè asserere *La Croix l. 6. p. 2. num. 694.* quamvis hinc *num. 691.* teneat cum *Laym. R.* Dominium non transferri ex vi contractûs, qui est & manet simpliciter nullus, sed ex vi Legum cum obligatione tamen satisfaciendi parti læsæ. Si emas malâ fide à venditore bonæ fidei, non sis dominus rei, venditor tamen dominus pretii, quia

quia voluntariè transfers dominium in vendito-
rem , ut quomocùnque habeas rem , quam
sciebas esse alienam , venditor autem rei alienæ
dominium tradere non potuit,quia non habebat.

4. Si uterque est in mala fide, contractus ex utrâ-
que parte est nullus , & reddi debet res do-
mino, & pretium emptori ; si emptor rem con-
sumpsit, uterque in defectu alterius obligatur in
solidum , prius tamen emptor , qui rem con-
sumpsit , quia magis nocuit.

8. Quamvis homo rudis nesciat pretium alicu-
jus rei , v. g. gemmæ vel horologii, non tamen
licet ea ab ipso emere infra valorem , quem ha-
bent in æstimatione communi , juxta hanc enim
& non juxta ignorantiam vendentis taxandus est
rei valor.

9. Bona fidelium in bello injusto à piratis ca-
pta licitè emuntur, & in usus proprios convertuntur,
ut habent Decreta S. Congreg. ab Urb. VIII.
approbata; Ratio est dominorum præsumpta vo-
luntas , qui res suas , quas recipiendi spem non
habent , malunt esse in manibus fidelium quàm
infidelium ; quod maximè verum est , si eman-
tur animo dominis restituendi erga refusionem
expositi pretii.

10. Si bona Ecclesiarum immobilia ab Hære-
ticis occupata à propriis dominis recuperari non
possint, eò quòd v. g. sita sint in territorio Prin-
cipis A catholici , licitè emuntur à Catholico ob
consensum Papæ & dominorum prudenter præ-
sumptam, si bona sint mobilia , v. g. paramenta,
cruces , calices , aut etiam immobilia , quibus
spes est redeundi ad dominos suos , emi debent
cum animo restituendi erga refulum pretium.

Q 9 11. Mo-
R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. 1.

16. 11. Monopolium *Græcè*, Latine unius emptio dicitur, cum unus vel pauci sibi solis arrogent jus vendendi certas merces, ita ut omnes alii ob ipsius pretio, quo ipsi voluerint, emere cogantur, idque fieri potest vel autoritate publica ex causa boni communis, & tunc certum est huiusmodi monopola licere; ut si à Magistratu uni soli concedatur venditio vini, impressio libri, &c. servato tamen justo pretio, *Spor. num. 103. Mexg. hic a. 3.* Vel autoritate privata, cum unus vel alter vili pretio comparant omnes merces, ut postea vendant summo pretio, & hoc monopolium licere, dummodo non utantur vi vel dolo, neque sint causa, quod crescat taxa ultra summum pretium justum, quod res habebant ante monopolium, probabiliter docent *Molin. Lug. num. 170* quia ita videtur fecisse Joseph Prorex Ægypti; & talis utitur jure suo, nec impedit, quò minus etiam alii sibi mature providere potuerint, communissima tamen sententia docet, hoc monopolium ad minus esse contra charitatem; imò juxta *Rebell. Sorñ, Nav. Valent. Sylv. Laym. Spor. l. cit.* contra justitiam & bonum commune cum obligatione restitutionis, quia sunt causa, quod pretia rerum augeantur in damnum reipublicæ & inopiam civium, qui merces coguntur carius emere, idque à potiori tenet, si plures convenient de mercibus cõmendis & non vendendis, nisi determinato pretio, ideòque id merito sub confiscatione bonorum prohibuit Jus Cæsareum, *L. unic. c. de monop.* Nec obstat exemplum Josephi, quia ejus emptio non fuit causa, quod pretium frumenti creverit, sed subsecuta sterilitas,

12. Qui

12. Qui fraude alium inducit ad rem carius emendam, v. g. spargit falsum belli rumorem vel navium submerfionem, tenetur ad restitutionem damni, quod *Lugo* extendit ad mercatores, qui non sunt causa vel conscii facti rumoris. Rationem dat, quia quamvis ob talem rumorem iudicio communi merces pluris æstimentur, tamen talis æstimatio Reipub. non est voluntaria, sed per dolum extorta. Qui, ut alliciant emptores, mentiuntur vel etiam falsò jurant se easdem merces minoris vendere non posse, sibi ipsis pluris constare, communiter ab onere restitutionis excusantur, dummodo maneat intra fines iusti pretii. Ratio est, quòd ementes sciant talia communiter falsò dici, ideòque imputent sibi, quòd credant.

13. Quæstores, Secretarii & Ministri Principum vel mercatorum, si se difficiles exhibeant in solvendis dominorum suorum debitis, ut sic alliciant ad danda munera, aut ad vendenda sibi vel aliis debita vili pretio, sunt causa injusta talis donationis & damni, tenenturque ad restitutionem, &c. Sed quid si quæstor Regis non possit solvere omnibus creditoribus, sed tantum aliquibus, an poterit aliquid accipere à Cajo, ut huic potius solvat, quam alteri? &c. Negative; si enim aliquid acceptet, non solvit totam summam debitam, quam ex officio solvere tenetur, nec Cajo dat liberè, sed metu non accipiendi debitum. Si tamen post solutionem daretur aliquid planè liberè in gratiarum actionem, hoc acceptari posset.

Dices 1. Qui potest eligere ad officium hunc vel illum, potest aliquid accipere, ut inter æquè dignos eligat hunc præ illo, uti dixi *Casu* 18.

Q 9 2

mm.

num. 5. quia neuter habet jus, ut eligatur præ alio, & præligi est pretio æstimabile; atqui unus creditor etiam non habet jus, ut præferatur alteri in solutione, ut *supp.* & præferri est utile & pretio æstimabile: ergo. *R. N. C.* Dispar. est: quòd neuter habeat jus strictum ad officium, quilibet autem habet jus ad recipiendum debitum totum; si ergo aliquid det, ut recipiat debitum, non recipiet totam summam ex justitia debitam.

Dices 2. Tertius potest aliquid exigere, ut Quæstorem permoveat ad potius mihi, quàm alteri solvendum, ergo & ipse Quæstor, dummodo per ipsum non stet, quò minus possit solvere omnibus. Nec obstat, quòd Quæstor obligetur ex officio solvere creditoribus sui Principalis; nam non obligatur ex officio huic præ illo: ergo potest aliquid accipere, ut hunc alteri præferat. *R.* Quæstor ex officio quidem non tenetur unum alteri præferre, tenetur tamen cuilibet solvere totam summam, quod non facit, si aliquid recipiat, hoc autem non tenet in tertio, uti patet.

19. 14. Qui emit etiam ignoranter rem hypothecatam vel censui obligatam, tenetur censum solvere, quia res transit cum suo onere reali, emptor tamen, si bonâ fide processit, potest in conscientia contractum rescindere, vel à venditore petere satisfactionem, in foro externo non rescinditur contractus, nisi mutuo contrahentium consensu, vel si una pars probet se læsam ultrà dimidium.

20. 15. Qui emit rem immobilem, debet pati, ut consanguinei vendentis rem intrà annum & diem à die cognitæ alienationis, refusu pretio ac expen-

penfis utilibus & necessariis, si velint, retrahant, *Eng. l. 3. r. 17. num. 24. Gail. l. 2. obs. 19. num. 11.* Si eos dolo impediatur, v. g. dicendo, se emisse pro se, cum tamen emerit pro alio, aut se solvisse mille, cum tantum solverit sexcentos, tenetur ad omne damnum emergens.

16. Qui falsam monetam emit aliquid sive bonam sive malam fide, tenetur in conscientia aliam monetam substituere, quia est error in substantia ex parte venditoris, qui debet indemnificari; nec obstat, quod ipse emptor etiam sit deceptus, nam propterea non licet decipere alium innocentem.

17. Clericis in Sacris constitutis & Religiosis omnibus prohibita est negotiatio, *c. 6. ne Clerici vel Monachi*, ita ut graviter peccent, non precise si semel vel iterum lucris causa aliquid emant & iterum vendant, hoc enim in odiosis non venit nomine negotiationis, nec est magna irreverentia, praesertim si in occulto & sine scandalo fiat, sed si notabilem operam negotiationi adhibeant, *Less. Filius. Diana.* Negotiari autem hic significat rem emere eo fine, ut integra, & non immutata carius cum lucro vendatur; quoniam autem actiones in particulari sint negotiatio Clericis prohibita, difficile est definire; multum hic valet aestimatio & sensus communis, ex quo una emptio vel venditio censetur statum Clericalem graviter dedecere, & non altera.

Hinc deducuntur sequentia: 1. In Germania licitum est Monasteriis vendere transeuntibus per famulos panem, vinum, cerevisiam, ex propria lana facere pannum & vendere. Dico:

Ex propria lana; nam id fieri ex lana empta plerumque judicatur esse negotiatio prohibita, nisi hoc fiat ad honestam sustentationem vel occupationem, non verò lucri gratiâ; sic enim Monachi leguntur fecisse sportas Corbes, inò & Apostoli scenofactoriam exercuisse.

2. Excusatur Clericus saltem à mortali, qui secluso scandalo per contractum societatis contribuit pecuniam, & mercator suam industriam, ut lucrum resultans dividant, *Lug. num. 24. Laym. n. 40. Spor. n. 102.*

3. Plures excusant eos, qui emunt pecora, ut pascuis faginata carius vendant, quia res non venditur integra, sed immutata, quæ ratio universaliter non tenet, aliàs enim Religiosi & Clerici per modum mercatorum sericum & lanas emere, ac quascunque fabricas & officinas erigere possent ad texendas telas sericas, laneas & similia, quia venderent lanas & sericum immutatum, quod nemo admittit.

4. Excusantur œconomi, qui pro propria œconomia plura vina, frumenta, oleum &c. emunt, & expost mutato consilio etiam cum lucro vendunt, dummodò ab initio sincerè emeriat non animo revendendi cum lucro, sed ne cogantur expost carius emere. *Lug. n. 25.*

C A S U S LVI.

De Contractu Censûs.

JOannes varios emit census; 1. Reales, personales, ex una vel utraque parte redimibiles.
 2. Res censita sit infructifera, vel perit. 3. Res censita sit infructifera, vel perit. 4. Res censita venditur inscio censuistâ, & capitale red-

redditur per partes. 5. Petit annuo septem pro 100. vel quinque asscurato pretio. 6. Exsi pensio à venditore non sit redimibilis. 7. Emit census antiquum minori pretio. 8. Fingit se censum redimere velle ut minuatur pensio. 9. Ex frumentis & pensionibus à censuario debitis novum exigit censum. 10. Censui adjicit pactum asscurationis, pactum commissorium, rescissorium. 11. Cedat domum suam Petro, ut hic annuo solvat 100. 12. A Petro accipit mille eâ conditione, ut ex qualibet 100. solvat annuo decem. 13. Sed Petro ante finem anni mortuo nihil solvit heredibus. 14. Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit Census?

R. Est contractus, quo quis sibi pro certa pecuniæ summa emit jus ex re vel persona aliena percipiendi pensionem annuam; jus fundatum in re aliena, v. g. domo vel agro, vocatur census realis, & cum re pereunte regulariter perit; jus fundatum in persona vocatur census personalis, quia immediatè obligat personam; qui vendit censum & pensionem solvit; vocatur censuarius; qui emit jus accipiendi pensionem, vocatur censuista, vel censualista; id, in quo census fundatur, vocatur res censita.

Census dividitur ulteriùs in resignativum, & consignativum. Censu resignativus seu reservativus est pactum, quo quis in alium transfert dominium tam directum, quàm utile rei, reservatâ sibi pensione annuâ solvendâ ex re translata, consignativus est contractus, quo quis sibi consignat vel emit jus annuæ pensionis percipiendæ ex re vel industria aliena.

Iterum alius est census pecuniarius, in quo sol-

vitur pensio pecuniaria; alius fructuarius, in quo solvitur pars fructuum.

Denique alius census dicitur redimibilis, qui habet adjunctum pactum revenditionis, vi cuius emptor seu censualista redditâ sibi summâ expositâ pro censu tenetur revendere & cedere juri, quod habet ad pensionem annuam; irredimibilis est, qui non habet adjunctum ejusmodi pactum. In dubio an census sit vel non sit redimibilis, juxta *Gomez. Cov. l. 3. variar. c. 10. num. 4.* censeri debet irredimibilis; cum enim constet de venditione & non de adjuncto tali pacto, factum seu adjunctio talis pacti non præsumitur. Melius dicit *Lug.* ad circumstantias esse attendendum, v. g. an soleant in tali loco constitui census redimibiles vel irredimibiles, item quo pretio census emptus sit, nam in censu redimibili minus pretium datur; si ex circumstantiis nihil colligi possit, dicit præsumi irredimibilem. De censu vitalitio qui propriè census non est, dicam in resolutione Casûs.

QUÆR. II. An & qualis census sit licitus?

2. R. 1. Certum est, censum realem irredimibilem vel tantum redimibilem ex parte venditoris esse licitum. Constat ex Extrav. Martini & Calixti III. de empt. & vendit. Ratio est, quia justo pretio emitur jus percipiendi fructus ex alterius re fructifera.

Dices: In censu perpetuo, pretio finito emitur jus ad pensiones in infinitum, quæ decursu temporis longè superaturâ sunt pretium, ergo est inæqualitas pretium inter & mercem. R. N. C. nam periculum amittendi censum aut pensiones etiam est perpetuum, uti & carentia pretii, ex qua etiam in perpetuum cessat lucrum
vel

vel emergit damnum ; sicut ergo pretio finito licitè emō agrum cum jure perpetuo ad ejus fructus, sic & jus ad pensiones in perpetuum.

R. 2. Etiam licitus est census realis & personalis ex utraq̃ parte redimibilis , vulgò Germanicus , *Abb. in c. 6. de cens. num. 7. Cov. sup. Salas dub. 3. de cens. Valent. Gabriel , Sotus , Bannes , Salon. Sylv. 2. 2. q. 78. a. 4. Less. l. 2. c. 22. dub. 4. num 8 Laym. hic c. 18. Sporer t. 6. c. 6. Mezg. tr. 13. d. 43. a. 2. num. 8. con. Nav. Angel Molin. Lug. d. 27. num 25.* Ratio est , quòd talis census non sit palliatum mutuuum , ut prætendunt Advers. sed vera emptio & venditio , quâ justo pretio à lege , consuetudine , aut judicio prudentum taxato emitur verum jus ad pensiones annuas ex re vel persona censita percipiendas ; sicut ergo aliæ emptiones, in quibus servatur æqualitas pretium inter & mercē , sunt licitæ cum pacto revenditionis, sic & contractus censûs. Deinde jus ad pensiones ex re vel industria personæ alienæ est pretio æstimabile , potèstque gratis donari , legari , &c. ergo & vendi ; sicut juxta omnes vendi potest census fructuarius , seu jus percipiendi aliquos fructus ex alieno prædio, cur non jus percipiendi aliquod lucrum ex negotiatione vel industria alterius personæ ? Deinde ille census à tota Germania , Belgio aliisque Provinciis est usu receptus à doctissimis Theologis , & sententiis summorum tribunalium approbatus, & idèò summi Magistratus & Principes censentur ex jure alto pro bono commerciorum & Reip. gravare censuarium ad solvendam pensionem , sicut eodem jure in præscriptione transferunt integra rerum dominia. *Hann. tr. 9.*

num. 421. Metzg. num 10. Differt autem contractus census à locato & emphyteusi, quod in his accipiatur pensio ex re propria & alteri concessa quòad solum usum vel dominium utile, hìc ex re aliena; item à mutuo, quòd in eo nulla solvatur pensio.

Dices: In censu personali redimibili non emitur jus reale, ut in censu fructuario, sed sola persona, quæ capitale levat, tenetur post annum reddere capitale cum 5. in 100. si alter velit; sed hoc est verum mutuum & palliata usura: ergo.

2. Emuntur pensiones in futurum, quæ cum tempore excedunt ipsam sortem; si ergò fors in super repeti possit, sæpè triplò plus repeteretur quàm datum esset, quod est iniquum.

3. Pius V. aliique Pontifices prohibent census personales redimibiles.

Re. Ad 1. N. Aff. Nam emitur jus ad percipiendum aliquid ex negotiatione & industria alterius, & illud jus non fundatur immediatè in persona, sed in industria, ideòque, si persona nihil ex se, aut ex bonis suis lucrari possit, cessat obligatio solvendi pensionem, nisi hæc fuerit alio contractu assicurata, quod certè non tenet in mutuo.

Ad 2. Non emuntur ipsæ pensiones, sed jus ad illas, seu potius jus ad lucrum, quod homo industrius ex opera sua sperat; jus autem ad pensiones vel lucrum non tanti æstimatur, quanti pensiones actu præsentès, imò quòd pensiones sunt in spe remotiores, tanto sunt minùs æstimabiles, & plerumque majori periculo expòsitæ.

Ad 3. Istæ constitutiones, in quantum con-
stric-

stringunt jus naturale, in Germania, Gallia & Belgio non sunt receptæ, uti ex praxi certum est, *Pyrrh. l. 5. t. 19. num. 84. Platel. Salas, Sylv. Less. l. c. llf. t. 4. d. 2. num. 547. Spor. num. 11.* & alii cit.

Inst. Jus ad domum vel pecuniam post annum certò tradendam tantum valet, quantum ipsa domus vel pecunia præsens; nam si pecunia præsens melior esset quàm jus ad pecuniam post annum tradendam, posset in mutuo aliquid accipi suprâ sortem, ut clarum est ex dictis *Cas. 54. num. 15.* ergò jus ad pensiones tantum valet, quantum ipsæ pensiones, ergo si pensiones cum tempore superent capitale, aliquid accipitur suprâ sortem quod est usurarium.

R. 1. Hoc argumentum etiam oppugnare censum realem irredimibilem, in quo pensiones etiam cum tempore superant capitale.

R. 2. N. C. In mutuo emitur jus ad similem summam, seu emitur pecunia pro pecunia, in censu emitur parziale jus utile ad fructum ex re, vel lucrum ex industria alterius singulis annis percipiendum; & cum hoc lucrum possit esse magnum & incertum, commutatur ergâ pensionem parvam & certam, ut in simili explicavi *Casu 54. n. 19.*

QUÆR. III. Quæ conditiones requirantur, ut census sit justus?

R. Seq. I. Ut census realis constituatur in re fructifera, quæ subtractis laboribus & expensis 4 sufficiat ad solvendas pensiones annuas, aut si sit personalis, constituatur in persona, quæ ex sua industria, negotiatione, aut aliis redditibus tantum lucretur, ut censuarius satisfacere possit. Ratio est, quia aliàs censuarius facit injuriam

ensualistæ, vendendo ei jus ad pensiones, quas ex re vel personæ industria percipere non potest; aut si censualista desuper notitiam habeat, erit purum mutuum & palliata usura; unde in his partibus pro majori cautela constitui solet census mixtus fundatus in persona simul & ejus bonis.

2. Si res censui subjecta pereat culpâ censuarii, tenetur reddere pretium censûs vel censum in alia re constituere; si verò pereat sine culpa censuarii, aut in perpetuum facta est infructifera ex toto vel ex parte, etiam census, nisi assecuratus sit, ex toto vel ex parte censuistæ perit. Ratio est, quòd res regulariter pereat suo domino; sed censuista seu emens censum est dominus censûs seu juris, quod habet ad pensionem annuam; ergo si hoc jus pereunte re censita sine culpa censuarii pereat, perit censuistæ. Dixi, aut in perpetuum facta est infructifera; nam si unâ vel alterâ vice fructus non afferat, & damnum sterilitatis fertilitate alterius anni compensetur, adhuc pensio solvi debet; sic ex agro censito annuò solvi debet pensio, etsi hic tertio vel quarto anno quiescat, nec fructus ferat.

5. 3. Res censita non debet in scio emptore alienari aut transferri in alium, à quo pensio difficulter aut minùs securè obtineri possit, quia emptor habet jus fundatum in re censita, quod per talem alienationem redditur deterius, aut periculo exponitur.

4. In censu redimibili pretium in una summa acceptum non debet reddi per partes, quia recipere pecunias suas membratim, ita ut simul ad alium finem applicari non possint, est onus,

onus, in quod non consensit censuista, ideóque ad illud cogi non potest per successivam solutionem.

5. Pretium censûs debet esse justum, hoc est, 6.
non exorbitans à lege, consuetudine vel judicio prudentum. Et quidem Carolus V. pro Imperio Romano in Comitibus Augustanis anno 145. pro censu perpetuo ex parte solius venditoris redimibili constituit 5. per 100. quod pretium ex receptissima consuetudine etiam nunc justum censetur pro censu reali & personali utrimque redimibili, etiam per venditorem assecurato, *Tamb. Nav. Mezg. l. c. Spor. num. 29.* Nam si in contractu societatis ob spem majoris lucri, sed incerti, omnium consensu assecurari possint quinque in centum, cur non in contractu censûs?

6. Si pactum assecurationis, vel aliud gravamen non imponatur venditori, & census ad ejus 7.
libitum sit redimibilis, justè minori pretio emi, seu quod idem est, major pensio constitui potest, v. g. sex, aut etiam plures in centum. In censu non redimibili ex communi praxi duplò majus pretium dari solet, vel duplò minor pensio constitui, quàm in redimibili, *Lug. num. 138. Spor. sup. La Croix l. 3. p. 2. num. 1012.* Ratio est, quòd sit magnum onus vendenti non posse pensionem redimere: ergo obinde pretium meritò augetur, vel pensio minuitur.

Sed quares: An census antecedenter constitutus 8.
expost minori pretio emi possit, quàm emptus fuerit ab initio, v. g. Cajus pro 500. aureis ab initio emit pensionem annuam 25. aureorum, si Cajus indigens numeratâ pecuniâ offerat mihi jus suum, an justè illud emo pro 450. R. Id seclusâ lege

lege specialiter non prohibente non esse illicitum, quia pretia rerum non consistunt in indivisibili, sed admittunt majus & minus, & res ultrò oblatæ vilescunt, quod *Tamb. Dian. p. 2. t. 8. R. 36.* etiam extendit ad casum, quo pretia censûs à Principe, vel Magistratu sunt taxata; nam taxa hæc tantùm intelligitur de prima constitutione censûs, non autem, quando jam constitutus venditur, idque dicunt ubique ferè in praxi esse receptum.

Dices: Debitum liquidum, secluso periculo damni, aut lucro cessante, non potest vilius emi, atqui obligatio censûs est debitum liquidum: ergo. Maj. patet ex dictis *Casu 54. num 26.* quia jus ad pecuniam liquidò solvendam secluso damno, aliisque periculis non minus valet, quàm ipsa pecunia præsens, aliàs in mutuo, ubi erga pecuniam præsentem datur solùm jus ad pecuniam in futuro solvendam, possem aliquid exigere ultrà sortem.

R. Census est debitum liquidum ad solvendam pecuniam pro pecunia, ut fit in mutuo, N. est debitum ad solvendas pensiones annuas, C. jus autem ad pensiones annuas potest per modum mercis exponi venale, & tunc per accidens recipit aliam æstimationem, admittitque pretium majus & minus, ut habet communis cum *Less. c. 22. n. 27. Dian. l. c. La Croix n. 1017.*

9. Sed quid de hoc casu satis obvio? Titius ex censu debet Cajo annuò solvere 5. per 100. & quamvis nec animum nec pecuniam habeat ad redimendum censum, tamen fingit se eum velle redimere, ut metu inductus Cajus remittat vel diminuatur pensionem, & deinceps loco 5. accipiat tantùm 3. vel 4. an peccat Titius contra justitiam
cum

sum onere restituendi integras pensiones, affirmant *Tamb. Lugo Sporer num. 31.* quia Titius suo dolo injustè causat hanc pensionis diminutionem, neque Cajus eam remittit libere; quod verum est si Titius nec pecuniam habeat nec alibi erga pensionem habere possit, nam si alibi habere possit, quamvis revera animum non habeat alibi accipiendi & censum redimendi, sed solum fingat se id velle, ut Cajum inducat ad diminuentem pensionem; mentitur quidem, sed non tenetur ad restitutionem, quia revera habet jus accipiendi pecuniam alibi & censum redimendi à Cajo, ut suppono; neque huic juri gratis cedere tenetur; *nec obstat* quòd Cajus ex errore minuat pensionem non diminuturus, si sciret Titio denuntiationem non esse seriam; nam error vel dolus hic non est circa substantiam vel motivum principale; ideo enim Cajus minuit pensionem, ut Titius non utatur jure suo ad redimendum censum; hoc autem Titius facit, ut supponitur, ergo *Confirmatur* si Cajum in crimine deprehensum fictè mineris accusare, & hic det tibi aliquid eo fine, ut non accuses, datum retinere potes, quia habes jus accusandi; cui gratis resignare non obligaris, ut dixi *Cas. 29. num. 18.* atque Titius etiam habet jus redimendi censum & revera redimere posset, si vellet alibi pecuniam levare, ergo. His præmissis.

Ad Casum R. 1. Qualiter constitui & quo pretio emi possit census redimibilis aut irredimibilis, realis & personalis, constat ex *Q. 2. § 3.*

2. Ex frumentis à censuario liquido debitis si erga pecuniam taxentur, secluso dolo aut speciali prohibitione licitè census emi potest; imò si

Pe.

Petrus Joanni 100. debeat ex capitali, & tantumdem ex pensionibus non solutis, spectato jure naturæ possent Petrus & Joannes convenire, ut pensiones debitæ annumerentur capitali, ita ut Petrus loco quinque jam debeat solvere decem, *Nav. Salon. cont. 8. Salas dub. 7. de cens. Less. dub. 12.* Ratio est, quia pecuniæ, quas alter mihi nunc debet extradere, æquè multum valent, quàm si modò essent extraditæ; sicut ergo possum à meo debitore novum censum emere, si mihi 100. ex pensionibus extradidisset, sic etiam si 100. non extradiderit, dummodo in præsentidebeat; deinde pro pecunia debita possum à debitore emere merces, cur non & novum censum? Dixi spectato jure naturæ; nam in foro externo ordinariè præsumeretur fraus vel usura; unde & Pius V. id absolutè prohibuit, quæ prohibitio servanda, ubi est recepta. An verò emi possit census cum onere, ut redimi non possit, nisi in eadem moneta, cujus valorem cum tempore scio augendum, dixi sup.

- II. 3. Contractui censûs licitè apponi possunt alia pacta, ut *primò* pactum assècurationis, vi cujus venditor censûs sumit in se periculum rei censitæ, ita ut si res censita etiam sine sua culpâ pereat, nihilominus teneatur solvere pensionem. *Secundò*, licitè adjicitur pactum commissorium, ut si intra certos annos censuarius suâ culpâ pensionem non solvat, res censui subjecta cadat in commissum; hoc est, fiat illius, qui emit censum; debet tamen pœna proportionari culpæ, ita ut pro parva pensione non soluta res magni valoris in commissum non cadat, debet etiam propter pactum assècurationis, & commissorium cum cedant in gravamen vendentis, pretium augeri, vel pensio minui,

minui, aliàs non esset æqualitas. Tertiò, addi potest pactum rescissorium, vi cuius venditor tenetur emptori rescisso contractu reddere pretium, si pensionem intrà certos annos non solvat; item potest venditor obligari, ut, si velit redimere censum, emptorem præviè moneat, aut censum redimat in eadem moneta, quæ data fuit, etiamsi ejus valor crescat vel decrescat, nec propterea opus est augere pretium, dummodo æquale sit periculum in- & decrementi, quia tunc accedit novus contractus sortis, in quo utrimque est æqualis spes lucri & damni.

4. Si Joannes Paulo cedat domum tantùm 12. quoad dominium utile erga 100. Imper. ad certum tempus annuò solvendos, videtur inuisse contractum locationis, & tenetur Paulus post mortem Joannis ejus hæredibus restituere domum & pretium locationis pro rata temporis, ut clarum est; si verò cessit dominium domûs directum & utile cum obligatione ex ea ad dies vitæ annuò percipiendi 100. est census ex parte resignativus, ex parte vitalitius.

5. Census vitalitius est contractus, quo quis 13. dat certam pecuniæ summam, v. g. mille Imperiales, vel etiam rem, v. g. domum valentem mille eâ conditione, ut, quamdiu vixerit, ex quolibet 100. accipiat 10. itaque ex mille accipiat annuò 100. sic tamen, ut censuistâ moriente ipsum capitale simul emoriatur, in quo census vitalitius præcipuè distinguitur ab aliis censibus. Hic contractus est justus & licitus, ut habet communis cum *D. Th. opusc. 72. c. 9.* quia non est propriè census, in quo ematur jus recipiendi aliquid ex re aliena, sed potiùs est contractus sortis vel

R r spon-

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. 1.

sponſionis, in quo uterque contrahens exponit ſe æquali periculo lucri & damni ob incertitudinem mortis; quò tamen mors cenſualiftæ iudicio prudentum conſideratâ ſcilicet ætate, complexione, modo vivendi aliisque circumſtantiis videtur eſſe propior, eò penſio annua debet eſſe major; econtra, quò vita præſumitur futura longior, eò penſio debet eſſe minor, quia aliàs non eſſet æquale periculum perdendi & lucrandi.

14. Si cenſualifta vitalitius ante elapſum annum moriatur, penſio pro rata temporis probabiliùs debetur hæredibus, ut, ſi vixit tantùm novem meſes, debeat portio reſpondens novem meſibus. Ratio eſt, quòd, quamvis cenſus vitalitius ſit perſonalis, ceſſetque moriente cenſualiftâ, quia tamen penſio vitalitia aſſignata eſt penſionario in alimentationem, ideò, quamdiu vivit, ſicut ei debetur alimentatio ex illa penſione, ſic & ipſa penſio, ut patet à pari in penſione, quæ Clerico in ſuſtentationem aſſignatur, quæ ex communiffima debetur Clerico pro rata temporis, quo vivit, etſi terminus ſolutioni conſtitutus nondum advenerit. *Garc. p. 2. c. 1. num. 120.* Deinde, ſi cenſualifta ordinarius moriatur intrâ annum, debetur ejus hæredibus penſio pro rata temporis elapſi: ergo etiam, ſi moriatur cenſuiſta vitalitius. *Caſtrop. Haun. apud La Croix num. 1023.*

C A S U S LVII.

De Cambio, Locato & Con-
ducto.

KRadus varia inir cambia: 1. Mannale. 2. Litterale. 3. Reale. 4. Siccum. 5. Francofurtense. 6. Ex cambio aliquid accipit, etsi pecunia ejus sint otiosa. 7. Aliquando plus, aliquando minus exigit, & contra prohibitionem Principis cambifatur. 8. Ejus famuli pecunias pro domino receptas, vel aliis solvendas permutant, iisdem cambifantur. 9. Domus, agros elocat. 10. Sed expensas rei locatae ferre renuit, nec tempore sterilitatis de pachtâ aliquid remittit. 11. 12. 13. Conductorem ante tempus ejicit, operam suam pluribus locat. 14. Famulis, quia ante tempus servitium suum deseruerunt, vel ab ipso dimissi sunt, nihil solvit. 15. Vel saltem subtrahit tempus absentiae & aegritudinis, & tempus, quo ipse eis operas assignare noluit, vel non potuit. 16. Locationes sui antecessoris retractat. 17. 18. 19. Et pretium ob rei locatae meliorationem auget. Pro Resol.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit cambium?

R. 1. Cambium est permutatio pecuniæ cum lucro illius, qui in gratiam alterius pecuniam permutat; qui petit cambium, vocatur cambiarius, qui dat, vocatur campfor; hic contractus perficitur mutuâ pecuniæ traditione; distinguitur præcipuè à mutuo, quòd in mutuo detur pecunia præsens pro futura; & quia pecunia futura, si absit omne periculum, damnum, lucrum cessans, aut alius titulus, non minus valet quàm

R r 2

præ.

præsens, idèd in mutuo nihil suprâ summam mutuatam peti potest; in cambio autem datur pecunia vel præsens pro præsenti, sed in alia specie, vel datur in alio loco, & propterea lucrum licitè accipi potest, uti jam dicitur.

2. *R.* 2. Cambium præcipuè est quadruplex: Cambium manuale, cambium per litteras, cambium reale, cambium siccum vel fictum.

1. Cambium manuale, quod etiam minutum dicitur, est, quando in præsenti de manu ad manum pecunia permutatur, v. g. major pro minori, argentea pro aurea, nova pro antiqua, patria pro peregrina, &c. Hoc cambium est licitum, dummodo servetur justum cambii pretium à lege vel communi prudentum æstimatione taxatum; ratio est, quòd industria, quam habet campfor in habenda & numeranda omnis generis pecunia, sit pretio æstimabilis, campfario utilis; item una pecunia est magis commoda ad hunc vel illum locum, ad has vel illas merces, faciliùsque huc & illuc transferri potest: ergo pro hoc justè aliquid exigi potest.

3. 2. Cambium per litteras, seu ad locum pariter licitum est, cùm scilicet campfor hñc Coloniae accipit pecuniam, quam per suum correspondentem obligatur solvere v. g. Romæ erga certum lucrum. Ratio est, quòd hoc casu campfor pecuniam campfarii suo periculo & industriâ virtualiter transferat Romam, hoc autem est utile & pretio æstimabile, sicut si operam suam locaret ad deferendam pecuniam Caji suo periculo personaliter Romam, posset exigere pretium operæ & periculo æquipollens, sic & nunc pretium æquivalens virtuali translationi, quod tamen semper minus esse debet, quàm si realiter transferretur.

3. Jus-

3. Justum pariter est cambium reale, quo 4.
campfor in loco, ubi est, v.g. Coloniae, dat
pecuniam campfario refundendam alibi, v.g.
Romae, ubi campfarius pecunias habet, pro
nunc autem hinc indiget Coloniae. Ratio est,
quia tunc campfor tantundem facit, ac si pecu-
niam Caji Romam transferret Coloniā, eique
praesentem sisteret, quod certè est pretio di-
gnum.

4. Cambium siccum seu fictum est, quan- 5.
do fingitur aliquid ultra sortem accipi ratione
cambii, & reverà accipitur ex puro mutuo, adeo-
que est usura, ut si indigeas pecuniā Coloniae,
& campfor non velit eam dare, nisi Francofur-
ti, ubi scit, te non habere nummos, neque
correspondentem, ut sic cogaris dare pretium
cambii pro tali loco. Ejusmodi cambium vide-
tur esse, quod vocatur Placentinum vel Vefun-
tinum ita dictum ab urbibus, in quibus primò
practicari coepit; fit autem hoc modo: Titius
Vesuntii à campfore accipit 100. cum obligatio-
ne reddendi 110. Coloniae, ubi Titius nec pecu-
niam, nec correspondentem habet; petit igitur,
ut campfor agat cum suo factore, quem habet
Coloniae, ut debitum Titii in se suscipiat, sibi-
que per novas cambiales injungat solvere nomi-
ne suo campfori Coloniae 120. quod vocatur
cambium cum recambio, quam praxin tanquam
scandalosam & charitati manifestè repugnan-
tem damnat Pius IV. apud *Cherub.* & Pius V.
apud *Nav. c. 17. num. 200.* Ratio est, quòd
sinè justo titulo bis à Titio exigatur pretium
cambii; titulus enim, qui praetenditur, est vir-
tualis translatio pecuniae, sed hinc pecunia Titii
Coloniā virtualiter non transfertur Vefuntium,

R r 3 quia

quia Titius ibidem nullam pecuniam nec correspondentem habet, nec ibi pecuniâ indiget, ut supponitur, ergo.

6. 5. Cambium Francofurtense exercetur in hunc modum: Campfario exigenti cambium ad nundinas Francofurt. campfor prius numerat pecuniam, v. g. Colonix, eâ lege, ut campfarius suis sumptibus eandem in nundinis Francofurtensibus rependat cum auctario, & quidem eò majore, quò longiùs absunt nundinæ; hoc cambium, si non adsint alii tituli extrinseci, v. g. lucrum cessans, damnum emergens, periculum fortis. *Suar. Lug. Platel.* aliique vocant usurarium. Rationem dant 1. quia hîc non est virtualis trajectio pecuniæ aut locatio operæ ad translationem, quia campfarius ipsemet eam Francofurtum transfert. 2. Si non adsit titulus extrinsecus, videtur aliquid accipi purè ratione dilatæ solutionis vel distantix temporis; quò enim plus distant nundinæ, eò plus accipitur: sed accipere aliquid ratione dilatæ solutionis est usurarium, ut patet ex *c. consulti, c. in civitate de usuris*, ergo. Econtrà *Molin. Less. Laym. hic num. 9.* & alii apud *Castrop. d. 7. p. 7. num. 3.* probabilius docent, cambium Francofurtense esse justum, nec continere usuram, quia pecunia ante nundinas plus valet, quàm tempore nundinarum; nam ubi est major pecuniæ inopia & lucrandi opportunitas, ibi pecunia pluris æstimatur, atquè quò magis distant nundinæ, eò major est inopia pecuniæ majorque opportunitas lucrandi; in nundinis enim est abundantia pecuniarum, ideòque tunc minus valent, quàm tribus mensibus antecedenter; nam pecuniæ se hîc habent velut merces, quæ, cum abundan-

dan-

dantes sunt & paucos habent emptores, vilescunt; sicut ergo sine usura possum mutuò dare & repetere pecuniam secundum valorem, quem nunc habet, quamvis sciam post tres menses, quando pecunia est reddenda, valorem esse diminuendum; cum ille valor, quem pecunia pro nunc habet, non sit meus; sic & in cambio Francofurtensi possum petere valorem pecuniæ traditæ, quem habet pro nunc, quamvis ex post sit diminuendus, ita ut tempore nundinarum 103. fortè plus non valeant, quàm ante tres menses 100. Unde patet in cambio Francofurt. non accipi aliquid ratione virtualis translationis pecuniæ aut ratione dilatæ solutionis, sed propter majorem pecuniæ valorem, quem habet communi æstimatione ante nundinas, qui titulus justus est. Et bene monet *Laym.* quòd cambia inter mercatores recepta, etsi sæpè dissuaderi, non tamen facilè damnari debeant injustitiæ.

QUÆR. II. Quid amplius notandum sit circa cambium?

R. seq. 1. Justitiæ cambii non obstat, quòd 7. campforis pecuniæ, quas ad tuam petitionem tibi hic Colonia solvit, ipsi fortè sint otiosæ, contra Romæ, ubi tu ei solvere debes, valdè iis indigeat, ideòque quasi duplum vel triplum lucrum reportet; nam hoc est per accidens, spectatque ad bonam ejus fortunam; sufficit namque, quòd tibi præstet obsequium pretio æstimabile; sic si quis petat à te, ut ejus equum erga pretium reduces Coloniam, potes acceptare pretium, quamvis tu ob propria negotia aliàs debuisses equum propriis expensis conducere.

2. Pretium cambii debet esse justum attentis 8. circumstantiis; nam in cambio minuto, quò pe-

cunia est melior, utilior & comparatu difficilior, eò majus potest esse pretium; in cambio locali & reali, quò major est loci distantia, translatio periculofior, pecunia rarior, &c. eò majus lucrum peti potest. Si justum servetur pretium, non videtur esse mortale contra prohibitionem Magistratùs cambiare, nisi id cedat in damnum notabile Communitatis, ut si bonæ pecuniæ exportarentur extra patriam, viliores verò importarentur; tunc enim facillè fiet mortale, aliàs ad summum venialis inobedientia. *Spor. hic à num. 43.*

9. 3. Quæstores Principum, famuli aut Officiales, si pecuniis Domini ludant, cambiant, aut aliter negotiando aliquid lucrentur, fiunt domini istius lucri, modò id faciant suo & non Domini periculo; quia hic fructus est industrialis, nec peccant contra justitiam, si Dominus rationabiliter creditur esse contentus, & creditoribus Domini, quibus viliores species pecuniarum solvunt, meliores non debeantur, nec Dominus ob viliores species cogatur merces cariùs solvere, uti sæpè contingit; aut Dominus velit creditoribus certas & meliores species solvi, sive ex amicitia, sive ex spe ulterioris mercimonii; tunc enim creditores habent jus ad eas, nec potest præsumi consensus Domini aut creditorum. Item, si servus pro Domino suo pecunias recipiens, eas permutet in viliores, Domino injuriam facit; quamprimùm enim eas acceptârat, erant Domini: ergo eo invito in monetam viliozem commutari non poterant. *Lug. d. 28. à num. 24.*

QUÆR. III. Quid circa locatum ejusque obligationes?

Re. I.

10.
1. Locatum est contractus, quo alicujus rei vel personæ usus aut fructus ad tempus conceditur erga pretium. Dixi, quo alicujus rei vel personæ, quia non tantum res immobiles, ut agri, vineæ, domus, &c. sed etiam mobiles, ut equi, vaccæ, &c. imò opera & industriæ personarum erga pretium elocari possunt; qui concedit fructum vel usum rei, vocatur elocator, qui accipit, vocatur conductor.

11.
2. Obligaciones elocatoris sunt sequentes:
1. Debet aperire vitia nociva rei, quæ ejus usum aut fructum impediunt, ut si ager ex natura sua sit sterilis, domus sit ruinosa, peste infecta aut spectris horrida, pascua ferant herbas nocivas, &c. aliàs debet conductori stare de damno; hinc, si equum sese in aquam mittere solitum locavit, tenetur merces exinde vitiatas resarcire, si conductorem non monuit; si tamen ipse vitium ignoraverit, tantum tenetur reddere pretium elocationis, si alter re locatâ utiliter uti non potuit, non verò ad alia damna. *L. 19. ff. de locat. & cond. Molin. Bonac. apud Reiffenst. l. 3. Decret. t. 18. n. 36.*

2. Tenetur ad expensas pro reparatione & conservatione rei, item ad onera rei imposita, ut vectigalia, contributiones, census, &c. possunt tamen per speciale pactum imponi conductori, sed tunc pensiones annuæ proportionaliter minui debent.

3. Periculum rei incumbit locatori tanquam ejus domino, si pereat sine culpa conductoris, qui si sit in mora rem tradendi, vel ad alium usum adhibeat, quam concessa est, conductori perit.

4. Si ob sterilitatem, incursum hostium vel
R r s gran-

grandinem, inundationem, &c. conductor contra suam culpam nullos vel exiguos fructus ex re conducta percipiat, debet locator pachtam vel pretium locationis ex toto vel ex parte remittere, juxta consuetudinem patriæ ad arbitrium prudentum, ut ex jure probat *Abb. Less. l. 2. c. 24. num. 15. Pyrr. l. 3. t. 18. num. 4.* nisi aliter sit conventum, aut sterilitas sit exigua, vel compensetur sterilitate anni alterius.

5. Non potest conductorem invitum private re locatâ ante terminum præfinitum, nisi in his casibus: 1. Si in re malè versetur, v. g. non colendo agrum, arbores cædendo, &c. aut in domo detineat homines malæ famæ cum scandalo publico; tunc enim ante terminum elocationis ejici possit, & nihilominus pensionem solvere tenebitur usque ad terminum elocationis, si locator alium conductorem habere non possit, quia hoc damnum tunc oritur ex culpa conductoris. 2. Si per biennium pensiones non solvat. 3. Si ipse elocator ex improvise re pro se vel proximè conjunctis æqualiter vel magis indigeat. 4. Si res v. g. domus debeat reparari necessario, & id altero inhabitante fieri non possit. Ita cit. *jur. Pyrr. à num. 12. Reiffenst. à num. 57.*

13. *By.* 3. Obligationes conductoris sunt: 1. Solvere pensionem vel mercedem tempore & loco im- vel explicitè convento.

2. Tenetur facere aliquas expensas non quidem pro reparanda vel conservanda rei substantia, ad has enim obligatur locator, ut superius dixi, sed expensas necessarias ad percipiendos fructus, ut cultivare agros, vineas stercorare, serere, metere, &c.

3. De

3. Debet finito locationis tempore rem red-
dere totam integramque, aliàs tenetur de dam-
no, in quantum res suâ culpâ deteriorata vel vi-
tiata fuit. *Auth. cit.*

QUÆR. IV. Quid ampliùs hìc notandum 14.
circa obligationes locatoris & locatarii seu con-
ductoris?

2. Seq. 1. Qui pluribus operam suam in so-
lidum locavit, v. g. plures petunt, ut pro iis fe-
ras litteras Coloniam, potes à singulis accipere
integrum stipendium, nec teneris eis aperire,
quòd jam ab aliis salariatus sis. Ratio est, quia
opera tua singulis est æqualiter utilis, sic Procu-
rator aut Agens causæ pluribus suam operam
locare potest, dummodo omnibus sufficiat; at-
que ita quotidie practicatur à Medicis & Cause-
dicis, qui absque imminutione salarii operam suam
pluribus elocant.

2. Famulus vel alius, qui operam suam al- 15.
teri elocavit, si ante tempus absque legitima cau-
sa discedat, perdit totum salarium. Econtrà si
conductor famulum sine justa causa dimittat, vel
famulus ob ejus favitiam vel quia ad illicita alli-
cit, spontè discedat, tenetur ei solvere totam
mercedem, intellige in foro externo post senten-
tiam judicis; nam si famulus vel dominus exinde
nullum damnum passi sint, eò quòd dominus æ-
que bonum famulum & servus æquè bonum ser-
vitium statim invenerit, in foro conscientie
merces solvi debet pro rata temporis, quia neu-
ter damnum passus est, *Azor, Filliut. Less. Reif-
senst. n. 90.*

3. Si servus artifex, &c. qui operam alteri 16.
elocavit, ab illo opere ad tempus impeditus fue-
rit ob causam tenentem se ex parte Servi, v. g.

ab

abfuit ad sepeliendos vel visitandos parentes, ad prosequendam suam litem, potest ei pro rata absentiae subtrahi salarium; idem tenet, si infirmus fuerit, nisi aliter sit conventum vel consuetudo sit contraria, uti est respectu Officialium, vel Consiliariorum Principis, aut morbus tantum sit ad unum alterumve diem, tunc enim, nisi operarii sint diurni, æquitas suadet, ut propter talem morbum nihil subtrahatur, *Nav. man. c. 17. num. 108. Azor. Less. l. c. num. 7. Reiffenst. num. 97.* Ratio est, quod merces tantum detur propter operas conductas, si ergo hæ non præstentur ex defectu famuli, nec debetur merces. Econtra si ex defectu domini famulus ab opera cessarit, eò quod ei dominus operas assignare noluerit vel non potuerit, & interim servus æquali mercede operas suas alteri non locavit, tota merces ei solvenda est, *arg. leg. 38. ff. de locato l. 2. ff. de his qui.* Ratio est, quia sicut servo non debetur merces, si ex suo defectu non præstet operam conductam, sic econtra, si id contingat ex defectu domini, debetur ei merces integra. *Lug. d. 29. sect. 3. Carpzov. p. 3. decis. 164. Leur. 9. 346.*

17. 4. Qui succedit in bona alterius tanquam hæres seu successor universalis, tenetur stare contractui elocationis factæ à suo prædecessore, quia facit cum eo unam in jure personam: ergo contractus, ex quibus defunctus obligabatur, etiam ipsum hæredem obligant, nisi expressè tantum facti sint ad tempus vitæ. Item pupillus debet stare locationi factæ à suo Tutore; Tutor, Prælati, Beneficiatus stare locationi, emptioni, aliisque contractibus initis à suis prædecessoribus. Econtra successor particularis,

ris,

ris, ut legatarius, donatarius, emptor rem legatam, emptam, donatam non tenetur relinquere sub priore conductore, sed potest alteri elocare, nisi specialiter conventum esset, ut res elocata maneret sub eodem conductore, etiam in casu, quo alium dominum esset habitura; imò quamvis non adsit talis conventio, emptor non poterit expellere conductorem cum gravi ejus damno, privando, v. g. eum fructibus, quos suo labore & expensis seminavit in agro conducto.

5. Sicut successor particularis v. g. emptor 18. eijcere potest conductorem, sic & ille potest spontè cedere, quia huic ex contractu non est obligatus. De cætero, si conductor sine justa causa ante terminum elocationis rem conductam, v. g. domum, derelinquat, debet vel novum conductorem accipere, qui domino pensiones solvat, vel ipse solvere, etiamsi domum non inhabitet.

6. Si ager ob cæli clementiam aut intrin- 19. secam & naturalem meliorationem per plures annos fiat fructuosior, pensiones augeri poterunt, secùs si ob solam industriam coloni; hæc enim industria, cum non spectet ad dominum, sed colonum, propterea pensio augeri non debet.

C A S U S LVIII.

De Emphyteusi, Feudo & Libello.

Læcius variorum pradiorum usumfructum, tum gratis, tum erga pensionem obtinet, quaritur.

tur. 1. An titulo emphyteusis vel locationis. 2. An emphyteusis concedi possit sine solemnitatibus Canonice. 3. Quid si res emphyteutica deterioretur, vel non solvatur canon, aut caducitas à Prelato remittatur. 4. Quid si res emphyteutica vendatur, in dotem detur, vel non solvatur laudemium, vel transferatur in Ecclesiam. 5. Quid de feudo hereditario & gentilitio. 6. Quid de petitione investitura & alienatione feudi. 7. Quid si emphyteusis vel feudum alteri elocetur, subfeudetur, commutetur, vel fructus non ferat? Pro Resolutione.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit emphyteusis?

R. Emphyteusis, Germanicè ein Erb-Zins, est contractus, quo res immobilis quoad dominium utile sub annuo canone ad minus ad decennium conceditur. Dicitur 1. quoad dominium utile, seu jus percipiendi utilitatem, & fructus rei; nam dominium directum manet penes illum, qui concedit rem suam alteri, & propterea vocatur dominus directus, German. Grund-Herr, Zins-Herr, Erb-Herr, &c. cui res conceditur, vocatur emphyteuta, German. Zins-Mann. Dicitur 2. sub annuo canone; canon hic vocatur pensio. quæ domino directo in recognitionem domini annuè penditur, sive in fructibus, sive in pecunia. Dicitur 3. ad minus ad decennium, in quo emphyteusis maximè distinguitur à locatione; nam si res infra decennium conceditur, non emphyteusis, sed locatio dicitur, sicut econtrà si res immobilis locetur ad decennium, emphyteusis erit, et si contrahentes utantur vocabulo locationis, Reiffenst. hic num. 127. An autem ad valorem emphy-

phy-

phyteuseos requiratur scriptura, non conveniunt Juristæ, attendenda est cujusvis loci consuetudo, quæ juri communi derogare potest. Si emphyteusis constituatur ad certos annos, vocatur temporalis, si ad dies vitæ, vitalicia, si in perpetuum etiam pro hæredibus, hæreditaria, si constituitur in bonis Ecclesiæ, dicitur Ecclesiastica, si in aliis, vocatur Laica. Ecclesiastica sinè solennitatibus Canonicis concedi non potest, cum sit species alienationis; si tamen ab antiquo (saltem ultra 40. annos) sit solita dari in emphyteusin, & ab initio cum solemnitate data fuerit, eaque denuò ad Ecclesiam revertatur, potest absque nova solemnitate (idem est de feudo) in emphyteusin dari, dummodo non cum minori Ecclesiæ utilitate; si tamen prior emphyteusis fuit limitata ad certam generationem, hæc cessante dari nequit civitati vel Universitati, quæ non moritur, sinè nova causa & solemnitate; vel potentiori, qui sit difficilis conventionis; nam, quamvis res semel facta alienabilis censeatur semper talis, non tamen potest alienari in pejus. *Eng. l. 3. r. 18. n. 15. Pyrrh. ib. à n. 45.*

QUÆR. II. Quæ sint obligationes seu onera emphyteutæ?

R. Seqq. 1. Præter annum canonem debet facere omnes expensas necessarias pro collectione fructuum & conservatione fundi, domûs, horrei, putei, &c. si per culpam latam vel levem emphyteutæ res emphyteutica notabiliter deterioretur, ut minoris valeat, privari potest jure emphyteutico & usufructus cum proprietate consolidari. *Pyrr. n. 38.*

2. Si emphyteuta tribus annis continuis in em-

emphyteusi laica, & duobus in emphyteusi Ecclesiastica suâ culpâ non solvat canonem, ipso jure cadit in pœnam commissi, itâ ut eum propriarius saltem per sententiam Judicis expellere possit, quamvis pro solutione interpellatus non fuerit, *c. finali de emphyt.* Excipe, nisi in emphyt. Ecclesiastica post biennium elapsum mox intrâ breve tempus (quod arbitrio Judicis relinquatur) oblatis pensionibus emphyteuta moram purgaverit, aut Dominus, postquam emphyteuta pœnam commissi incurrit, canonem futuri temporis acceptaverit; tunc enim caducitati renunciâsse, eumque in futurum pro emphyteuta agnovisse censetur; aliud est, si exigat vel recipiat pensiones lapsas; tunc enim tantum eum agnoscit emphyteutam pro tempore præterito, non autem pro præsentî vel futuro. *Fas. in l. 2. c. de jur. emphyt. num. 124. Barb. ad c. fin. de emphyt. num. 117. Leur. l. 3. q. 375.*

4. 3. Emphyteuta rem emphyteuticam irrequisito Domino vendens & tradens incurrit pœnam commissi, & res fit caduca, *dict. c. fin.* si titulo gratuito v. g. donationis, legati, dotis, &c. res alienetur, non requiritur præviè consensus Domini, *Engel num. 20.* sed sufficit, quod à Domino, antequam novus emphyteuta mittatur in possessionem, petatur investitura ac Domino solvatur laudemium consuetumque honorarium, quod ex rigore juris consistit in parte quinquagesima; ex consuetudine penditur sæpè pars trigesima vel etiam vigesima; si hæres necessarius vel filius succedat patri, nullum debetur laudemium.

4. Emphyteusis absque consensu Domini nequi-

quidem Ecclesiæ vendi potest; potest tamen donari, legari, non quidem ut Ecclesia retineat, sed ut intra annum vendat, & æstimationem recipiat, *Jafon num. 91.* Si Monasterium succedat loco Professi in emphyteusin vel feudum, retinere ea potest ad vitam Religiosi; illo mortuo intra annum vendi debet, vel impetrari consensus domini directi, *Laym. Reiffensf. numer. 251.*

QUÆR. III. Quid & quotuplex sit feudum?

R. 1. Feudum est concessio rei immobilis sub onere fidelitatis & obsequii personalis exhibendi domino directo; Is, qui concedit, vocatur feudator, seu dominus feudi, German. *Lehen-Herr*, qui accipit, vocatur feudatarius, vel vassallus, Germ. *Lehn-Mann*, *Lehn-Träger*.

R. 2. Feudum variè dividitur: 1. In Regale, quod confertur à Principe cum titulo dignitatis, v. g. Ducis, Comitis, Baronis, &c. & non regale, quod nihil adfert dignitatis.

2. In Ecclesiasticum, quod ab Ecclesia, & in laicum, quod à laico confertur.

3. In hæreditarium, quod mitti potest ad quoscunque hæredes etiam extraneos, & in non hæreditarium seu gentilitium, German. *Stamm-Lehn*, quod ad solos liberos mitti potest.

4. In masculinum, quod ad solos masculos; in fœmininum, quod deficientibus masculis etiam ad fœminas transmittitur.

QUÆR. IV. In quibus feudum con-vel disconveniat cum emphyteusi?

S s

R. In

R. D. *Jansen Theol. Moral Tom. 1.*

1. R. In multis : Ut 1. utrumque constituitur in re immobili & fructifera, ut agro, oppido, civitate, &c.

2. In utroque tantum transfertur dominium utile, seu usufructus, manente proprietate penes dominum.

3. Uterque emphyteuta & vasallus debet solvere laudemium, & à domino investiri, seu mitti in possessionem, vel corporali introductione, vel fictione juris, traditione scilicet clavis, annuli, ensis, &c. idque intra annum & diem, cum hac differentia, quod emphyteuta tantum teneatur petere investitionem, quando ipse primo succedit, vasallus autem toties, quoties ipse succedit vel novum dominum accipit, etiam debet præstare homagium seu juramentum fidelitatis & solvere laudemium.

4. Emphyteuta sub pœna caducitatis prohibetur sine consensu domini tantum alienare rem emphyteuticam contractu oneroso, v. g. venditionis, permutationis, &c. item dominus requisitus regulariter consensum dare tenetur; Econtrà vasallus prohibetur feudum sine consensu domini, qui consensum præstare nunquam obligatur, omninò non alienare, nequidem contractu gratuito, v. g. legando, donando in dotem, &c. ex consuetudine tamen permittitur partem feudi etiam ad longum tempus elocare.

5. Emphyteuta, si per duos aut tres annos etiam non monitus pensionem integram solvere negligat, incurrit pœnam commissi; econtrà vasallus obsequium personale per se præstare non tenetur, nisi requisitus, nec ob quodvis obsequium negatum amittitur feudum, sed tantum

tum

tum ob crimen felonix & infidelitatis , ut si in- 7.
fidiatus fuerit vitæ , bonis & honori do-
mini.

6. Tam emphyteuta quàm vasallus rem em-
phyteuticam vel feudalem alteri subemphyteuti-
care, vel subinfeudare potest cum consensu do-
mini directi , aliàs non , hic contractus voca-
tur libellus.

7. Emphyteuta rem emphyteuticam elocare
potest infra decennium ; vasallus verò rem feu-
dalem etiam ad longum tempus , *Clarus , Jason
Pyr. num 44.*

8. Res emphyteutica non verò feudalis sine
consensu domini oppignorari potest, quia arctiùs
obligatur vasallus ad rem non alienandam vel
gravandam , quàm emphyteuta ; habet enim rem
titulo magis gratuito.

9. Res emphyteutica vel feudalis non potest
domino invito commutari , vel in aliud conver-
ti, ager v. g. in vineam , sylva in agrum , quia
res manet domini ; non credo autem dominum
facile fore invitum , si commutatio fiat in evi-
denter melius.

10. Si ex toto res pereat , perit proprietario ,
nec emphyteuta tenebitur ad canonem , aut va-
sallus ad sua onera personalia , secùs est , si tan-
tùm ex parte pereat.

11. Si emphyteuta magnum passus est dam-
num in fructibus sive ex sterilitate , inundatio-
ne, aut incurso hostium , & annuò magnam sol-
vat pensionem , æquum est ei fieri remissionem
aliquam , quia tunc se habet ut conductor ; se-
cùs est, si damnum non sit adeò notabile, vel ca-
non pendendus sit exiguus. *Reiffenst. à num. 156.*
Plura vide apud Authores cit.

CASUS LIX.

De sponsione & ludo.

MÆvius ludit cum filiis familias, Religiosis. 1. 2. Qui vel non habent licentiam, vel tantum habent licentiam exponendi tres florenos, cum tamen exponant triginta, quos erant lucrati. 3. Ludit cum damno liberorum. 4. Apponit pecuniam adulterinam, furtivam vel saltem suspectam de furto. 5. Alium ludere cogit. 6. Charti-folia notat, abscondit, vel ita disponit specula, ut alterius folia videre possit, fingit se imperitum. 7. Et si sit altero multo peritior. 8. Certus, Titiam nunquam nupturam esse certat cum pluribus, quod eam non sint habituri in uxorem, addens, se de hoc esse certum. 8. 9. Ludit lusu prohibito. 10. Quod inde lucratur, retinet; quod verò perdit, non solvit, vel solutum repetit. 11. Imò ludit animo non solvendi vel opponendi exceptionem legis. 12. Lucrum ex lusu prohibito perceptum reddere renuit, negatque, se tali lusu lusisse. 13. Aliis in lusu blasphemare solitis colludit, & alias subministrat Principe connivente. 14. Ludit in loco sacro, pecuniam erga preces & Missas exponit. 15. Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit sponsio, & ludus?

R. Sponsio est contractus, quo duo vel plures de veritate alicujus rei incertæ sibi invicem aliquid spondent, ut ejus sit, qui veritatem fuerit assecutus.

Sponsioni affinis est ludus, qui definitur: Certamen quoddam ob animi oblectationem susceptum eâ conditione, ut res ab utroque exposita victori cedat. Cer-

Certum est, hos contractus secundum se esse licitos, & spectare ad virtutem eutrapeliæ seu affabilitatis pro recreando animo, dummodò extrinsecùs à periculo blasphemix, perjurii, rixarum, furti, scandali, &c. non vitientur, & adsint sequentes conditiones:

Prima conditio est, ut ludens possit alienare rem, quam lusui exponit, hinc

1. Filius-familias ex bonis patris sine licentia saltem tacita ejusdem, Religiosus sine licentia Superioris non possunt pecuniam lusui exponere, ideoque nec perdere, nec lucrari. Ratio est, quòd invito domino exponerent pecuniam alienam, cujus collusor non potest fieri dominus; ergò nec ipsi poterunt justè acquirere pecuniam collusoris, aliàs enim conditio esset inæqualis. Quòd si collusor sciat, filium vel Religiosum non habere licentiam, & tamen cum iis ludat & perdat, Religiosus, & filius-familias non tenebitur ad restitutionem, quia scienti & volenti non fit injuria, *Tamb. Spor. t. 6. c. 6. §. 3.* Dixi, sine licentia saltem tacita; nam sæpè Superiores non sunt inviti, ut Religiosi ex pecuniis ad honestam v. g. recreationem concessis modicum quid in lusum, qui statum non dedecet, impendant; idem à potiori tenet in filiis-familias, quorum patres minùs sunt inviti, præsertim si sint divites, benigni, liberales. Vide dicta *Casu 31. à num. 3.* Sed quid si Religiosus aut filius-familias habeat licentiam in lusum exponendi tres florenos, si cum iis lucratur triginta, an possit sine nova licentia exponere triginta tres? &c. Continuante eodem lusum potest, quia lucrum non censetur plenè acquisitum ante finem lusùs; lusum finito Reli-

giosus non poterit omnes sine nova licentia exponere, *Laym. hîc n. 6.*

4. 2. Uxor si non habeat bona paraphernalia vel alia propria, non potest plus exponere, quàm maritus tacitè, vel expressè concedit; tacite autem censetur concedere, quantum ejusdem conditionis fœminis concedi solet.

3. Maritus invitâ uxore ludens non peccat contra justitiam, sæpè tamen contra charitatem, si obinde damnum notabile patiatur familia, at tamen qui à marito lucratur non tenetur ad restitutionem, quia maritus ista validè exponit, et si illicitè.

5. 4. Qui in lusu apponit monetam adulteram, tenetur restituere, quod lucratur, nisi voluerit substituere aliam, casu quo perderet.

5. Qui lucratur rem, vel pecuniam furtivam à fure non mixtam suæ indiscernibiliter, tenetur eam restituere domino; in dubio an pecuniæ sint furtivæ, præsumuntur non esse, quia delicta non præsumuntur. Qui bonâ fide non ipsam rem, sed pretium rei furtivæ à fure venditæ lucratur, potest retinere, quia fur erat dominus hujus pretii, ex *l. si vias 48. ff. de furtis, V. dicta 55. num. 12.* Si verò scienter ludat cum fure, qui aliunde pro furto satisfacere non potest, tenetur restituere non ex re accepta, sed ex injusta acceptione, quia per lulum est causa, quòd fur fiat inhabilis. Si bonâ fide processit, *Tamb. Spor. num. 76. La Croix. l. 3. p. 2. num. 1078.* adhuc obligant ad restituendum lucrum; sed contrà est: nam I. fatentur, furem habere verum dominium pretii pro re furtiva accepti, ergo illud validè exponit ad lulum, sicut validè exponit ad emendum triticum; aliàs enim vendens bonâ fide

tri-

triticum teneretur pretium furtivum restituere, etiamsi fur triticum consumpsisset, quod nemo dicit. 2. Si fur pecunias furtivas suis indiscernibiliter miscuerit, quamvis alias non habeat, validè eas exponit ludo, & collusor, qui eas bonâ fide lucratur, potest eas retinere; non enim tenetur eas restituere ex re accepta, quia fur erat eorum dominus, ideoque eorum dominium alteri validè tradere potuit; neque tenetur ex injusta acceptatione, quia bonâ fide processit, ut supponitur. 3. Qui ex mutuo creditori debet 100. etsi non habeat nisi decem, tamen eos valide exponit; ergo quamvis fur ex justitia pretium furtivum debeat domino, si aliundè satisfacere non possit, tamen illud validè poterit alienare, quia est dominus pretii.

Conditio secunda: Ut nemo injusto metu, vi, 6. vel fraude cogatur ludere; qui enim injustè cogit ludere, si alter in lusu perdat, cogens probabiliter tenetur ad omne damnum, quia fuit ejus injusta causa; oppositum tamen etiam est probabile, si nempe utrimque fuit par periculum perdendi, & lucrandi, tunc enim lusus in se videtur esse justus, & damnum non tam sequi ex coactione, quàm fortuna colludentis; hoc apud omnes indubitatum est, quòd coactus ad lulum, si quid lucretur, illud retinere possit, quia ex sua parte nulla est injustitia. *Sanch. Less. dub. 2. n. 9. Salas dub. 6. n. 2.*

Tertia conditio est: Ut in lusu absit omnis fraus & dolus in tali lusu non permissus; ejusmodi fraus est chartas notare, abscondere, speculaliter disponere, ut chartas alterius videas, fingere se imperitiorem, &c. hujusmodi fraudibus utens non tantùm tenetur restituere lucrum; quod

ipse fecit, sed etiam lucrum, quod alter absente dolo facturus fuisset pro rata scilicet spei; econtrà si fraude utens perdat, poterit innocens id tutâ conscientia retinere, quia ex sua parte ludus est justus; dolus autem in lusu permissus, aut potius astutia tunc est, quando simulas te habere deteriores chartas, aut simulas metum, ut alter sponsonem augeat, vel econtrà audaciâ tuâ sponsonem augendo facias alium à sponsonem desistere, aut si ex alterius negligentia chartas ejus videas, &c. in dubio, an dolus sit justus, standum est arbitrio viri in tali lusu periti, *Covarr. Medin. Lug. d. 31. à num. 33.* Si advertarius erret contra se in numerandis punctis, vel in accipiendo primo loco, non teneris monere, saltem si ita habeat ludi consuetudo. *Less. Sanch. l. 1. conf. c. 8 dub. 12.*

8. Quarta conditio est: Ut sit æquale periculum perdendi & lucrandi inter ludentes, hoc est, ut sit æqualis peritia, & exponatur æquale pretium; vel si quis sit altero peritior, debet plus pretii ponere, vel per alias faventes conditiones majorem peritiam compensare, nisi alter juri suo resignet. sicut omnes resignare probabiliter docent *Covarr. reg. peccati §. 4. num. 6. Tolet. Nav. c. 20. num. 18. Tamb. lib. 8. tr. 2. c. 9. §. 1. num. 4.* Eo ipso, quo spontè, hoc est, fraude vel metu non adacti ludant, sive sciant, sive non sciant alterius majorem peritiam; sibi enim imputent, quod cum eo, cujus peritiam perspectam non habent, ludere velint. Si autem unus sit quasi certus de lucro, aut simulet se imperitum, ut idiotam ad ludum inducat, restituere tenetur lucrum, quia talis ludus est injustus; in ludo enim erga periculum perdendi emitur spes lucrandi:

crandi: ſi ergo ſpes lucrandi ſit quaſi certa, nul-
 lum erit perdendi periculum: ideóque aperta in-
 æqualitas in luſu. Idem probabilius tenet de
 ſponſione, ut certus de eventu non poſſit ſpon-
 ſionem lucrari, niſi fortè alter dicat ſe eſſe cer-
 tum; tunc enim *Cov. Nav. Dian. Lopetz Sanch.*
dub. 13. num. 9. dicunt, alterum reſignare ju-
 ri ſuo; ſed & in hoc probabilius contradicunt
Filliut. Molin. Lug. num. 81. La Croix num.
1068. quia alter putat tibi id non eſſe fatiſ ſe-
 rium, & emis ſpem lucrandi erga periculum per-
 dendi, quod tamen non adeſt, ſicut ſi alter à te
 emat vitrum pro gemma, etſi dicas eſſe vitrum,
 non tamen poteſ accipere pretium gemmæ, ſed
 vitri, neque alter reſignat juri ſuo; quia, ſi cer-
 tò crederet eſſe vitrum, non daret pretium gem-
 mæ: ergo dat invitus.

Ex dictis pro ulteriori reſolutione Caſus de- 9.
 duces ſequentia: 1. Mævius certus de non fu-
 turo matrimonio Cajæ cum Titio non poteſt cer-
 tare, quia non eſt æquale periculum perdendi, &
 lucrandi; ſi tamen tres vel plures haberent
 ſpem probabilem ſibi deſponſandi Cajam, po-
 teſt cum quolibet ſeorſim certare, quamvis cer-
 tus ſit, quòd cum uno tantum poſſit perdere, à
 cæteris autem certò ſit lucraturus. Ratio eſt,
 quòd nemini faciat injuriam, quilibet enim ſeor-
 ſim habet ſpem probabilem perdendi & lucran-
 di, *Sanch. Lug. n. 87.*

2. Omnes luſus, qui magis fortunâ, quàm 10.
 induſtriâ reguntur, ut alearum & ſimiles, tam
 Jure Canonico, quàm civili ſunt prohibiti; lai-
 ci tamen has leges non obſervantes non viden-
 tur peccare mortaliter, quia quoad ipſos ejuf-
 modi leges non ſunt in tanto rigore receptæ. *Sa-*

las. *Less. c. 26. dub. 1. Tamb. l. c. Lug. à num. 9.* Econtra arctius ad non ludendum obligantur Clerici & Religiosi, per *Trid. sess. 22. c. 1. de refor.* Non tamen statim damnandi sunt mortalis, nisi frequenter, nimis sumptuosè, aut publicè cum scandalo populi aut gravi statûs sui dedecentia ludant.

11. 3. Qui aliquid lucratur lusu prohibito, tutâ conscientia id retinere potest, quia jura non invalidant contractum, sed tantum præcipiunt restitutionem fieri post sententiam Judicis, *Bannes, Soto, Less. d. 3.* Econtra qui lusit ad creditum & perdidit, potest se tueri exceptione legis prohibentis, *Less. Nav. Lug. num. 70.* nisi juraverit se soluturum; tunc enim contractus firmatur, obligatque jure naturæ & civili. Si fictè mineris eum convenire coram judice, & alter aliquid det, ne in judicio repetas, id justè retinere potes, quia reverà habes jus repetendi, cui juri cedis, quod est pretio æstimabile, *Spor. num. 82.*
12. 4. Qui ludit animo nunquam solvendi, si quid lucratur, restituere debet, quia decipit in materia substantiali, nisi alter hoc sciat, aut etiam habeat animum non solvendi, tunc enim injuria per injuriam compensatur. Si ludo prohibito ludas animo quidem te obligandi, sed opponendi exceptionem legis alearum vel solum repetendi, ludus est justus, quia habes animum utendi jure tuo, quod & alter facere potest, & voluntas implendi contractum non est de essentia contractûs, *Lopez, Victoria, Sanch. dub. 5.*
13. 5. Si lucrum ex lusu prohibito perceptum à te repetatur, & tu coram judice neges te esse lucratum,

tum,

tum, vel lege prohibente lusisse, teneris nihilominus restituere, quia fraude, seu mendacio impedis, quò minùs alter per sententiam judicis recipiat, quod justè petit; si tamen alter nec semiplenam habet probationem, non teneris fateri, nec quidquam restituere, quia tunc mendacium non impedit sententiam judicis, sed defectus probationum, *Molin. d. 514. Dian. r. num. 27.*

6. Qualiter peccent, qui taxillos, chartifolia & similia instrumenta absque gravi causa subministrant ad lusus, ex quibus prævideantur blasphemix, perjuria, rixæ, fraudes, dilapidationes, dixi *Cas. 20. à num. 9.* Unde à potiori constat peccare mortaliter eos, qui blasphemare vel pejerare solitis colludunt; imò *Tamb. & alii* dicunt, non tantùm collusores, sed & instrumenta præbentes in defectu ludentium teneri ad restitutionem, si fraudes vel aliæ injustitiæ ibidem contingant. Idem tenet de Principe absque gravi causa lusus noxios permittente. Si dicas: Princeps licitè potest permittere domos publicas meretricibus, imò tali casu licitum erit etiam privato ejusmodi domos meretricibus elocare: ergo & permittere potest domos publicas lusoribus, quamvis in iis sciantur fieri plura peccata &. *Tamb. sup. num. 31. N. C.* Faciliùs homines se temperare possunt à lusu, quàm à carnis voluptatibus, & majora mala reipublicæ timentur, si prohibeatur meretricium, quàm si domus lusoria: ergo major est ratio hoc, quàm illud permittendi.

7. Ludere in Ecclesia lusum ibi specialiter non prohibitum est tantùm veniale; exponere spiritualia ad lusum eâiv. g. conditione, ut victus tenea-

teneatur orare quinquies Pater & Ave , audire vel legere Missam pro defunctis , juxta *Lopez.* est mortale, consentit *Lug. num. 5.* Si alter exponat aliquid temporale , v. g. stipendium solitum vel etiam plus , alter verò Missam , quia putat tunc esse periculum simoniæ ; sed id melius negant *Rodrig. Steph. Dian. r. 41.* apud *La Croix num. 1096.* Nam non ideo res spiritualis æquiparatur temporali , sicut non æquiparatur si Missa legatur pro stipendio , sed offertur executio spiritualis loco temporalis alioquin tradendæ.

C A S U S L X.

De Contractu societatis, Affecuatione, Fide-jussione, Pignore, Hypotheca.

Nenius dat Cajo suas pecunias pro communi lucro ad negotiationem , affecurato capitali , item vaccas cum obligatione de qualibet annuò dandi vitulum servato numero integro. 1. Solutâ societate negotiator ob impensam frustra operam aliquid de sorte retinet. 2. Fide-jubet , erga pretium , etsi non sit periculum , exposit creditori aliquid offert , ut se à fide-jussione liberet 3. 4. Antè sententiam solverè renuit , eò quòd plures , inter quos mulier, Prælatus, Religiosus, &c. fide-jusserint , & debitor impetrârit prorogationem , vel sua bona dilapidare incipiat. 5. Merces Caji affecurat , quas ex privatis litteris jam novit esse extra periculum. 6. 7. Affecurat mille , cum ipse tantum habeat 500. 8. Pignora & hypothecas alienat,

alienat, aliis oppignorat. 9. 10. Et quia debitor est in mora solvendi, pignus vendit, vel sibi emit, etsi id non facere promiserit. 11. Fructus pignoris percipit, & pignus habet à Pralato absque consensu Capituli. 12. Pro Resol.

QUÆR. I. Quid sit societas, & quæ ad eam conditiones requirantur?

R. Societas est contractus, quo aliquid ad negotiationem & commune lucrum conferunt rem ad lucrandum idoneam, v. g. pecuniam, mercem, operam, animalia, &c. hic contractus est justus & licitus, dummodò adsint sequentes conditiones:

1. Ut negotiatio, ad quam societas instituitur, sit honesta.

2. Ut communia sint lucra, damna & expensæ pro bono societatis factæ, ita tamen, ut plus lucri percipiat, qui plus pecuniæ vel operæ contulerit.

3. Ut res vel capitale collatum maneat sub dominio & periculo conferentis, ita ut, si casu & sine alterius culpa pereat, pereat conferenti, & in hoc præcipue societas distinguitur à mutuo, in quo res mutuata transit in dominium mutuatarii, cui proinde etiam res perit, *S. Th. 2. 2. q. 78. a. 2. ad 5.* Possunt tamen societati contractus affecurationis & similes adjungi, v. g. do 100. florenos ad negotiationem, ex qua sperare possum circiter 200. in lucrum, ut mihi capitale affecures, remitto tibi spem lucri in 100. ut iterum affecures certum lucrum, v. g. 5. in 100. denuò remitto 50. hæc affecuratio non est usuraria, sed justa, dummodò verè societatem exerceas, & dominium penes te remaneat, atterque non suo tantum, sed & tuo nomine ne-

gouietur negotiatione lucratiuâ , aliàs enimerit verum mutuum & usura palliata ; quò autem majores fructus ex negotiatione sperantur , pericula verò & expensæ sunt minora , eò plus lucri , v. g. 7. vel etiam 8. in 100. peti possunt. Econtrà si fructus negotiationis sit tenuis, expensæ autem & pericula graviora , minus , v. g. tantum duo vel tria in 100 peti debent, juxta æstimationem prudentum. *Nav. Laym. hic c. 20. num. 2.* Hinc patet , licitum posse esse contractum , quo rustico ad pascua do 10. v. g. vaccas eà conditione, ut numerum integrum seruet , & de qualibet vacca annuò det vitulum , ipse verò lac & stercorationes sibi retineat. Idem est de grege ovium vel gallinarum , dummodo rustico expensæ, industriæ & pericula per lac vaccarum, aut lanam ovium ad æqualitatem compensentur.

2. 4. Si societas finiatur , cuiuslibet sua fors est reddenda , etiamsi nullum adsit lucrum , nec propterea , qui suam operam contulit , & quasi gratis perdidit , de sociorum sorte aliquid retinere poterit ; quia , si pecunia periisset , periisset suo domino : ergo similiter opera sua domino perit. Nec obstat , quòd opera fortè plus valeat , quàm usus pecuniæ , nam tunc quidem operam collocanti plus lucri debebatur , non tamen aliquid de sorte sociorum. Econtrà si pecunia ab altero collata plus valeat , quàm tua opera , plus quidem ex lucro peti potest , à te tamen nihil præter operam , quam contulisti , ita fere *Laym. c. 20. Tamb. l. 9. t. 8. Spor. t. 6. c. 6. à num. 50. Lug. d. 30. La Croix à nu. 1097. Viva. op. 4 q. 3. a. 3.*

QUÆR. II. Quid circa Fidejussionem ?

R. Se.

3.
Re. Sequent. 1. Fide-jussio est contractus, quo aliquis suscipit in se alienum debitum solvendum in defectu principalis; dico, in defectu principalis, quia fide-jussor regulariter conveniri non potest, nisi excusso prius principali constet, eum non esse solvendo; dico regulariter, nam si principalis notoriè non sit solvendo, aut ejus excussio ob absentiam, vel aliam causam esset impossibilis, tunc fide-jussor primò excuti posset, *Mysing. cent. 2. observ. 15. Eng. l. 3. c. 22. num. 9.* Hæc obligatio etiam transit ad hæredes, *l. 24. C. de fidej*

2. Si fide-jussor solverit pro principali, tenetur hic ei solutum refundere unà cum expensis vel damnis, si quæ passus est ex mora vel culpa debitoris principalis.

3. Fide-jussor potest aliquid accipere pro fide-jussione, uti certum est, si adsit periculum vel molestia; si verò absit omne periculum, adhuc modicum quid accipi posse arbitrio prudentis docet *Sotus, Azor* aliique apud *P. Nav. l. 3. c. 2. num. 247. Spor. num. 82. La Croix nu. 890.* quia ejusmodi obligationem in se suscipere, est de se pretio æstimabile, sicut obligatio mutuandi in futuro, ut habet communis, & obligatio ad solvendum in defectu alterius est reverà obligatio ad dandum virtualiter mutuum in futuro: ergo similiter creditor aliquid accipere potest, ut fide-jussorem à sua obligatione liberet, *Molin. Sà Rebell. Dicast. l. 2. t. 16 d. 1. num. 28.*

4. Fide-jussor ad plus non obligatur, quàm principalis, & cessante obligatione principalis cessat obligatio fide-jussoris, quæ solum accessoria est; hoc tamen non obstante posset fide-jussor

for alio titulo se magis obligare , quàm obligatus fuerit principalis, v.g. addendo juramentum , vel constituendo hypothecam , &c.

5. 5. Fide-jussor in defectu principalis tenetur etiam solvere ante sententiam judicis ; nam ipsum jus naturæ in conscientia obligat ad fidem interpositam & acceptatam servandam , *P. Nav. Dicast. num. 17.* Oppositum tamen etiam est probabile, quia in ejusmodi contractibus quilibet se intendit obligare juxta usum receptum & communem ; sed communis usus videtur invaluisse, ut fide-jussor non solvat nisi sententiatus à judice: ergo. Igitur attendenda est locorum consuetudo.

6. Si plures pro eodem debito fide-jusserint , singuli tenentur in solidum, ita ut etiam unus , si ceteri non sint solvendo , excuti possit ; si omnes sint solvendo, quilibet contra creditorem excipere potest, ne solus conveniatur ; si unus solus fuisset coactus solvere à creditore , potest petere jus agendi contra alios , ut & ipsi suam partem contribuant , . 2. *si plures Instit. de fidej. Reiffenst. l. 3. tit. 22. n. 48.*

7. Si fide-jusseris ad certum tempus , ad annum vel menses , & principalis impetret temporis prorogationem , liber es à fide-jussione, secus si fide-jusseris indefinite , *Gometz. Azor. Dicast. num. 14.* Si debitor bona sua dilapidare incipiat , fide-jussor à judice liberationem petere poterit. *Reiffenst. n. 67.*

8. Mulier non obligatur ex fide-jussione nequidem in conscientia, nisi instrumentum publicum intervenerit , imò & tunc se tueri posset exceptione S. C. Vellej. *Hannol. Eng. num. 7.* Nisi fide-jusserit in suam utilitatem, vel juramento

confirmaverit fide-jussionem, &c. Fide-jussio Religiosi vel etiam Prælati sine consensu Capituli de bonis Ecclesiæ facta non obligat Ecclesiam, c. 4. de fidej. privatque Prælatum ipso jure administratione tam temporalium, quàm spiritualium, c. 2. de solut.

QUÆR. III. Quid sit affecuratio, & quæ conditiones ad eam requirantur?

R. Affecuratio est contractus, quò quis gratis vel erga pretium suscipit in se periculum rei alienæ obligando se ad ejus compensationem, si pereat; v. g. si dederis mihi 1000. affecuro, quòd merces tuæ salvæ sint adventuræ, et, si perierint, earum valorem tibi reddam. Distinguitur affecuratio à fide-jussione, quòd hæc solùm in debitis locum habeat, obligetque tantùm accessoriè seu in defectu principalis; affecuratio autem est obligatio principalis; hinc si non nudè fide-jussisti, sed simul affecurasti, quòd v. g. Cajus debitum soluturus sit, tu teneberis, etiamsi Cajus per impotentiam, aut aliter à debito excusetur. Contractus affecurationis est omninò justus, dummodo adsint sequentia.

1. Æqualitas inter pretium & periculum rei affecurandæ; hinc si per privatas litteras certò scias nullum adesse periculum, eò quòd merces jam sint in tuto, aut viæ à latronibus, piratis hostibus, &c. sint liberæ, nec affecurare, minùs aliquid exigere potes, *Salon. Azor. Dicast. num. 78. cont. Less.* Ratio est, solus titulus aliquid exigendi est periculum rei alienæ, quod affecurator in se suscipit; si ergo nullum est periculum, nihil justè exigere potest.

2. Affecurator debet admoneri de periculis,

T t

nisi

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. 1.

nisi illa jam nota sint, ut his consideratis delibere, an velit, an non velit assecurare, quò majus est periculum, eò plus assecurans petere poterit.

3. Si res jam certò sciatur periisse, non poterit assecurari, quia assecuratio verè est contractus sortis, in quo debet esse utrimque periculum perdendi, & lucrandi, quod cessat, si rem jam certò constet periisse.
3. 4. Assecurator debet tantum habere in re vel in spe, ut totam rem assecuratam casu, quo pereat, solvere possit, quia in hoc consistit substantia hujus contractus; si res assecurata valet 1000. & assecurator habeat tantum 500. *Bannes, Salon. Spor. num. 98.* dicunt totum contractum esse invalidum, & assecurantem nequidem medium pretium retinere posse, eò quòd sit dolus quòad substantiam contractus, sed verius est, quòd tantum sit deceptio quòad medietatem substantiæ; adeoque sicut ipse assecurans, si merces periissent, debuisset solvere 500. quos habet, sic & medium pretium retinere poterit. *Prob. à pari, si in ludo certem pro 10. non habeam autem nisi 5. si lucrer 10 quinque tantum restituere teneor, quia quòad alia quinque ludus erat justus & par periculum perdendi & lucrandi, *Rebell. l. 16 q. un. n. 11.**

QUÆR. IV. Quid sit pignus & hypotheca, & qui eorum effectus?

9. & Pignus vel hypotheca est contractus, quo res alicui traditur vel obligatur in securitatem debiti; si res illa est mobilis, propriè vocatur pignus, si immobilis, hypotheca; duplex autem est hypotheca, particularis una, quâ certa aliqua res obligatur, altera generalis, quâ omnia

nia

nia bona tam præsentia quàm futura obligantur. Item pignus aliud vocatur conventionale, quod partium consensu, aliud prætorium, quod à iudice, aliud tacitum seu legitimum, quod à Legibus constituitur, sic pupillus & minorennis tacitam habent hypothecam in omnia bona tutorum & curatorum pro debita administratione, item uxor pro affecuratione dotis in omnia bona mariti, &c. Effectus pignoris & hypothecæ sunt sequentes:

1. Creditor hypothecarius præfertur non hypothecariis: si plures hypothecam habeant, præferendus est ille, qui habet privilegiatam, qualem in bona mariti ratione dotis habet uxor; si nullus habet privilegiatam, præfertur, qui prior est tempore, ut dixi *Cas. 46. à n. 4.* IO.

2. Res oppignorata, quamvis à domino alienetur, manet sub pignore; si deterioretur vel ex parte destruat, v. g. domus exuritur, id, quod remanet, nempe solum vel fundus, rationem pignoris retinet.

3. Res eadem oppignorari potest pro debitis pluribus, dummodo iis solvendis sufficiat, imò rem tibi oppignoratam alteri pro simili debito oppignorare potes; hoc enim aliud non est, quàm ius tuum cedere alteri, quod licitum est, *l. 1. C. si pignus.*

4. Si debitor elapso termino semel monitus intra biennium non solvat, potest pignus vendi; quod tamen superat debitum, debitori reddendum est; si pactus es non distrahere pignus, adhuc distrahere poteris, sed biennio & trinâ interpellatione opus erit, *l. 4. ff. de pign. act.* Ratio est, quod potestas distrahendi pignus sit de natura pignoris; quomodo enim per pignus af- I R.

securaretur debitum, si altero solvere nolente pignus distrahi non posset? Si ipse creditor pignus emat vel distrahat contra LL. distractio est irrita, l. 4. C. si vendito. Reiffenst. à num. 76. quamvis Spor. à num. 119. dicat, ejusmodi Juris subtilitatibus opus non esse in foro conscientiae, sed rem etiam ante elapsum biennium monito debitore justo pretio vendi posse.

5. Periculum, expensæ & fructus pignoris pertinent ad ejus dominum; si accipis rem oppignoratam cum jure percipiendi ejus fructus, hic contractus vocatur antichrifeos; & quamvis à Jure civili toleretur, reprobatur tamen à Jure Canonico tanquam usurarius; possunt equidem adesse tituli excusantes, ut si verè intendas emere fructus illos in censum annum, & illi non excedant pensionem aliàs debitam; aut si rem oppignoratam emas cum pacto retrovendendi, tunc enim sicut fis dominus rei, ita & fructuum, quo causa periculum & expensæ rei ad te pertinebunt, &c. 6. Prælati non possunt bona Ecclesiæ alienari prohibita specialiter hypothecare absque consensu Capituli; possunt tamen generaliter non in utilitatem propriam, sed Ecclesiæ, & ejusmodi debita tenetur ejus successor solvere, ut patet ex c. 3. de pign. Covarr.

Pyrr. l. 3. tit. 31. n. 17.

Reiffenst. à n.

34.

* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

CASUS

CASUS LXI.

De Testamentis & ultimis
voluntatibus

ONesius circa ultimas voluntates varia habet dubia: 1. An corruente testamento corruant legata, donationes mortis causâ. 2. Quae solemnitates requirantur ad testamentum profanum. 3. Ad testamentum ad causas pias, & speciatim in Diœc. Colon. 4. Ad testamentum inter liberos, ad testamentum militum, rusticorum, aut factum tempore pestis, vel Principi oblatum. 5. Quid si quis juret non revocare testamentum, vel jurato renuntiet hereditati. 6. An succedens ex testamento non solemniter teneatur solvere legata. 7. Quid si Caja succedat eâ conditione, ut, si improbus discesserit, hereditatem relinquat Titio, ipsa autem ingrediatur Religionem. 8. Quid si testator dicat: Si Caja nubat, habebit 200. si vero Religiosa fiat, habebit tantum 100. vel nihil. 9. Quid si eâ conditione quid legetur Titio, ut ducat Cajam, Titius autem suscipiat S. Ordines, aut si aliquid legetur sub causa, modo, vel demonstratione falsa, ib. remissivè. 10. An legata ad causas pias in genere vel pauperibus indeterminatè relicta dari possint Monasterio; item si legata omnia solvi nequeant, an etiam legata pia minuenda sint pro rata. 11. Quid si duo homines sint ejusdem nominis, & sciri non possit, de quo testator locutus sit. 12. Quid de legato rei aliena. 13. Quando legatarius accipiat dominum & fructus legati. 14. Quid debeatur heredibus necessariis; & an prateriri possint. 15. Quid si

parentes uniproli plus relinquunt quàm alteri, & quid hic observandum Confessariis. 16. Quid si testator Caja destinaverit dare Crucem auream, sed ante ejus traditionem moriatur. 17. An heres ex legatis sibi detrahere possit quartam partem. 18. Quid de Testamentis & donationibus ante vel in Novitiatu factis? Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit ultima voluntas, testamentum, legatum, fide-commisum, codicillus?

- I. R. Ultima voluntas ex Ulpiano definitur: Justa voluntatis sententia de eo, quod quis post mortem fieri vult; si fiat cum hæredis institutione, vocatur Testamentum; in quantum continet donationem ab hærede post mortem Testatoris præstandam, vocatur Legatum; & ille, cui fit ejusmodi donatio, vocatur Legatarius; si hæredi imponatur, ut hæreditatem absolutè aut sub conditione, v. g. si ei non nascatur proles, restituat alteri, dicitur fidei-commisum vel generale, si scilicet restituenda est tota hæreditas, vel particulare, si tantùm aliqua ejus pars, & eatenus coincidit cum legato. Dispositio, quâ testamentum corrigitur vel declaratur, aut etiam sine testamento hæredi ab intestato legatum, fidei-commisum, vel aliud quid committitur, vocatur Codicillus. Ab his omnibus differt donatio mortis causâ, quæ firmatur solâ morte donantis, nec ullatenus pendet à valore testamenti; econtrâ Legatum, Fidei-commisum sunt accessorium testamenti, & illo corruente corruunt; hoc excepto, quòd corruente ex defectu solemnitatum testamento profano probabilius non corruant legata pia, Covarr. Eng l. 3. tit. 26. n. 20. & ibid. Pyrr. Reiff. n. 173.

QUÆR.

QUÆR. II. Quotuplex sit Testamen-
tum?

Æ. Testamentum dividitur: 1. In solemne, 2.
& non solemne; solemne vocatur, quod habet
omnes solemnitates, seu condiciones à jure re-
quisitas, quales de Jure Cæsareo sunt, ut testa-
tor coram septem testibus masculis, puberibus,
liberis, ad id rogatis, distinctis ab ipso hærede,
non surdis, non mutis, mentem suam declaret,
vel in scripto ab ipso testatore & omnibus testi-
bus subscribendo, ac consignando, aut vocali-
ter coram dictis testibus suam voluntatem expri-
mat, primum testamentum vocatur scriptum
seu clausum; secundum vocatur nuncupati-
vum.

2. Testamentum dividitur in privilegiatum, & 3.
non privilegiatum; Privilegiatum est, quod
non requirit omnes juris solemnitates; tale est
1. testamentum ad causas pias, in quo nullæ so-
lemnitates requiruntur, sed sufficit, quod vel
per testes, vel per nutus, aut scripturam de vo-
luntate testatoris certò constet, *Barth. Glarus,*
Pyrr. num. 19. & claret ex c. relatam II. de
testam. uni enim testi, etiam probatissimo, v. g.
Parocho, nequidem in foro conscientiae neces-
sariò credendum est, sed Jure Canon. requirun-
tur & sufficiunt duo vel tres testes: *in ore duo-*
rum vel trium testium stat omne verbum, c. cum
esses 10 de testam. ideòque Archi-Diœc. Co-
lon. in Synodo habita Anno 1662. part. 2. pag.
116. declarat, quod testamenta Ecclesiastico-
rum facta sine Notario vel Pastore & duobus
testibus sint invalida, quamvis admittat legata
pia tant in scripta, vel subscripta à testatore va-
lere. Si testator in testamento vel coram duo-

bus testibus asserat, quòd Confessario vel Parocho mandaverit aliqua erogare ad causas pias, secundum dictum Confessarii vel Parochi executio facienda est. *Eng. num. 10.* dicit, etiam in terris Imperii valere testamenta Clericorum cum duobus vel tribus testibus absque solemnitatibus juris civilis; ubi enim jus Canon. & civile discrepant, Clerici non subjacent legibus civilibus, sed Canonicis. 2. Testamentum inter liberos valet, si pater totum testamentum manu propria scribat, tempus liberorum, ac signa rerum specialium declaret, *Nov. 107. c. 10. auth. quòd sine.* etsi nullus testis vel alia solemnitas adhibeatur.

3. In testamento militum duo, in testamento rusticorum, si plures haberi non possint, quinque testes sufficiunt, sive testamentum sit scriptum, sive nuncupativum, *l. fin. c. de testam. Carpzov König de test n. 8.*

4. Testamentum tempore pestis ex paritate rationis valet cum duobus testibus, si plures haberi non possint, *Myns. Jason Gail. l. 2. obs. 118.*

5. Testamentum Principi oblatum vel coram eo factum valet absque omni solemnitate, dummodo probari possit, quòd sit oblatum, *arg. l. omnium cod. de testam. Covar. Laym. hic n. 15.*

QUÆR. III. Quid amplius notandum circa Testamenta?

5. & Seq. 1. Testamentum ex natura sua ante mortem semper est revocabile, si quis jurasset non revocare, peccat quidem revocando, revocatio tamen est valida, quia juramentum non immutat naturam actus, qui ex se est & manet revocabilis; similiter renuntiatio vel pactum
circa

circa hæreditatem adhuc viventis in favorem tertii est invalidum, etsi fuerit juramento firmatum, quia hoc juramentum est contra bonos mores & in præjudicium tertii, quia inducit votum captandi mortem alterius, *l. fin. C. de pactis. Sanch. in Decal. l. 7. c. 2. num. 33.* Unde si filia accipiens dotem dicat se eam esse contentam, & renuntiare paternæ hæreditati, hoc non obstante potest postea petere complementum suæ legitimæ portionis, *l. pactum dotale, C. de collat. & c. quamvis de pactis in 6.* Si verò renuntiatio fiat ad causam piam, valet etiam non requisito consensu ejus, de cujus hæreditate agitur, *Pyrr. tit. 31. n. 90.*

2. Famossissima est quæstio: An testamentum ad causas non pias, non habens omnes solemnitates à jure requisitas, sit validum? Pro foro conscientiæ sufficit, quòd utraq; sententia sit probabilis & in praxi tuta, ita ut hæres ab intestato possit judicare testamentum esse nullum, sibi que usque ad sententiam judicis bona defuncti retinere. Econtra hæres scriptus ex testamento hæreditatem tutò adire possit, quo casu tamen etiam tenebitur legata solvere, non tantum pia, (ad quorum valorem nullæ solemnitates requiruntur) sed etiam profana. Nec obstat, quòd legata profana in tali testamento probabiliter sint nulla; nam eo ipso, quo in sui favorem sustinet testamentum esse validum, debet etiam stare pro valore legatorum, aliàs certò peccabit contra jus unius; vel enim valet testamentum, & sic agit contra jus legatarii, vel non valet, & agit contra jus hæredis ab intestato.

3. Sæpè testamento vel legato adjicitur con-

T t 5

ditio,

ditio, quæ, si iusta est, erit observanda ex iustitia, vel legatum restituendum, aut testamentum non adeundum; si sit conditio turpis, habetur pro non adjecta. Præcipuè tamen attendenda est voluntas testatoris; unde valet testamentum sub hac clausula: Si Caja improlis decesserit, relinquet hæreditatem Titio; quo casu, si Caja profiteatur in Monasterio bonorum capace, succedet Monasterium, *c. 8. de probat.* nam hæc præsumitur esse voluntas testatoris, qui creditur potius voluisse favere Monasterio, in quo filia profitetur, quàm extraneo; si verò constat de contraria testatoris voluntate, hæc servanda est, ut si dicat: Si Caja filia mea religionem profiteatur, succedet Titius, quia præsumptio cessat, ubi versamur in claris, *Covarr. Sanch. c. 16. num. 12. Pyrr. num. 76.*

8. Unde etiam valet legatum, si testator dicat: Lego Cajo ducentos florenos, si nupserit, aut in sæculo remanserit; si verò sacros Ordines vel Religionem assumpserit, centum vel nihil, *Menoch. Reiff. à num. 652. Leuren. l. 3. q. 98. num. 9. & Authores citati.* Nam ista conditio non est turpis, nisi fiat ex odio religionis, secùs si fiat ex iusta causa ad propagationem familiæ vel stemmatis, & sic fieri præsumitur. Item valet testamentum, legatum sub conditione, si Cajus nupserit Titia, si proles susceperit, *l. cum ita. & l. Titio ff. de cond. & dem.* Si Cajus non nubat, sed profiteatur in religione bonorum capace, conditio habetur pro non adjecta & legatum cedit Monasterio, *Nov. 123. c. 37.* Si S. Ordines suscipiat, legatum retinere potest, ita tamen, ut in Clericatu usque ad finem vitæ perseveret & legatum ad pia opera expendat,

est.

cit. Nov. Covar. Barb. Pyrr à num. 74. Eng. num. 29. de legato sub modo, causa, aut demonstratione falla dixi Casu 48.

4. Si quid sit legatum in genere ad causas pias, 10. vel pauperibus indeterminatè, dari potest Monasterio pauperi, Laym. Sylv Sanch. Pyrrh. num. 109. Si legata omnia solvi non possint, omnia legata etiam pia diminuenda sunt pro rata, etsi alii quòad legata pia contradicant valdè probabiliter putantes ea ante omnia integra solvi debere.

5. Si duo homines sint ejusdem nominis, & 11. ex circumstantiis colligi non possit, de quo testator locutus sit; plures Juris-Consulti docent, legatum non valere & neutri dandum, sed hæredi relinquendum esse; idem est, si legatum duobus ejusdem nominis relictum uni revoce- tur, nec constet cui, utrique volunt esse revo- catum; sed Molin. d. 197. Dian. to. 2. tr. 5. Miscell. R. 58. meliùs dicunt, ejusmodi lega- tum inter utrumque esse dividendum; nam uter- que habet æquale jus, & certum est, quòd te- stator noluerit illud manere hæredi. Collig. ex l. qui duos 9. ff. de rebus dubiis.

6. Certum est, quòd jure civili valeat lega- 12. tum rei alienæ, si testator scivit esse alienam, (cujus probatio incumbit legatario) secus, si putavit rem esse suam, seu ignoravit esse alie- nam, . 4. Instit. de Leg. ubi ratio additur: For- sitan enim, si scivisset alienam, eam non legasset, quæ verba indicant legem hanc fundari in præ- sumptione, quæ quia cell. t in proximè conjun- ctis, respectu horum potiùs præsumitur contra- rium, putà, quòd testator, si scivisset rem esse alie- nam, adhuc rem vel ejus pretium fuisset lega- tur 15,

turus, ideò tenebitur hæres rem alienam emere, vel eis tradere rei æstimationem, *l. 10. C. de leg. idque etiam tenere Jure Canon. docent Covar. in c. filius 5. de testam. num. 6. Fachin. l. 5. n. 38. Pyrr. num. 84. Leuren. q. 707. num. 4. Prob. ex c. si Episcopus 5. c. 12. q. 5. ubi legatum rei alienæ valere apertè supponitur; accedit ratio, quòd leges civiles etiam juxta Canones servari debeant nisi ab his legantur correctæ.*

13. 7. Si res certa & determinata legata sit, v. g. hæc domus, hic ager, ejus dominium acquiritur legatario etiam ignoranti à die aditæ per hæredem hæreditatis, sed non antè, *l. si tibi 86. de legat. l. si nemo 181. ff. de R. 7. Fachin. l. 1. c. 94.* Hoc tamen dominium est revocabile, potèstque legatarius adhuc repudiare legatum, post acceptationem autem redditur irrevocabile, *d. l. 86.* & fictione juris retrotrahitur dominium ad diem mortis, *Reiffenst. num. 680* ideòque fructus illi, qui aliquo modo sunt pars rei legatæ, velut lana & fœtus ovium, à die mortis debentur legatario, *l. 20. ff. de leg. de aliis fructibus* controvertunt DD. si legatum non est quid determinatum, sed in genere, tunc fructus intermedii acquiruntur hæredi, nisi sit in mora solvendi, *l. si quis 23. ff. de leg. Gomez, Barth. Molin. d. 194. n. 13. V. Leuren. q. 721.*

14. 8. Hæredes alii dicuntur ex testamento, alii ab intestato, qui scilicet sine testamento succedunt; alii vocantur hæredes necessarii, qui in testamento præteriri non possunt, utpote filii & filia, nepotes & neptes, quibus ad minimum debetur legitima triens, seu tertia pars bonorum æqualiter inter eos dividenda; si verò illorum sint plures, quàm quatuor, debetur medietas; & quam-

quamvis ex justa causa in testamento expressa etiam hæres necessarius exhæreditari possit non potest tamen Jure Cæsareo validè præteriri; si enim nulla ejus mentio (quod præteriri dicitur) in testamento fiat, testamentum quòad hæredis institutionem nullum est, valet tamen quòad cætera; imò jus naturæ videtur exigere, ut parentes liberis indigentibus præter legitimam jure civili debitam tantum relinquunt, quantum ad honestam eorum sustentationem est necessarium; idem à fortiori tenet in liberis respectu parentum.

9. Peccant parentes contra charitatem, si sine 15. justa causa uni filio vel nepoti plus relinquunt quàm alteri. Dixi: *sine justa causa*, qualis esset, si unus esset magis probus, magis de testatore meritis, si plus indigeat; si sit pupillus nondum qualificatus, &c tunc enim tali plus relinqui posset. Caveant Confessarii, ne cum præjudicio prolium indigentium in suū vel Ecclesiæ favorem pia legata extorqueant; suadeant potiùs, ut memores animæ suæ adhuc in vivis peccata elemosynis redimant, quia hoc Deo est gratiùs; in morte enim dant quasi coacti, quod retinere amplius non possunt, & post mortem hæredes legata sibi demandata infideliter sæpè exequuntur.

10. Si Cajus filia à se specialiter meritæ 16. destinauerat dare supellectilem argenteam, eamque jam ex parte fieri curaverat, sed ante actualem traditionem moriatur, multi sustinent supellectilem deberi filia, quia satis constat de voluntate donantis, estque donatio virtualis; probabilius tamen est oppositum, quia donatio perficitur traditione, qualis hîc nulla fuit, ut supp. *La Croix* l. 3. p. 2. n. 1120.

11. Hæ-

17. 11. Hæres sicut succedit in omnia jura & com-
moda defuncti, ita & in onera seu debita realia,
cum hoc tamen privilegio, ut si inventarium fe-
cerit, non teneatur ultra vires hæreditatis, imò
solutis expensis funeris, aliisque debitis debetur
ei ex Lege Falcidia quarta pars hæreditatis, & si
eam habere non possit, ex legatis (intellige non
piis) tantundem subtrahere potest. *Less. Sylv. Dis-
cast. l. 2. t. 19. d. 3. à n. 56.*
18. 12. *Trident. sess. 25. c. 16. de Regul.* statuit,
omnes donationes & renuntiationes etiam jura-
tas Novitiorum esse invalidas, nisi fiant duobus
mensibus ante Professionem & cum licentia E-
piscopi vel ejus Vicarii; hæc tamen constitutio se
non extendit ad contractus onerosos venditionis,
permutationis, locationis, quia in his Novitius
tantum accipit, quantum dat, neque à regressu
impeditur, *Laym. Sanch. Hyac. Don. to. 2. tr.
7. q. 30. num. 5. Pyrrh. num. 87.* Deinde se
non extendit ad testamenta Novitiorum, aut do-
nationes mortis causæ, quia cum hæ firmæ non
sint, nisi secutâ Professione, non obstant, quò
minùs Novitii liberè ad sæculum regredi possint,
quod unicè Trid. præcavere voluit. Item se non
extendit ad renuntiationes & donationes factas
ante ingressum, *Sanch. Laym. Pyrr. num. 80.*
nisi factæ sint intuitu ingressûs, tunc enim com-
prehenduntur Decreto Trid. & sunt invalidæ,
*Barb. Less. Pyrr. l. c. Krimer l. 3. q. 31. n.
1723. Reiff. à num. 143. S num. 149.* ubi ad-
ducit plures declarationes S. Congreg. Ratio
est, quia per ejusmodi donationes non minùs
impeditur libertas regrediendi, quàm impedia-
tur per donationes in Novitiatu factas, quòd im-
pedire voluit Trid. vide tamen *Schmalzgr. l. 3.
t. 31.*

7. 31. *num.* 129. ubicum multis docet. contrarium, dicitque multoties à Rota decisum. Novitius testans in ipso Novitiatu non tenetur servare solemnitates juris civilis, sed potest se conformare Juri Can. de cujus foro jam effectus est, secus si ante Novitiatum testetur, nisi testetur ad causas pias, *Eng. num.* 32. An Clerici sæculares de bonis Ecclesiasticis testari possint, dixi *Cas.* 24. *num.* 15.

C A S U S LXII.

Ex Tractatu de Judiciis

PUblius Judex causas retardat, & signorans injustas fert sententias, 1. In dubiis & probabilibus sententiatur pro amico, 2. Munera accipit, 3. In quavis causa advocatum agit, 4. Et pluribus subservit, quam tueri possit, 5. Audito crimine inquit in Cajum, 6. Et cum nec Fiscus nec alii Cajum accusent, 7. Testes etiam occulta crimina, & ea, qua sub secreto habent, 8. & omnia, que credunt esse vera, etsi ipse sciat esse falsa, edicere cogit, qui falso dicta non revocant, 9. Reus super crimine interrogatus primum jurato negat, 10. ex post promissa impunitate fatetur, 11. Complices occultos prodit, accusatores de veris & falsis criminibus accusat, 12. Ad declinanda tormenta fatetur crimen à se non commissum vel placè occultum, 13. Contra satellites se defendit, carcerem amicis suadentibus & juvantibus effringit, ad triremes condemnatus fugit, 14 Pro Resolut.

QUÆR. I Quæ personæ concurrant ad iudicium, & quæ sit iudicis obligatio?

R. Ad iudicium præcipuè concurrunt iudex, 1.

ad-